

TARTU ÜLIKOOL
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT

Gerro Avarlaid

Tuletõrjeharidus Eestis 1919–1940

Magistritöö

Juhendaja: Ago Pajur

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Ülevaade Eesti tuletõrje üldisest arengust	8
1.1. Tuletõrje enne Eesti iseseisvumist	8
1.2. Tuletõrje 1920. aastate algul	12
1.2.1. Üleriigiline Tuletõrje Liit.	14
1.2.2. Tuletõrjeseadus (1924) ja tuletõrjeseltside tüüppõhikiri (1925)	17
1.3. Tuletõrje 1920. aastate teisel poolel	22
1.3.1. Tuletõrjujate sotsiaalsetest tagatistest	26
1.4. Tuletõrje 1930. aastate esimesel poolel ..	27
1.5. 1936. aasta Tuletõrjeseadus	30
1.6. Tuletõrje 1930. aastate lõpus	34
2. Tuletõrjehariduse kujunemine ja areng	42
2.1. Tuletõrje instruktorite tegevus	42
2.2. Maakondlikud kursused	57
2.3. Pealike kursused ja brigaadide õppekompaniid	62
2.4. Tuletõrjekool	66
2.5. Tuletõrjeõppused	76
Kokkuvõtte	84
Kasutatud allikad ja kirjandus	92
Summary	94
Lisad.	107

Sissejuhatus

Võitlus tuleohu ja tulekahjudega on olnud aktuaalne alati ja kõikjal ning tänapäeval vaadeldakse tuletõrjet kui kogu ühiskonna sisejulgeoleku üht olulist valdkonda. Nii nagu iga tegevusala ja institutsiooni minevik, väärib ka tuletõrje ajalugu väärtustamist, uurimist ja tutvustamist nii erialaspetsialistidele kui ka asjahuvilistele. Samas on tuletõrje kujunemis- ja arengulugu, samuti sellesse kätketud erinevad tahud sedavõrd laiaulatuslikud, et uurija peab paratamatult keskenduma kindlale ajajärgule või tegevusalale.

Käesoleva magistritöö teemaks on tuletõrjeharidus Eestis aastatel 1919–1940. Vaadeldavat perioodi piiritlevad kaks olulist sündmust: Venemaa impeeriumi lagunemine ja iseseisva Eesti okupeerimine N. Liidu poolt. Iseseisvusaeg on valitud põhjusel, et just siis sai alguse üleminek vabatahtlikult tuletõrjelt elukutseliseks ning mehaanilistelt tulekustutusvahenditelt keerukamale motoriseeritud tehnikale.

Neil aastail oli võitlus tuleohu ja kahjutuledega delegeeritud siiski veel valdavalt tuletõrje vabatahtlastele (seltsidele), mille kaudu oli tuletõrjega seotud arvukas grupp inimesi erinevatest sotsiaalsetest kihtidest. Sellest tulenevalt väärib põhjalikumalt käsitlemist küsimus, kas ja kuivõrd õnnestus tulekahjude vastu võitlemine kodanike vabatahtliku panustamise ja vabatahtliku seltsitegevuse abil.

Tuletõrje, mis on lahutamatu seotud kõikide inimeste turvatundega, ei saa toimida kvaliteetselt ilma erialaste oskusteta. Operatiivtöö õnnestumine tulekahjul (saavutada väiksemad kahjud) on otseses sõltuvuses tuletõrjujate ja nende juhtide ettevalmistuse tasemest ning kasutatavast tehnikast. Järelikult on vaja jõuda selgusele, kuidas oli korraldatud tuletõrjujate ettevalmistamine ning mil määral aitas see kaasa julgeoleku tagamisele.

Lisaks tuletõrjujate väljaõppele, teadmistele ja kogemustele oli tuletõrjeseltside tegevus, sealhulgas operatiivvõimekus sündmuspaigal, otseselt sõltuv mitmest olulisest faktorist, nagu majanduslikud ja poliitilised olud riigis, kehtiv seadusandlus ja selle muutused, seltsi juhtkonna isemajandamise oskused jne, mistõttu tuleb käsitleda kõiki neid asjaolusid koosmõjus.

Uurimisteema aktuaalsust suurendab asjaolu, et tänapäeval on elukutseliste tuletõrjekomandode arvu vähenemise tõttu uuesti kasvanud vabatahtlike kaasamise vajadus. Käesolev uurimus võimaldab muuhulgas kaardistada probleeme, mis tulenevad vabatahtlike tegevusest. Lõpuks ei ole tähtsusetu seegi, et 2019. aastal möödub 80 aastat Eesti tuletõrjekooli tegevuse algusest.

Seni on Eesti tuletõrje ajaloo uurimisele pööratud suhteliselt vähe tähelepanu ning vastavasisulisi üldkäsitusi leidub vaid kaks: Jaan Vaarmanni uurimus¹ ning Priit Jaan Parmaski ajaloo- ja mälestusteraamat². Kuna Vaarmanni raamat ilmus ENSV ajal, siis jäi Eesti iseseisvusperioodi (1918–1940) käsitus selles tagasihoidlikuks ning autor keskendus ennekõike tuletõrje tegevusele nõukogude okupatsiooni kümnenditel.

1995. aastal ilmunud Jaan Parmaski raamatule eelnes mahukas käsikiri³, mis on kättesaadav Rahvusraamatukogus. Võrreldes Parmaski käsikirja ja selle põhjal koostatud raamatut, torkab silma, et viimasest on välja jäetud tsiviil- ja õhukaitse, samuti tuletõrjealase seadusandluse kronoloogia ja 1936. aasta Tuletõrjeseaduse analüüs. Parmaski teostes on juttu mitmete tuletõrjeorganisatsioonide (Tallinn, Haapsalu, Narva, Laiuse jne) ajaloost, kuid puuduvad viited algallikatele. Küll aga on Parmask lülitanud raamatusse mitmete tuletõrjevaldkonnaga seotud tegelaste mälestused, täiendades nii Vaarmanni raamatus napilt käsitletud iseseisvusperioodi. Kuid tuletõrjujate ettevalmistust ning tuletõrjekooli tegevust mainivad mõlemad autorid napisõnaliselt, suurendades nii vajadust uurida lähemalt operatiivtööd otseselt mõjutanud väljaõppe kujunemist.

Ülevaade iseseisvusaastail tuletõrjet kõige enam mõjutanud katusorganisatsiooni – Eesti üleriikliku tuletõrje liidu – tegevusest leidub liidu kümnendale aastapäevale pühendatud juubelialbumis⁴, samuti 1940. aastal ilmunud „Eesti tuletõrje leksikonis“⁵. Mõlemas teoses puudutatakse põgusalt ka tuletõrjealase väljaõppe korraldust.

Katusorganisatsiooni tegevuse, tuletõrjet puudutanud seadusandluse kujunemise ja tuletõrjujate väljaõppe kohta leidub rohkesti artikleid aastail 1923–1940 ilmunud tuletõrjeliidu häälekandjas⁶, mis on käesolevas töös korduvalt kasutamist leidnud. Samuti on uurimuses kasutatud mitmeid kaasaegseid ajalehti, nagu Kaja, Postimees, Päevaleht, Rahva Sõna, Sakala, Uus Eesti jt. Neis kirjeldati tihti põhjalikult tuletõrje tippsündmusi ning anti ülevaade üldistest oludest ja probleemidest. Riigi Teataja abil oli võimalik võrdlevalt analüüsida tuletõrjealaseid õigusnorme, mis valdkonda kõige enam mõjutasid.

---

¹ Vaarmann, Jaan. Rinnutsi leekidega: 200 aastat vabatahtlikku tuletõrjet Eestis. Tallinn 1988. Jaan Vaarmann oli Eesti NSV Siseministeeriumi Tuletõrjevalitsuse ülem (1965-1974) ja Eesti Tuletõrje Muuseumi üks rajajatest.

² Parmask, Priit Jaan. Eesti tuletõrje ja tsiviilkaitse: pühendusteos. Tallinn 1995.

³ Parmask, Jaan. Eesti Tuletõrje Korpus: pühendusteos tuletõrjele ja tsiviilkaitsele: enne ja pärast Teise Maailmasõja algust. New York 1990.

⁴ Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu 10. a juubelialbum 1919-1929. Tallinn 1929.

⁵ Eesti tuletõrje leksikon. Koostaja Ernst Tetsmann. Tallinn 1940.

⁶ Tuletõrje Teated 1923-1933; Eesti Tuletõrje 1933-1940.

Piirkonniti on varasemad uurijad pööranud suuremat tähelepanu Tallinna ja Tartu tuletõrjele. Tartu tuletõrje algusaegadest kirjutas arhiiviallikatele tuginedes Erik Tender⁷ ning Tartu tuletõrje üldkäsitluse koostas Tartu Linnamuuseumi endine töötaja Enn Veenpere.⁸ Viimane keskendus peamiselt Tartu linna vabatahtliku tuletõrjeseltsi tegevusele kuni 1918. aastani ega jõudnud kahjuks hilisema perioodi uurimiseni. Üldkäsitluse Tallinna tuletõrje ajaloost koostas August Pähklmägi⁹ ning pealinna kutselisest tuletõrjest kirjutas Lia Oengo¹⁰. Oengu käsitles oma raamatus elukutseliste tegevust ning nende sotsiaal- ja majandusolusid aastatel 1919-1940, kuid väljaõppekõikumist puudutas tagasihoidlikult. Erinevate tuletõrjeühingute ajaloost on ilmunud mitmeid trükiseid.¹¹ Lisaks kaitses Ene Liivo Tartu ülikoolis bakalaureusetöö Antsla valla vabaühenduste, sh tuletõrjeseltsi, ajaloost.¹²

Värskemaid tuletõrjet puudutavad uurimused pärinevad Sisekaitseakadeemiast: Mait Jansoni diplomitöö tuletõrje seadusandlusest maailmasõdade vahelises Eestis¹³ ning Janar Kärneri uurimus tuletõrje organisatsiooni kujunemisest¹⁴. Päästkeskuse ajalugu ja tegevust on uurinud Kaire Kiviväli.¹⁵ Käesoleva uurimuse autori bakalaureusetöö keskendus 1924. aasta tuletõrjeseadusele ja üleriigilise tuletõrjeliidu tegevusele Tartu vabatahtliku tuletõrje kontekstis.¹⁶

Olemasolevast kirjandusest saab ülevaate nii Eesti tuletõrje üldisest arengust kui ka tuletõrje katusorganisatsiooni ning Tallinna, Tartu ja mõne väiksema omavalitsuse tuletõrje kujunemisest ja edenemisest, samuti kokkuvõtte 1924. ja 1936. aasta Tuletõrjeseadusest. Kuid tuletõrjehariduse kujunemisest, õigusnormide mõjust pritsimeeste ettevalmistusele ja operatiivvõimekusele on kirjutatud vaid pealiskaudselt ja fragmentaarselt või siis puuduvad vastavad käsitlused sootuks.

---

⁷ Tender, Erik. Tartu tuletõrjenduse ajaloost. Tartu 1936; Tender, Erik. Ehitusoludest ja tuletõrjendusest Tartus Rootsi ajal. Tartu 1938; Tender, Erik. Tuletõrjendus Tartus vabatahtliku tuletõrje asutamiseni – *Tartu Linna Vabatahtlik Tuletõrjeühing 1864-1939*. Tartu 1939. Lk 85–96.

⁸ Veenpere, Enn. Tartu Vabatahtliku Tuletõrje kroonika. I osa 1864-1918. Tartu 1988 (käsikiri Tartu Linnamuuseumis).

⁹ Pähklmägi, August. Võitluses leekidega: Tallinna Tuletõrje Ühing. Tallinn 1975.

¹⁰ Oengo, Lia. Läbi tule ja vee, Tallinna linna kutselise tuletõrje ajalugu 1919-1940. Tallinn 2012.

¹¹ Saarlaid, Rein. Elva Vabatahtlik Tuletõrje Ühing 1907-2007. Harjumaa 2007; Muhu, Sander. Nõmme tuletõrje ajalugu. Tallinn 2003; Ruusmaa, Artur ja Möttus, Olev. Rõuge tuletõrje ajalugu. Tartu 2010.

¹² Liivo, Ene. Seltsielu kujunemine Antsla vallas 1902-1940. Tartu 2015
<http://dSPACE.ut.ee/handle/10062/48535> (vaadatud 11.03.2017)

¹³ Janson, Mait. Eesti Vabariigi tuletõrje enne ja pärast 1936. aasta tuletõrje seadust. Tallinn 2009 (käsikiri Sisekaitseakadeemia raamatukogus).

¹⁴ Kärner, Janar. Eesti organiseeritud tuletõrje lühike arengulugu. Tallinn 2008 (käsikiri Sisekaitseakadeemia raamatukogus).

¹⁵ Kiviväli Kaire. Institutsiooni ajalugu: Lõuna-Eesti Päästkeskus 2006-2010. Tartu 2011
<http://dSPACE.ut.ee/handle/10062/17733> (vaadatud 12.03.2017)

¹⁶ Avarlaid, Gerro. Tartu tuletõrje 1919-1929. Tartu 2015, <http://dSPACE.ut.ee/handle/10062/48567> (vaadatud 12.03.2017)

Paralleelselt olemasoleva kirjanduse läbitöötamisega püüdis käesoleva uurimuse autor leida asjakohaseid arhiivimaterjale – eeskätt Rahvusarhiivist Tallinnas, Kirjandusmuuseumist, Sisekaitseakadeemia raamatukogust, Tallinna Tuletõrje Muuseumist ning Eesti Muuseumide Veebivärava andmebaasist (MUIS). Tuletõrje katusorganisatsiooni kohta leidub arhiivis rohkesti materjale, kuid väljaõppega seotud dokumentatsioon on kahjuks lünklik. Seejuures asub osa asjakohasest materjalist ootamatutes paikades (nt instruktori tegevus majandusaruannete all), mis keerustab selle leidmist. Pole võimatu, et olulisi materjale leidub veel teisteski ootamatutes säilikutest, oodates käsitlusse toomist.

Uurimistöö peamise allikana on kasutatud mahukat Eesti Vabatahtliku Tuletõrje Liidu fondi (ERA f 2818), mis sisaldab liidu kirjavahetust kohalike ühingute ja siseministeeriumiga, aruandeid instruktorite, seltside ja liidu enda tegevusest, kirjeldavaid ja statistilisi andmeid ühingute kohta, samuti teavet tuletõrjekooli asutamisest ja tegevusest. Liidu fond aitab mõista valdkonna õigusnormide kujunemist ja tuletõrje üldarenguid riigis ning annab (lünkliku) ülevaate ühingute operatiivtehnilistest võimalustest ja oskustest. Teise olulise allikana on kasutatud Politseitalituse fondi (ERA f 1), kuhu on koondatud ühingute tegevusaruanded alates 1920. aastate II poolest. Aruanded sisaldavad andmeid ühingute operatiivtehnilise võimekuse, väljaõppe aktiivsuse ja majanduslike olude kohta. Kolmanda peamise allikana kasutas autor Tuletõrje korpuse fondis (ERA f 2001) leiduvaid aruandeid, määruste kavasid ning korraldusi, mis toetavad olulisel määral seni kirjandusest ja allikatest leiduvat. Kogu valdkonna uurimist keerustab tuletõrjetegevust puudutavate statistiliste andmete vähesus ja ebaühtlus iseseisvuse esimesel kümnendil, kuna enne Tuletõrjeseaduse ja seltside tüüppõhikirja jõustumist ei olnud ühinged aruandekohustuslikud. Nii tuletõrje liidul kui ka politseitalitusel oli veel 1930. aastate algupoolel probleeme andmete kättesaamisega ühingutelt ning tuletõrjestatistika täpsus paranes alles kümnendi lõpus.

Mõnevõrra väiksemat tähtsust omasid käesoleva töö seisukohast Tartu linnavalitsuse (ERA f 2966) ja Tartu linna statistikabüroo fondid (ERA f 3021), mis sisaldavad linnavalitsuse kirjavahetust kohaliku tuletõrjeühinguga (aruanded, tegevusülevaated, põhikirjakavad, linna eelarvekavad). Need materjalid võimaldavad mõista Tartu näitel tuletõrjajate sotsiaalolude kujunemist, toetades nii Oengo uurimust. Raudteede prefektuuri fond (ERA f 53) annab tagasihoidliku ülevaate raudteetuletõrje olemasolust ja olukorrast riigis, võimaldades tuua üks väheuuritud teema ajaloolisesse käibesse ning seostada seda tuletõrje üldarengutega. 1924. aasta tuletõrjeseaduse kujunemist on aidanud mõista vastavad eelnõukavad Eesti Linnade Liidu fondis (ERA f 923) ning 1936. aasta tuletõrjeseaduse menetlemist Riigikantselei fond (ERA f 31). Viimane võimaldab saada ülevaadet sellest, kuidas ja miks riigivõim reguleeris

seni vabatahtlikult teotsenud sisejulgeoleku valdkonda. Lääne-Saare Prefektuuri fond (ERA f 30) sisaldab piirkonna prefekti ja tuletõrje juhtide kirjavahetust tuletõrje ja politsei kõrgema juhtkonnaga, andes pildi õppuste läbiviimisest ja ohutuseeskirjade kehtestamisest. Tuletõrjekooli õppekava saamislugu võimaldavad selgitada Välisministeeriumi fondis (ERA f 957) leiduvad päringud mitmetele suurriikidele ning neilt saadud vastused.

Publitseeritud allikadena on töös kasutatud Tartu vabatahtliku tuletõrje seltsi põhikirja ja teenistuseeskirju¹⁷, mis võimaldas jõuda selgusele tuletõrje väljaõppe olukorrast enne iseseisvumist, ning Riigikogu protokolle¹⁸, mis pakkusid lisateavet 1924. aasta tuletõrjeseaduse sünniloo kohta.

Magistritöö koostamisel on autor kasutanud peamiselt kvalitatiivset uurimismeetodit koos dokumendianalüüsiga.¹⁹ Uurimus on jagatud temaatilisteks peatükkideks ning alateemade lahtikirjutamine toimub peamiselt kronoloogilises järjekorras, vastavalt olulisematele sündmustele. Mitmete üldistavate ja statistiliste koondandmete saamiseks on esmalt andmed mahukatest allikatest selekteeritud töö konteksti arvestades ning sisestatud seejärel koondtabelitesse ja arvutatud läbi keskmiste või üldistavate andmete saamiseks.

Esimeses peatükis antakse üldine ülevaade Eesti tuletõrje arengutest enne iseseisvumist, kuna Eestis asutati esimesed tuletõrjeorganisatsioonid 19. sajandil, st ajal, mil Eesti kuulus Vene impeeriumi Balti kubermangude koosseisu. Seetõttu ei tohi Eesti tuletõrje ajaloo käsitlemisel kõrvale jätta ka varasemat ühist arenguteed Venemaaga. Vastasel juhul oleks raske mõista, millistes tingimustes sai alguse noore Eesti Vabariigi enda tuletõrje. Seejärel käsitletakse üldarenguid iseseisvumise ajal, mõistmaks valdkonna laiemat ajaloolist tausta. Lisaks on peatükis käsitletud tuletõrjealase õigusloome kujunemist ning selle mõju nii tuletõrjujate ettevalmistusele kui ka operatiivvõimekusele.

Teises peatükis käsitletakse tuletõrjujate erialase väljaõppe kujunemist iseseisvuse algusest kuni N. Liidu okupatsioonini ehk 1940. aasta suveni. Kuna uuritavas valdkonnas puudus pikka aega riiklikult juhitud haridussüsteem, siis on keskendutud katusorganisatsiooni juures tegutsenud vabatahtlike instruktorite panusele. Lisaks heidab peatükk valgust tuletõrjujate iseõppimisele, õppustele vabaühenduste sees ning esimestele kursustel nii reakoosseisule kui juhtivkaadrile. Samuti antakse peatükis üksikasjalik ülevaade tuletõrjekooli asutamisest ja tegevusest.

---

¹⁷ Tartu Vabatahtliku Tuletõrjujate Seltsi põhjuskiri ja teenistus eeskirjad. Tartu 1913.

¹⁸ II Riigikogu IV istungjärg: protokollid nr 98–114. Tallinn 1924.

¹⁹ Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Paula Sajavaara. Tutki ja kirjoita. Helsinki 2009, lk 136.

1. Ülevaade Eesti tuletõrje üldisest arengust

1.1. Tuletõrje enne Eesti iseseisvumist

Piirkondades, kus on rohkem elanike, tekkib inimtegevuse tulemusena paratamatult rohkem õnnetusi. Mastaapsete tulekahjude tagajärjed linnades sundisid toonaseid raehärrasid valdkonda reguleerima, kehtestades elementaarseid tuletõrje- ja ehitusnorme, eesmärgiga tulekahjusid ennetada ning nende tagajärgi likvideerida.

Vanim säilinud tuletõrjemäärustik meie regioonis pärineb 1555. aastast Tallinna kohta. See anti välja kaks aastat varem toimunud suurtulekahju mõjul. Määrusega reguleeriti tulekahjude ennetamist, teavitamist ja kustutamise korda, kusjuures kesksel kohal oli linnakodanike naturaalkohustus tulekahju kustutamisel. Tallinna 1698. aasta tuletõrjemäärustik oli eelnevast põhjalikum. See jagas linna neljaks kvartaliks, mille eesotsas seisis kvartalijuht, kes teostas järeelvalvet ja juhtis kustutustöid. Tartus tegutses 1765. aasta määrustiku järgi vahtmeister, kelle käsutada oli kuni 12 palgalist talupoega.²⁰ Heaks näiteks linnajuhtide reaktsiooni kohta tuleõnnetustele on Tartu 1775. aasta hiidtulekahju, mille järel muudeti sunduslikuks korstnate olemasolu ehitistes ning kesklinnas lubati ehitada vaid kivimaju.²¹

Paralleelselt tuletõrjealaste õigusnormidega arenes ka operatiivtehnika. Nii näiteks taasleiutati Euroopas 16. sajandil mehhaanilised käsipritsid ning aurupritsi sünniajaks saab lugeda 1829. aastat. Euroopa suuremates linnades (Viinis, Pariisis jm.) asutati 17. sajandi II poolel kiire reageerimisvõimega elukutselisi üksuseid, mis kuulusid või allusid valdavalt sõjaväele. Samadel põhimõtetel asutati Venemaa impeeriumi pealinnas 1803. aastal politsei juurde üksused, kus tegutses 786 meest²² ning mille koosseis ületas sajandi lõpuks tuhande mehe piiri. 1896/97. a. oli 1 267 023 elanikuga²³ impeeriumi pealinnas 18 elukutselist tuletõrjedepood ning teenistusse oli määratud 20 brandmeistrit, 1011 tuletõrjujat ja 413 hobust.²⁴ Sarnaselt loodi 1804. aastal tuletõrjekomandod Moskvasse. Teiste Venemaa linnade jaoks määrati komandode tüüpkoosseis kindlaks alles 1853. aastal siseministri korraldusega. Raha puuduse tõttu ebaõnnestus nende käivitamine nii Tartus kui Tallinnas.²⁵

Tartu linna näitel saab väita, et Eesti- ja Liivimaa kubermangus oli 19. saj. alguseks antud tulekahjude kustutamise korraldamine samuti politseiülema kompetentsi. Nii on teada, et

---

²⁰ Vaarmann, lk 18-19, 24.

²¹ Veenpere, Enn. Tartu Vabatahtliku Tuletõrje kroonika. I osa, 1864-1918. Tartu, 1988. Lk 28–30.

²² Vaarmann, lk 11-12.

²³ Brockhaus Konversations-Lexikon. 13. Lepzig 1898, lk 14.

²⁴ Brockhaus Konversations-Lexikon. 6. Lepzig 1898, lk 736.

²⁵ Vaarmann, lk 78–79.

Tartus asutati 1805. a. Liivimaa kubermanguvalitsusele allutatud politseivalitsus eesotsas politseiülemaga, kelle kätte läks koos politsei ülesannetega ka tuletõrjetöö korraldamise kohustus. Politseiülem kaasas kustutustöödele nii politseinik-printsimehi kui ka linnakodanikke ehk tegemist oli valdavalt naturaalkohustusliku tuletõrjega. Kui enamasti jäi Tartus politseinik-printsimeeste arv 6–7 piiresse, siis 1818. aastal tagas linnarahva julgeolekut vaid üks mees, mis polnud kasvava rahvaarvuga linnas piisav. Sellise koosseisuga jäi töökäsi vajaka isegi olemasolevate väheste kustutusvahendite hooldamiseks. Töökäte nappusest hoolimata lükati tuletõrje asutamist Tartus 19. sajandil korduvalt edasi, peamiselt rahapuuduse tõttu.

Kutseliste tuletõrjujate abistamiseks asutati esimest korda vabatahtlikud üksused 1736. aastal Philadelphias Benjamin Franklini poolt.²⁶ Ameerika Ühendriikidest levisid vabatahtlikkuse põhimõtted esmalt Lääne-Euroopasse ning sealt Mustpeade vennaskonna kaudu Tallinna. Vennaskond arutas esmakordselt tuletõrjeüksuse asutamist 1787. aastal. Järgmisel aastal koostati juba tuletõrjetegevuse põhikiri, mis kinnitati 23. mail 1788.²⁷ Nii oli asutatud Tallinna kodanike naturaalkohustusliku tuletõrje kõrvale tõhus üksus, millest siiski ei piisanud kasvava linna puhul.

Ainult tuletõrjetegevusele spetsialiseerunud vabatahtlik tuletõrjeorganisatsioon Eesti aladel asutati kellasseppa Carl Theodor Hollandi eestvedamisel 1862. aastal Tallinnas. Holland oli varasemalt tegutsenud Šveitsi väikelinna La Chaux-de-Fonds vabatahtlikus tuletõrjes.²⁸ Sarnased seltsid alustasid 1864. a tegevust Tartus ning 1866. a Riias ja Jelgavas. Soomlased jõudsid vastava organisatsiooni asutamiseni 1838. a Turus. Kaasaegsed on väitnud, et kogu Vene impeeriumi ulatuses arenes vabatahtlik tuletõrje *kõige hoogsamalt* Baltimaades ja levis just siit ida suunas, sama seisukoha on võtnud üle tuletõrje hilisem uurija Jaan Vaarmann.

Balti kubermangude tuletõrje kiiremast arengust annab tunnistust Riia ja Jelgava tuletõrjeseltside initsiatiivil 1871. aastal Riias korraldatud Baltimaade tuletõrjekongress ning Balti Tuletõrje Liidu asutamine. Liidu peamisteks eesmärkideks oli tuletõrje koordineerimine ja informatsiooni jagamine. Kongressil olid esindatud 20 vabatahtlikku tuletõrjeseltsi Baltikumist, kes asutasid tuletõrje huvide esindamiseks ja järgmiste kongresside kokku kutsumiseks komisjoni. Komisjoni asupaigaks sai Jelgava tuletõrjeseltsi hoone ning tema üheks peamiseks ülesandeks kujunes ajalehe „Neue Zeitung für Stadt und Land“²⁹ lisa „Feuerwehr-Nachrichten“ väljaandmine. Baltimaade II tuletõrjekongress leidis aset Jelgavas

---

²⁶ Vaarmann, lk 11–12.

²⁷ Samas, lk 28.

²⁸ Samas, lk 35.

²⁹ Alates 1882 Rigaer Tageblatt.

1875. aastal. Kohal olid 23 tuletõrjeorganisatsiooni esindajad. II kongressi olulisem osa oli tuletõrjeseltside koondtrükise esmailmumine, millele pidi tulema iga-aastaselt järg. III kongress peeti 1879. aastal Tartus, IV – 1882. a. Tallinnas, V – 1886. a. Riias (esindati 33 seltsi), VI – 1891. a. Jelgavas ja VII – 1893. a. Tartus. Pärast VII kongressi Balti Tuletõrje Liidu tegevus ajutiselt rauges, kuna ülevenemaaline organisatsiooni olemasolu tõttu polnud piirkondliku liidu tegevus enam soositud ning siinjuures võib ebasoosingusse sattumist seostada venestuspoliitikaga. Siiski sai liit 1907. aastal tegevusloa tagasi ja pidas aasta hiljem Riias VIII kongressi. Viimast korda kohtusid Balti kubermangude tuletõrjetegelased IX kongressil Tallinna VTS-i 50-aasta juubelipidustuste raames. Tallinna kongress, kus oli esindatud 59 Balti seltsi, oli suurim kongressidest, kuid jäi paraku viimaseks, kuna 1916. aastaks Jelgavasse kavandatu ei saanud sõjasündmuste tõttu toimuda.³⁰

Balti liidu kongressidel osalenud tuletõrjeseltside arvukus kasvas läbi aja peaaegu kolmekordseks, kusjuures liitu kuulumine ei olnud kohustuslik. Seltside arvu suurenemist saab seostada nii rahvaarvu kasvuga ja urbaniseerumisega kui ka venestuspoliitikaga. Kuna võimude huvi tuletõrjeseltside tegevuse vastu oli tagasihoidlik, siis koondus neisse rohkesti avaliku elu tegelasi ning lisaks tuletõrjetööle korraldasid seltsid mitmesuguseid kultuuriüritusi (näitemängud, peo- ja loenguõhtud, samuti tegutsesid seltside juures laulukoorid ja orkestrid). Nii kaasati seltside tegevusse lisaks pritsimeestele suur hulk kultuurihuvilisi inimesi, kes ei pruukinud tuletõrjega otseselt kokku puutuda.³¹

Kui Baltikumis andis tuletõrjeseltside arengule tõuke tõenäoliselt venestuspoliitika, siis Venemaa kontekstis oli see seotud Ülevenemaalise Tuletõrje Seltsi asutamisega, mis mõjutas positiivselt vabatahtliku tuletõrje idee levikut ja seltside arvukuse kasvu. Tulekaitse üldist olukorda Venemaal enne Ülevenemaalise Tuletõrje Seltsi asutamist oli hinnatud nõrgaks. Venemaa peamiseks probleemiks olid kobarkülad, milles puhkenud põlengud kujunesid ulatuslikeks. Väidetavalt hävis tulekahjude läbi aastas keskmiselt 300 miljoni kuldrubla eest varasid, mis oli võrdne terve kubermangu tühjaks põlemisega.³² Kui tuua võrdluseks 1939. aasta suurtulekahju Petseris (vt lk 36), mis välimuselt meenutas klassikalist vene kobarküla, siis tundub kirjeldatud põlengute ulatus usutav ning toetaks ka kaasaegsete mõttekäiku.

Suured põlengud Venemaal andsid riigi ja semstvo juhtidele tõuke korraldada 1892. aastal koostöös Vene Tehnika Seltsiga Peterburis tuletõrjetehnika näitus, mille raames peeti esimene ülevenemaaline tuletõrjealane kongress. Kongress otsustas kutsuda ellu katusorganisatsiooni

³⁰ Vaarmann, lk 63-66; Katkeid meie tuletõrje ajaloost. – *Eesti Tuletõrje* 1940, nr 2, lisa Tuletõrjuja kool, lk 9–12.

³¹ Tuletõrje kongressi puhul. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 4, lk 50.

³² Katkeid meie tuletõrje ajaloost. – *Eesti Tuletõrje* 1940, nr 2, lisa Tuletõrjuja kool, lk 9–12.

Ülevenemaalise Tuletõrje Seltsi (ÜTS). Selleks asutati komisjon, mille liikmete seas oli Tartu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi peamees Casimir von Raupach, kellel olid varasemad kogemused Balti tuletõrje katusorganisatsiooni tegevuses. Komisjon jõudis oma tööga valmis 23. märtsil 1893 ning liidu peanõukogu juhiks valiti Aleksandr Šeremetjev ja hiljem Aleksandr Lvov. Katusorganisatsiooni liikmete (sealhulgas kindlustusseltsid) arv kasvas peagi 70-ni. ÜTS-i peamisi ülesandeid oli tuletõrjetegevuse propageerimine tuletõrjenäituste kaudu (sh rändnäituste korraldamine), tuletõrjeorganisatsioonide juhendamine, materiaalse toetuse hankimine ja seltsi häälekandja „Požarnoje Delo“ väljaandmine (enne 1917. aasta revolutsiooni jõudis lugejateni 24 aastakäiku). 1898. aastal andis Nikolai II loa kasutada seltsi nime ees sõna „keiserlik“. Uue sajandi alguses käivitas selts Peterburis kaheaastased tuletõrjetechnikute kursused, mille lõpetas aastatel 1906-1918 kokku 96 inimest (sh Hans Maide, kellest tuleb juttu Eesti iseseisvuse kontekstis).

Katusorganisatsiooni tegevus oli edukas. 1900. aastaks asutati 68 kubermangus kokku 1248 vabatahtliku seltsi, neist 69 Balti kubermangudes. Uue sajandi alguses hoogustus seltside asutamine veelgi. Nii asutati Eesti aladel aastatel 1911–1914 45 uut tuletõrjeorganisatsiooni ning enne Esimest maailmasõda koondas ülevenemaaline katusorganisatsioon enda ridadesse 3550 liiget. 1915. aasta alguseks tõusis tuletõrjeseltside koguarv Eestis 148-ni.³³

Uue sajandi alguses aktiveeris seltsitegevust edukas majandusareng. Majanduse positiivse mõju ehedaks näiteks on Tartu VTS-i tegutsemine enne sõda. Nimelt saadi vahetult enne Ilmasõda valmis kaasaegsetele nõuetele vastav depoohoone ning 1913. aastal muretseti tuletõrjeauto, mis oli esimene omataoline kogu Eestis. Tänu sellele edestasid tartlased teisi seltse nii uudsuse kui operatiivvõimekuse poolest. Tallinlased hankisid samuti veidi enne sõda uut operatiivtehnikat (aurupritsi „Kärmas Katariina“ ja 20 m redel-vanker), kuid tuletõrjeauto ostuplaani nurjas puhkenud sõda (Tallinnas soetati esimene tuletõrjeauto 1921. aastal). Mittetäielikele andmetele tuginedes oli Eesti aladel 1914. aastal kokku 63 pritsimaja, 20 aurupritsi, 3 tuletõrjeautot, 410 käsipritsi ning üks motopump.³⁴

Ilmasõda mõjutas tuletõrje arengut tugevalt. Nooremad mehed mobiliseeriti sõjaväeteenistusse ning nii hõrenesid vabatahtlike read, mis omakorda vähendas üksuste operatiivvõimekust. Tartu näitel võis rühma suurune vabatahtlik tuletõrjeüksus kahaneda ühemeheliseks. Selline olukord andis tõuke võtta osa pritsimehi linna palgale, mis võimaldas neil pääseda mobilisatsioonidest. 1. aprillil 1917 asutati Tartus operatiivselt võimekas ja

---

³³ Vaarmann, lk 63–73.

³⁴ Vaarmann, lk 39, 45–46, 62; Avarlaid, lk 9.

kiirelt reageeriv lendsalk. Samadel põhimõtetel asutati elukutseliste üksus Tallinnas 1. jaanuaril 1919. aastal.³⁵

Võib öelda, et pöördeliste aegadega, mis põhjustasid sügavaid poliitilisi, majanduslikke ja demograafilisi muutusi, kaasnesid olulised arengud kogu Venemaa, sh ka Eesti tuletõrje alal. Iseseisvuv Eesti Vabariik sai päranduseks sügavate traditsioonidega ja vabatahtliku tegevuspõhimõtetega tuletõrjeorganisatsioonid ning neis kaasa löönud tuletõrjetegelased omasid mitmesuguseid organisatoorseid kogemusi, millest oli kahtlemata abi ka uuel ajajärgul.

1.2. Tuletõrje 1920. aastate algul

Kuigi Eesti Vabariik kuulutati välja veebruaris 1918, kehtestus Ajutise Valitsuse tegelik võim kogu Eesti territooriumi ulatuses alles Vabadussõja käigus. Seetõttu sai tuletõrjeseltside areng iseseisva riigi tingimustes alguse mõnevõrra erinevatel aegadel.

Näiteks Tartu vabatahtlikust tuletõrjest kasvas I maailmasõja aastail välja elukutseline kustutus- ja päästetööde üksus ehk Lendsalk. Elukutselise üksuse asutamise Tartus tingis peaasjalikult vabatahtlike pritsimeeste vähesus mobilisatsioonide tagajärjel. Kui vahetult enne Ilmasõda oli Tartu vabatahtlikus tuletõrjeseltsis 612 tegevliiget, siis 1918. aasta lõpuks kahanes nende arv 451-le ja veel aasta hiljem 374-le. Vabadussõja lõppedes hakkas meeste arv seltsis taas kasvama, tõustes 1921. aastal 480-ni ja 1925. aastaks 660-ni (koos toetajaliikmetega).³⁶ Mobilisatsioonist tingitud liikmeskonna kahanemisega olid hädas ka Narva vabatahtlikud. Lisaks esines Narvas raskusi varustuse hankimisel.³⁷ Kahe näite põhjal üldistust teha on küll ennatlik, kuid sõdade mõju põhjalikum analüüs väljuks käesoleva töö raamest.

Siiski esitan siinkohal mõned näited sõjaoludest, millega pritsimehed kokku puutusid. Nii on teada, et Tartus ilmusid üldhäirete korral sündmuspaigale vaid vähesed vabatahtlikud. 20. detsembril 1918 pärast Eesti vägede lahkumist Tartust, süttis Kastani tn 30 põlema kroonu monopoliladu, mida kustutama tuli viis vabatahtlikku.³⁸ Põhjuse oli mõistetav ja seda on ilmekalt kirjeldanud lendsalga liige August Linnas: *Kuulid vingusid ja lendasid vastu plekk*

³⁵ Oengo, lk 13-14; Vaarmann, lk 80; Avarlaid, lk 9–10.

³⁶ Avarlaid, lk 10.

³⁷ E.L. Narva Peetri vabatahtliku tuletõrje seltsi 20. aastase tegevuse mälestuspäev 17. augustil 1924. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 11, lk 167.

³⁸ Tartu lendsalk linnavalitsusele, 21.07.1925. – ERA.2966.2.608, l. 347-348.

*katust, mille peal mehed töötasid, püssid paukusid, surnud lamasid vabriku õuel maas. Kõige selle peale vaatamata jäi Lendsalk külmavereliselt oma töö juure.*³⁹

Tartu elukutseliste tuletõrjujate esimene töö pärast linna vabastamist oli rohkem kui võigas, nimelt tuli lendsalgal toimetada Krediidikassa keldris enamlaste poolt mõrvatud 19 ohvrit ülikooli anatoomikumini.⁴⁰ Mõrvatute seas oli ka kolm vabatahtlikku tuletõrjujat: veeosakonna juhataja pastor Wilhelm Schwartz ning korrapidajate rühma liikmed lihunik Eugen Massal ja kaupmees Susman Kaplan. Lisaks lasksid enamlased linnast põgenedes tänaval maha päästjate jaoskonna rühmaülema Hermann Wilde.⁴¹

Ohvriteta ei möödunud sõda ka Narva tuletõrjujatele. 29. märtsil 1919 tabas enamlaste suurtükimürsk Peetri depoohoonet, lendas sealt rikošetiga hoovile ja tappis plahvatades kaks valves olnud pritsimeest J. Ruubeni ja F. Nesterovi. Teine, kogu Narva linna jaoks traagiline sündmus toimus 25. aprillil 1919, kui enamlased tulistasid aovalgest alates Narva linna süütemürskudega. Pommitamise tagajärjel põles maani maha kogu Joaoru alev – kokku hävis 234 ehitist (nii elumajad kui abihooned). Tulekahjule aitasid piiri panna Rakverest saabunud lisajõud, kes tõid kaasa ühe auru- ja kaks käsipritsi. Pommitamise ajal sai kuus⁴² vabatahtlikku haavata ja üks pritsimeeste veohobune hukkus. Lisaks tekitas suurtükituli Narva seltsile materiaalseid kaotusi hävinud operatiivtehnika ja abivahendite näol. Kaotatud tehnika asendamine oli aga toonastes oludes äärmiselt keeruline.⁴³

Nendest vähestest näidetest järeldub, et sõjal olid tuletõrje jaoks drastilised mõjud. Ometigi tegeleti operatiivtööga edasi, hoolimata ohtlikest tingimustest ning varustuse ja meeste nappusest.

Riikliku iseseisvuse saavutamise ajaks oli Eesti tuletõrje loomulik areng katkenud. Seetõttu algas kogu Eestis, sealhulgas tuletõrjes, uus arenguperiood, uute võimalustega. Siinjuures sai määravaks sõja üle elanud vanemate ja suuremate ühingute juhtiv roll, kelle eestvedamisel asutati 1919. aastal tuletõrje arendamiseks üleriigiline katusorganisatsioon.

---

³⁹ August Linnas. Linna tuletõrje Lendsalga asutamine, 30.08.1930. – ERA.3021.1.450, l. 90.

⁴⁰ Samas, l. 92.

⁴¹ Freymann 1924, lk 20.

⁴² Narva kustutustöödel osalenud Rakvere pritsimees Aleksander Pirkeri mälestuste kohaselt sai haavata vaid üks mees (Tuletõrje Teated 1925, nr 14, lk 214).

⁴³ E.L., Narva Peetri vabatahtliku tuletõrje seltsi 20. aastase tegevuse mälestuspäev 17. augustil 1924. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 11, lk 167-168; Pirker Aleksander, Narva Joaoru põlemine 1919 aastal. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 14, lk 214.

1.2.1. Üleriigiline Tuletõrje Liit

Balti Tuletõrje Liit ja Ülevenemaaline Tuletõrje Selts, mis olid aktiivselt mõjutanud tuletõrjekorraldust Eesti aladel, lõpetasid tegevuse seoses I maailmasõja ja sellele järgnenud Vene revolutsiooniga. Seega puudus Eestis omariikluse algpäevil kohalikke tuletõrjeseltse ühendav katusorganisatsioon, nagu ka selge riiklik regulatsioon tuletõrje tegevuse ühtlustamiseks. Olukorra muutmiseks vajati kas riiklikku või vabatahtlikku initsiatiivi.

Vahetult pärast Veebruarirevolutsiooni ilmus Päevalehes 11. aprillil 1917. aastal Avanduse tuletõrjeseltsi peamehe Jakob Liivi üleskutse üle-eestilise katusorganisatsiooni asutamiseks. Sellele sekundeerisid Rakvere Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi (VTS) juhatuse liikmed, tehes ettepaneku koguneda 1. mail 1917 asutamiskongressile. Segaste aegade tõttu ei saanud üle-eestilisest liidust siiski asja ning nii piirduti Aleksander Pirkeri ettepanekul esialgu 17-e Virumaa seltsi ühinemisega Virumaa Tuletõrjeseltside Liiduks, seni kuni asutatakse üleriiklik katusorganisatsioon. Toonaste mõtete edasiarendamist takistasid peagi järgnenud Saksa okupatsioon ja Punaarmee sissetung.⁴⁴

Uue katse võttis ette Tallinna VTS, moodustades 26. juunil 1919 komisjoni tuletõrjeseltse ühendava organisatsiooni asutamiseks, selle põhikirja väljatöötamiseks ja üleriigilise tuletõrjekongressi kokkukutsumiseks. Kongress toimus 6.–7. septembril 1919 Estonia teatri punases saalis. Esindatud olid 48 tuletõrjeseltsi kokku 78 delegaadiga. Kongressil otsustati asutada Üleriigiline Tuletõrje Liit (ÜTL), kinnitati liidu põhikiri ja valiti 9-liikmeline juhatus, sh esimees Ado Birk (Tallinna VTS esimees) ning aseesimehed Jaan Toffelmann (Tallinna VTS peamees) ja Aleksander Pirker (Rakvere VTS esimees). Esialgu astusid ÜTL liikmeteks 28 seltsi, kuna teistel osalenutel puudusid liitumiseks volitused või sooviti aega järelemõtlemiseks. Värskest loodud organisatsiooni ootas ees palju tööd: seltside ühishanked kustutusvahendite muretsemiseks välismaalt, üleriigilise seadusandluse ja tööjuhendite väljatöötamine, liidu häälekandja ja õppematerjalide väljaandmine, ühtse vormirietuse ja tuletõrje autasude maksmapanek, iga-aastaste üleriigiliste tuletõrjepäevade ja kongresside korraldamine.⁴⁵

Paraku ei edenenud kõik nii kiirelt, kui oleks soovitud. Nii jõuti rahapuuduse tõttu liidu häälekandja „Tuletõrje Teated“ esimese numbri väljaandmiseni aprillis 1923. Toonane ajakirja toimetaja Aleksander Pirker sõnastas väljaande peamised eesmärgid nii: *kiri peaks*

⁴⁴ Päevaleht, nr 78, 11. aprill 1917, lk 6; Päevaleht, nr 86. 21. aprill 1917, lk 6; Pirker Aleksander, Eesti Üleriikiline Tuletõrje Liit, kümneaastase tegevuse ülevaade. – *Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu 10. a. juubelialbum 1919-1929*. Tallinn, 1929. lk 9; Pirker Aleksander, Tuletõrje Liit ja tema tegevus. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 1, lk 6.

⁴⁵ Vaarmann, lk 88-90; Postimees nr 195, 11.09.1919, lk 5–6.

vaimliseks sidemeks olema Liidu juhatuse ja üksikute seltside vahel. Ta peaks õigel ajal tarvitsi teateid andma Liidu juhatuse tegevusest ja üleüldise tuletõrje alalt.⁴⁶ Arvestades ajakirja ilmumise regulaarsust kuni 1940. aastani ning sisu põhjalikkust, siis suudeti püstitatud eesmärgid kahtlemata täita.

Tutvumaks teiste Euroopa riikide tuletõrjeorganisatsioonide olukorra ja tegevusega, sooritas Aleksander Pirker pikema ringreisi, külastades muuhulgas Poolat, Ungarit, Austriat ja Saksamaad.⁴⁷ Saadud teadmisi jagas ta ajakirja vahendusel kõigi Eesti pritsimeestega. Lätis loodi tuletõrjeseltside katusorganisatsioon 1921. aastal, mil sellega ühines sadakond kohalikku ühingut. Suurriik Poola asutas vojevoodkondade kaupa 14 tuletõrjeliitu, millesse koondati üle 2800 kohaliku seltsi. Tuletõrjeliitude tegevuse ühtlustamiseks kutsuti ellu Kesknõukogu, kuhu kuulus 20 esindajat (riigi, linnade liidu, maakondade liidu, suurte kindlustusseltside ja kõigi tuletõrjeliitude esindajad). 1925. aastal oli Poola tuletõrjeliitudes ametis 22 instruktorit; samal ajal pidid nii eestlased kui ka lätlased leppima ühe koolitajaga.⁴⁸ ÜTL üks ülesandeid oli iga-aastaste riiklike toetuste jagamine. Näiteks eraldati 1922. aastal 26 tuletõrjeseltsile 1 080 000 marka. Kuivõrd Tartu linnavalitsus eraldas samal aastal Tartu VTS-ile 1 404 435 marka⁴⁹, siis ei saa riigi toetust pidada just suureks. Seetõttu mängis olulist rolli seltside isemajandamisoskus ja kohalike omavalitsuste vastutulek. Edaspidi riiklikud toetussummad vaid kahanesisid: 1924. aastal saadi 1 milj marka ning nii 1926. kui ka 1927. aastal ainult pool miljonit marka. Samal ajal kasvas ÜTL liikmeskond, mistõttu seltsideni jõudsid tagasihoidlikud summad. Nii jagas ÜTL 1926. aastal pool miljonit marka 65 seltsi vahel, kusjuures toetussummad kõikusid vahemikus 5000–15 000 marka (15 000 marka anti vaid neljale seltsile). Samas maksis 1926. aastal käsiprits orienteeruvalt 30 000 mk, motopump 200 000 mk ja kerge autoprits alates 600 000 mk.⁵⁰ Võrdluseks võib mainida, et Soome riik maksis 1926. aastal tuletõrjeseltsidele toetuseks 300 000 Soome marka (u. 3 milj Eesti marka).⁵¹ Kuivõrd liidu liikmete arv oli kasvanud 48-lt (1919. a) 171-le (1926. a)⁵², ei saa pidada toetussummat asjakohaseks. Sarnast toetuste jaotamist praktiseeriti veel kolmekümnendate aastate algupoolel, kuni tuletõrje reformimiseni, peale mida läks toetuste jaotamine riikliku Tuletõrje Kapitali kätte.⁵³

⁴⁶ Tuletõrje Teated 1923, nr 1, lk 2.

⁴⁷ ÜTL tunnistus A. Pirkerile, 07.07.1925. – ERA.2818.1.39, l. 181.

⁴⁸ Pirker Aleksander, Tuletõrje Poolas ja Lätis. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 17, lk 263–264.

⁴⁹ Tuletõrje Teated 1926, nr 22, lk 343; Avarlaid lk 35–36, lisa 6.

⁵⁰ Tuletõrje Teated 1926, nr 24, lk 384.

⁵¹ Tuletõrje Teated 1926, nr 25, lk 385–386; Tuletõrje Teated 1927, nr 32, lk 509, 511–512.

⁵² Vaarmann, lk 93.

⁵³ Avarlaid, lk 38, 46, 48.

ÜTL oli riigi toetuste jagamisega niivõrd hõivatud, et omaenda põhikirja kava koostamisega jõuti lõpusirgele alles 1923. aastal. Põhikirjas täpsustati liidu eesmäärke, koosseisu ja juhtimist. Peamiste ülesannetena nähti tuletõrje esindamist nii sise- kui välisriiklikult. Kõige kokkuvõtlikumalt selgitas eesmäärke põhikirja § 2 lõige b, milles öeldi: *Liidul on õigus: tule ärahoidmiseks ja tuletõrjumise teadmiste laialilaotamiseks kõnesid ja koosolekuid, kursuseid, koolisid ja harjutusi pidada, kirjatöösid ja ajakirja väljaanda, eriasjatundjaid ja instruktoreid ametisse panna, ülemaalisi harjutusi ja kongresse ära pidada, õppereisusid, näitlusi ja võistlusi toime panna, auhinda ning autasu anda ja muuseumisi avada, tulekinnitamise, tulekustutamise ja ärahoidmise kohta arvustiku teateid koguda.*⁵⁴ Käesoleva uurimistöö kontekstis oli eriti oluline instruktori ametikoha ning koolide ja kursuste asutamise äramärkimine.

Vastavalt põhikirjale võisid liidu liikmeks olla kõik tuletõrjeseltsid, kes esitasid liidu juhatusele vastava sooviavalduse; liitumine polnud toona kohustuslik. Liidu kõrgemaks otsustavaks koguks oli vähemalt kord aastas toimuv peakoosolek, kuhu kõik tuletõrjeseltsid saatsid ühe esindaja iga 50 liikme kohta.⁵⁵ Näiteks saatis 660 liikmega Tartu VTS 1925. aastal peakoosolekule 13 esindajat.⁵⁶ Peakoosolek valis vähemalt kolmeliikmelise juhatuse. Juhatuse liikme ametiaeg kestis kolm aastat ning igal aastal kuulus 1/3 liikmetest ümbervalimisele. Ametikohad (nt juhatuse esimees) jagati juhatuse siseselt. Lisaks juhatusele valiti peakoosolekul üheks aastaks ametisse revisjonikomisjon, mille peamiseks ülesandeks oli juhatuse tegevuse ja aruannete ning liidu varade kasutamise ja olemasolu kontrollimine.

ÜTL tegutses esialgu Tallinna VTS-i kantseleis, kus jäi aga peagi kitsaks. Samuti polnud seal piisavalt ruumi tuletõrjearustuse müügilaole. Seetõttu koliti 1926. aastal üle Pikale tänavale nr 4 Eesti Kinnistusseltsi ruumidesse. Kolimise lisapõhjuseks võisid olla 1923. aastal tekkinud Tallinna ja Tartu vastuolud, mistõttu jäi Tartu selts kolmeks aastaks liidu tegemistest eemale. Vastuolu sai alguse ebaõnnestunud voolikute ühishankest ning eriarvamustest toetussummade jagamisel. ÜTL 1926. aasta kongressil saavutas tartlane Aleksander Punga häälte ülekaalu ning sai liidu esimeheks (I abi A. Pirker, II abi Robert Astrem Narvast) ning nii jäid pealinna mehed liidu tegemistes tagaplaanile. 21. novembril 1926 peeti ÜTL erakorraline koosolek Tartus ja sellel ei osalenud mitte ükski Tallinna VTS-i tegelane.⁵⁷

⁵⁴ Üleriigilise vabatahtlikkude tuletõrjajate Seltside Liidu põhikirja kava. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 3, lk 34–35; Tuletõrje Liidu 5. aastategevuse ülevaade. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 9, lk 135.

⁵⁵ Üleriigilise vabatahtlikkude tuletõrjajate Seltside Liidu põhikirja kava. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 3, lk 35–37.

⁵⁶ Avarlaid, lk 10.

⁵⁷ Avarlaid, lk 24–26; *Tuletõrje Teated* 1926, nr 25, lk 398–399; Üleriigilise Tuletõrje Liidu erakorraline peakoosolek Tartus 21. novembril 1926 a. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 27, lk 419–423, 427–428; *Rahva Sõna* nr 152, 9.07.1929, lk 2.

ÜTL hakkas vedama suuremate puuduste kõrvaldamist, millest üks oli sõja ajal hävinud või kaduma läinud operatiivtehnika asendamine. Nõudlus tuletõrjetehnika järele suurenes vastavalt seltside arvukuse kasvule. Kui 1919/20. aastal tegutses Eestis kokku 48 seltsi, siis 1921. aastal 57. Seltside koguarv ületas sõjaeelse taseme aastail 1925–1926, ning Tartu VTS-i näitel võib väita, et samaks ajaks taastus ka seltsiliikmete arvukus. Samas oli olukord maakonniti väga erinev. 1926. aasta seisuga leidis kõige rohkem tuletõrjeühinguid (82) Virumaal. Teisel kohal oli Harjumaa koos Tallinna linnaga (45) ning kolmandal Tartumaa (43). Järgnesid Viljandimaa (27), Petserimaa (21), Järvamaa (21), Pärnumaa (17), Võrumaa (13), Valgamaa (12), Läänemaa (5) ja Saaremaa (1).⁵⁸ Loomulikult tuleb siinjuures arvestada ka maakondade suurst, elanike arvu ja asustuspilti, mis mõjutasid nii seltsiliikumist tervikuna kui ka tuletõrjeühingute asutamist. Lääne ja Saare maakondade tagasihoidlikkust tuletõrjeühingute asutamisel võib seostada ka tulekahjude vähesusega nendes regioonides. Näiteks Läänemaal ei registreeritud aastail 1928–1929 mitte ühtegi tulekahju ning Saaremaa oli tulekahjude näitaja (tulekahjude arv 10 000 elaniku kohta) samuti üks madalamaid (3,9) riigis. Kõige rohkem põles 1929. aastal Petserimaa, kus 10 000 elaniku kohta tuli 32,1 tulekahju. Suuremates linnades oli vastavad näitajad Tallinnas 4,7 ja Tartus 3,5.⁵⁹ Kui tuletõrjeseltside arvukuse kasvus pole kahtlust, siis ühingute tehnilist operatiivvõimekust on äärmiselt raske hinnata, kuna võrdlemiseks puudub usaldusväärne uurimus Eesti tuletõrje operatiivvõimekuse kohta enne I maailmasõda.

1.2.2. Tuletõrjeseadus (1924) ja tuletõrjeseltside tüüppõhikiri (1925)

Omariikluse algaastatel tugineti nii riigis tervikuna kui ka tuletõrjes varem kehtinud Venemaa ja Saksamaa õigusnormidele. Eesti Ajutine Valitsus andis 19. novembril 1918 välja ajutised administratiivseadused, millega kinnitati enne 24. oktoobrit 1917 Eestis kehtinud õigusaktid seniks, kuni valitsus neid ei muuda. Erinevate valitsejate mitmekeelsetes seadustes orienteerumine oli kahtlemata keeruline ja nende reaalne täitmine oli küsitav.⁶⁰

Tuletõrjemääruste ja -seaduste puudulikkust hakkas ÜTL paljude pakiliste tööde kõrval juba esimestel tegevuskuudel kõrvaldama. Määratlemata olid väga paljud probleemkohad, nagu: omavalitsuste toetus tuletõrjeseltsidele, tuletõrjetegelaste vabastamine mobilisatsioonikohustusest ning riigimaksude kaotamine seltsile hangitavalt varalt.⁶¹ Liidus valminud

---

⁵⁸ Tuletõrje Instruktori aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 31, lk 489.

⁵⁹ Tulekahjud ja nende põhjused möödunud aastal. – *Tuletõrje Teated* 1930, nr 6(65), lk 92.

⁶⁰ Avarlaid, lk 15.

⁶¹ Tuletõrje Liit ja tema tegevus. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 1, lk 7.

Tuletõrjeseaduse eelnõu esitati 1922. aasta lõpus siseministeeriumile. Selle kinnitamiseni jõuti siiski alles 20. mail 1924, kuna eelnõusse tegid muudatusi nii ministeerium kui Riigikogu.

Riigikogus tekitas Tuletõrjeseaduse teisel lugemisel arusaamatust termin tuletõrjeringkond, mis oli jäänud lahti seletamata. Rahul ei olnud sättega, mis keelas tuletõrjujate väljasõidu tulekahjule, kui see jäi vastava üksuse kustutuspiirkonnast väljapoole. Kuigi seadusekavas kohustati omavalitsusi tuletõrjet oma eelarvest ülal pidama, jäi ebaselgeks täpne rahastamiskord ja ulatus. Mitmeid riigikogulasi häiris ka nõue hankida uue tuletõrjeseltsi asutamiseks omavalitsuse nõusolek, kuna selline asjaajamiskord muutnuks ühingu loomise ebamugavaks (nõue jäi siiski seadusesse).⁶²

Tuletõrjujatele ei sobinud seadusekava punkt, mis jätnuks seltsi likvideerimise korral seltsi varad kohalikule omavalitsusele. Vastuväited ei olnud seotud kustutusvahenditega, vaid pigem seltsile annetatud muu varaga (puhkupillid, karikad ja muu taoline). Samuti häiris seltse seadusest tulenev kohustus viia enda põhikiri kuue kuu jooksul vastavusse Tuletõrjeseaduse ja koostatava tuletõrjeseltside tüüpõhikirjaga. Seda aega peeti ümberkorralduste tegemiseks liiga lühikeseks.

Lisaks plaanis siseministeerium panna tööle tuletõrjeinspektori, kuid tuletõrjetegelased pidasid hädapärasemaks riigipalgalise tuletõrjeinstruktori olemasolu.⁶³ Milles kahe ametimehe erinevus seisnes, jääb teadmata, kuna vastavad ametijuhendite kavad siis veel puudusid. Kaasaegsed nägid instruktorit peamiselt seltside instrueerija ja juhendaja rollis.⁶⁴ Segadust ametinimetuste osas suurendab veelgi 1935. aastal ÜTL-i juhatuse liikme Arnold Sorki ettepanek nimetada senine instruktor ümber inspektoriks, kuna inspektori nimetus tagaks suurema autoriteedi ja lubaks oma tahet hõlpsamalt läbi suruda.⁶⁵ Seega võiks oletada, et sisulist erinevust kahe ametimehe tegevuses ei nähtud. Tuletõrjetegelased eelistasid instruktori nimetust, lootuses tõhustada väljaõpet, kuid ministeerium inspektorit, soovist valdkonda kontrollida.

Lisaks valmistas tuletõrjujatele meelepaha lõbustusmaks, mida tasuti kohalikule omavalitsusele tuletõrjeseltsi korraldatud peoõhtu sissetulekult. Enamasti korraldati taolised peod heategevuslikul eesmärgil, sisaldades tihti ka sihtotstarbelisi korjandusi, mis oli toona peamisi seltsi sissetulekuallikaid operatiivtehnika muretsemiseks.⁶⁶ Väikeste seltside puhul

---

⁶² Koosoleku protokoll nr 99, 02.04.1924. – *II Riigikogu IV istungjärg: protokollid nr 98–114*. Tallinn 1924, lk 66; Tuletõrjeseadus, 20.05.1924. – *Riigi Teataja* 1924, nr 72/73, lk 477.

⁶³ Tuletõrjeseadus. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 2, lk 26–28.

⁶⁴ Pirker, lk 12.

⁶⁵ Sork, Arnold. Soove ja mõtteid Eesti Tuletõrje Liidust uue aasta alul. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 1 (120), lk 6.

⁶⁶ Avarlaid, lk 30–31, 36.

võis juhtuda ka nii, et peoõhtud ei toonud midagi sisse, kuna korralduskulud (muusikale, näitlejatele jne) ületasid piletimüügi tulusid. Sel juhul maksis selts omast taskust juurde, kuid omavalitsus nõudis ikkagi lõbustusmaksu, mida arvestati kassa sissetulekult kuni 45% ulatuses. Omavalitsuste eesmärgiks oli seejuures mõistagi enda kassa täitmine. Samas leidis neidki omavalitsusi, kes omal algatusel vabastasid tuletõrjeseltsid lõbustusmaksust.⁶⁷ Tuletõrjeseadus jättis lõbustusmaksu küsimuse siiski reguleerimata, kuigi vabastas tuletõrjeseltsid riigi heaks võetavatest tollimaksudest operatiivtehnika soetamisel.⁶⁸

1924. aasta Tuletõrjeseadusega liigitati tuletõrje riigi, omavalitsuste, eraettevõtete ja vabatahtlikuks tuletõrjeks (liigist ja asutajast olenes tuletõrje ülalpidamise kord). Tuletõrje loomine ja finantseerimine muudeti linnade ja alevite omavalitsustele kohustuslikuks, juhul kui seal eelnevalt ei tegutsenud vabatahtlik tuletõrje. Omavalitsusi, kus oli mitu tuletõrjeühingut, kohustati seadma ametisse tuletõrje üldjuhti. Linna- ja alevivalitsused pidid eraldama tuletõrjele vähemalt 0,5% ning maakonna- ja vallavalitsused 0,25% eelarvest.

Seadus allutas tuletõrje Siseministeriumile, andes ministeriumile tuletõrje revideerimise õiguse. 1925. aasta kevadel kehtima hakanud määrusega delegeeris Siseministerium revideerimisõiguse edasi Politsei Peavalitsusele, kohustades seda oma struktuuride kaudu kontrollima kord aastas linnade, alevite ja väiksemate tuletõrjeseltside tegevust. Kontrolli teostamisse lubati kaasata kohaliku omavalitsuse ja ÜTL-i esindajaid. Politseiline kontroll seisnes õppehäire korraldamises, kus hinnati meeskonna operatiivvalmisolekut (reageerimisaega ja üldisi oskusi). Millistele kriteeriumitele seejuures tugineti, jääb teadmata.⁶⁹

Lisaks andis Tuletõrjeseadus politseile loa kaasata suurõnnetuste likvideerimisele kõik 20–50-aastased kodanikud. Nii pidid metsa- ja rabapõlengute korral kustutustöödel osalema põlengukoldest kuni 15 km kaugusel elavad inimesed koos isiklike kustutusvahenditega (labidas ja kirves). Seeläbi sätestas 1924. aasta Tuletõrjeseadus vabatahtliku ja kutselise tuletõrje kõrval *kohustusliku tuletõrje* olemasolu.⁷⁰ Suurõnnetused olid siiski harvemad võrreldes tulekahjuga mõnes vallas, kus tuletõrjeselts võis hoopiski puududa. Sel puhul vastutas kustutustööde korraldamise eest kas valla või politsei esindaja.⁷¹

Ühtlasi kinnitati tuletõrjujate ühtne vormiriietus ja aumärkide statuut ning kehtestati kutselistele tuletõrjujatele riiklik pensionitoetuste süsteem võrdsetel alustel teiste

⁶⁷ R. J. Tuletõrje ja lõbustuse maks. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 12, lk 181–182.

⁶⁸ Tuletõrjeseadus, 20.05.1924. – *Riigi Teataja* 1924, nr 72/73, lk 478–479.

⁶⁹ Tuletõrjeseadus, 20.05.1924. – *Riigi Teataja* 1925, nr 73/74, lk 378.

⁷⁰ Parmask 1990, lk 173.

⁷¹ Tuletõrjeseadus, 20.05.1924. – *Riigi Teataja* 1924, nr 72/73, lk 477–479.

omavalitsusametnikega.⁷² Tuletõrjeseadus tagas ka tuletõrjevahendite ja tuletõrjujate tasuta transpordi juhul, kui suurõnnetuse korral tekkib vajadus naabermaakonda abistada. Näiteks 13. mail 1920 sõitsid 101 Tartu tuletõrjujat ($\frac{1}{4}$ toonasest TVTS-i inimjõust) koos kahe auru- ja kolme käsipritsiga rongiga Valka „Säde“ seltsimaja kustutama.⁷³ Pole teada, kes tookord sõidukulud hüvitas, kuid alates 1924. aastast pidid taolised sõidud toimuma riigi kulul. Siiski laekus ÜTL-le edaspidigi kaebusi juhtumite kohta, kus jaamaülemad viivitasid transpordi korraldamisega, põhjendades seda rahastamisküsimuse ebaselgusega. Tegelikuks põhjuseks oli pigem seaduse mittetundmine. ÜTL omakorda saatis esildise teedeministrile, paludes anda vastavad täpsustavad korraldused. Kuna aga kirjas ei konkretiseeritud ühtegi vahejuhtumit, siis saadi Teedeministeeriumi kantseleilt vastuseks: *...niisuguste üldlauseliste süüdistuste alusel ei tehta mingit korraldust. Kui kellegil midagi kaevata on, eriti seaduse rikkumise suhtes, siis peab kindlakujuliselt ära näitama, kus ja kes seda tegi.*⁷⁴

Üldistavalt võib öelda, et tuletõrjeseadus keskendus peamiselt tuletõrjetegevuse reguleerimisele ja ühtlustamisele ning määras kindlaks alluvussuhted omavalitsuste ja politseiga. Kindlasti oli seaduse üks olulisemaid eesmärke parandada üleriigiliselt tuletõrjealast julgeolekut (kohustus asutada ühinguid), kuid tuletõrjehariduse üldriikliku korraldamiseni läbi selle õigusakti ei jõutud.

Seoses Tuletõrjeseaduse jõustumisega pidid kõik tuletõrjeseltsid võtma kasutusele uue, kõigi jaoks ühetaolise, põhikirja. 23. oktoobril 1924 saatis Siseministeerium tuletõrjeseltside tüüppõhikirja projekti tutvumiseks omavalitsustele. Projekt tekitas samuti kohati vastakaid mõtteid. Näiteks tartlased leidsid, et see ei erinenud märkimisväärselt Tartu VTS-i senisest, 1919. aastal koostatud, põhikirjast. Kuna eelmise põhikirjaga oli kaasnenud pritsimeeste distsipliini langus, siis kardeti ka, et uus tüüppõhikirj võib tuua vanade probleemide taastumise. Lisaks võis rolli mängida asjaolu, et tüüppõhikirja väljatöötamisel oli juhtiv osa ÜTL-l, millega Tartu selts oli parasjagu tülis. Novembris 1924 edastas Tartu linnavalitsus Tartu VTS-i kriitilise hinnangu Siseministeeriumile,⁷⁵ kuid ministeerium jäi endale kindlaks ning 23. aprillil 1925 avaldati tüüppõhikirj Riigi Teatajas.⁷⁶

Tuletõrjeseltside tüüppõhikirj reguleeris täpsemalt tuletõrje ja omavalitsuse suhteid, täiendades tuletõrjeseadust. Omavalitsus sai õiguse revideerida tuletõrje varasid ja üldist

⁷² Tuletõrjeseadus, 20.05.1924. – *Riigi Teataja* 1924, nr 72/73, lk 477–479; Janson, lk 12.

⁷³ Avarlaid 2015, lk 18.

⁷⁴ ÜTL teedeministrile, 28.06.1925 ja teedeministri vastus, 01.08.1925. – ERA.2818.1.39, l. 192–193.

⁷⁵ Siseministeerium Tartu linnavalitsusele, 23.10.1924. – ERA.2966.2.608, l. 300–306; Tuletõrje seltside normaalpõhikirj, Tartu tuletõrjujate seisukoht. – *Postimees* nr 315, 20.11.1924, lk 5.

⁷⁶ Vabatahtliku Tuletõrje ühingu normaalpõhikirj. – *Riigi Teataja* 1925, nr 65/66, lk 348–352.

tegevust ning seltsid olid kohustatud esitama finantsaruanded nii omavalitsusele kui Siseministeeriumile. Põhikirja III peatüki §5 lubas omavalitsuse alalisel esindajal osaleda hääleõigusega seltsi peakoosolekutel ja juhatuse koosolekutel. Tuletõrjeseltside veneaegne juhtimisstruktuur muutus – likvideeriti nõukogu, ülemkomando ja eesistujate kogu ning kogu võim koondati tuletõrje juhatuse kätte. Juhatuse koosnes seltsi peakoosolekul kolmeks aastaks ametisse valitud esimehest, peamehest (oli ühtlasi esimehe abi) ja tema abist, laerahoidjast ja varahoidjast. Lisaks valitud liikmetele kuulusid juhatusse ametikoha järgi ka kõigi jaoskondade ülemad. Juhatuse esimees tegeles peaasjalikult seltsi majandusküsimustega, tema abi (peamees) juhtis tuletõrje- ja päästetööd. Endine ülemkomando reorganiseeriti *tuletõrjekomandoks*⁷⁷, mille juhtkonda kuulusid peamees ja tema abi(d), tuletõrje varahoidja ning eriala jaoskondade (endised osakonnad) ülemad ja nende abid. Tuletõrjekomando juhtkond koordineeris kõikide liikmete tegevust ning võis läbi viia õppeharjutusi ja tuletõrje manöövreid.⁷⁸

Koostöös Siseministeeriumiga suutis ÜTL 1925. aastaks välja töötada tuletõrje jaoks kõige olulisema seaduse ning määrused, mille eesmärk oli parandada üleriigilist valmisolekut tulekahjude vastu võitlemiseks läbi vabatahtlike organisatsioonide. 1925. aastat võib lugeda üleminekuperioodi lõpuks, mil Vene impeeriumi vabatahtlik tuletõrje kujunes ümber iseseisva riigi tuletõrjeks. Üleriigilise väljaõppe korraldamiseni või selle põhjaliku reguleerimiseni üleminekuperioodil siiski ei jõutud. Riigiasutused keskendusid pigem vabatahtlikult tegutsenud organisatsioonide iseõppimise ja -majandamise kontrollimisele. Puudusi ühtse väljaõppe reguleerimatuse osas pidid seega täitma vabatahtlikud ühingud ise ning selles osas jäi kandev roll eelkõige tuletõrje katusorganisatsioonile. Peagi selgus, et kiirustades valminud õigusaktidel olid omad puudused, mis ei rahuldanud ei tuletõrjet ega Siseministeeriumit.

1924. aasta tuletõrjeseaduse ja 1925. aasta tüüpõhikirja alusel koondus seltsi juhtimine selle juhatuse kätte, allüksuste (jaoskondade) roll juhtimises vähenes, juhtimisstruktuur lihtsustus ning otsuste langetamine ühingu siseselt kiirenes. Tuletõrjeüksuste üldjuhtimise osas oli 1924. aasta seaduses siiski puudusi. Näiteks tegutses Tartu linnas vabatahtlik tuletõrje paralleelselt kutselise tuletõrjega (viimane oli küll seltsi koosseisus, kuid linna palgal) ning nende kahe üksuse juhtide vahel tekkis seaduselünga tõttu võimuvõitlus, mida püüti lahendada nii

---

⁷⁷ Tuletõrjekomando – kõiki tuletõrje operatiivtööga tegelenud jaoskondi liitev organ, mida juhtis peamees.

⁷⁸ Vabatahtliku Tuletõrje ühingu normaalpõhikiri. – *Riigi Teataja* 1925, nr 65/66, lk 348-352; Tartu VTS Põhikiri, 22.12.1925. – ERA.2966.2.608, l. 467-472.

siseministri kui kohtu vahendusel.⁷⁹ Olukord normaliseerus alles 1926. aastal, kui tuletõrjeseadust muudeti. Seaduseparanduse kohaselt tuli suuremates omavalitsustes, kus tegutses mitu tuletõrjeorganisatsiooni, määrata ametisse tuletõrje üldjuhataja.⁸⁰ Seeläbi taastati Vene seadustest tuttav linna *brandmeisteri* ehk tuletõrje üldjuhi ametikoht uues kuues ja nimetuses, mistõttu lõppesid varasemad arusaamatused.

Tuletõrjeseadus andis politseile õiguse revideerida tuletõrje tegevust, kuid seda õigust kiputi täpse regulatsiooni puudumise tõttu vahel kuritarvitama. Näiteks ööl vastu 21. veebruarit 1925 põles Valgas villavabrik (Kõie tn 4). Tulekahjukohale saabunud maakonna politseiülem sekkus otseselt tuletõrje operatiivtöösse: käskis juhtida kustutusvett ebavajalikesse kohtadesse ning paigutada ümber kustutusvee varusid. Muidugi protestis vabatahtlike peamees politseiülemale sekkumise vastu, kuid kuulis vastuseks: *temal olevat siin õigus kõiki käskida ja juhtida!* Asjatundmatud korraldused tekitasid tuletõrjujate seas segadust ning Valga VTS-i kirjas siseministrile paluti astuda samme, et politseiametnikud ei sekkuks edaspidi operatiivtöösse.⁸¹ Tõenäoliselt innustas Valga politseiülemat Politsei Peavalitsuse ringkiri 4. oktoobrist 1924: ... loodan, et nad [politseinikud – GA] nüüdsest peale kõige energilisemalt oma õigusi ja kohustusi tulehädadahu vastu võitlemise suhtes tarvitama ja täitma saavad.⁸² Tsiteeritud ringkiri meenutas järjest sagedaste tuleõnnetuste tõttu vabatahtlikele pritsimeestele ja politseiametnikele suunatud manitsuskirja seni tegemata töö pärast. Seejuures tugines Politsei peavalitsus valdavalt veneaegsetele õigusaktidele, sest Tuletõrjeseadus andis politseile väga napid õigused tuletõrje tegevuse reguleerimise, eriti operatiivtöö juhtimise osas. Pole teada, kas Valga juhtum tõi asjaosaliste jaoks mingeid konkreetseid tagajärgi, kuid Politsei peavalitsuse ülem tunnistas, et maakonna politseiülem oli omi võimupiire ületanud.⁸³ Laiemalt võib teha järelduse, et seaduses leidis puudusi ja erinevaid tõlgendusvõimalusi, mis nõudis seaduse pidevat uuendamist järgmise kümnendi jooksul.

1.3. Tuletõrje 1920. aastate teisel poolel

Tuletõrjeseadus andis uue tõuke tuletõrjeseltside arvukuse järsuks kasvuks, kuna nõudis, et igas omavalitsuses oleks vähemalt üks tuletõrjeühing. Lisaks soodustas ühingute asutamist tulekahjude arvu ja seeläbi tekkinud materiaalsete kahjude summa jätkuv kasv. Ajavahemikul

---

⁷⁹ Avarlaid, lk 20–24.

⁸⁰ Tuletõrjeseaduse muutmise ja täiendamise seadus, 11.11.1926. – *Riigi Teataja* 1926, nr 85, lk 942.

⁸¹ Valga VTS siseministrile, 05.03.1925. – ERA.2818.1.39, l. 129.

⁸² Politsei Peavalitsuse korraldus tuleõnnetuste ärahoidmiseks. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 11, lk 173–174.

⁸³ Tuletõrje Teated 1925, nr 15, lk 237.

1926–1930 liitus ÜTL-iga 309 uut ühingut. Samas jäid mitmed ühingud ÜTL-i tegevusest kõrvale ega kajastu seetõttu liidu koostatud statistikas.⁸⁴ Seega pole koondandmed kuigi usaldusväärsed, kuid annavad siiski üldise arengusuuna.

Uurimist keerustab tuletõrjetegevust puudutavate statistiliste andmete vähesus. Enne Tuletõrjeseaduse ja seltside tüüppõhikirja jõustumist ei olnud ühingud üldse aruandekohustuslikud ning veel 1920. aastate lõpuski puudus ühtne aruandevorm, mistõttu esitatud vähesed andmed on ebaühtlased.⁸⁵ Etteruttavalt võib öelda, et ÜTL-l kui ka Politseitalitusel oli ka 1930. aastate algupoolel probleeme andmete kättesaamisega ühingutelt ning tuletõrjealased statistiliste andmete täpsus paranes alles kolmekümnendate II pooles.⁸⁶

Siiski on teada, et 1920. aastate lõpus tegutses kõigis 18 linnas kokku 26 vabatahtlikku tuletõrjeühingut, 11 tehaste tuletõrjekomandot, kolm sõjaväe tuletõrjekomandot ja kaks lendsalka (Tartu ja Tallinn). Linnades leidis 5250 vabatahtlikku tuletõrjujat, kusjuures tegevliikmete arvu poolest kõige suurem ühing (566 liiget) asus Tartus. Tallinnas oli liikmeid 461, Rakveres 403, Nõmmel 346, Pärnus 319, Viljandis 274, Valgas 248, Võrus 238 ja Kuressaares 228. Linnade komandodel oli kokku 108 käsi-, 50 moto-, 14 auto- ja 14 aurupritsi. Maal tegutses 1929. aastal 425 tuletõrjeseltsi 23 730 tegevliikmega, mille käsutuses oli kokku 781 käsi-, 17 moto-, 9 auto- ja 6 aurupritsi; 51 ühingul puudusid aga igasugused operatiivtehnilised vahendid.⁸⁷ Siinjuures on sobiv võrdluseks tuua põhjanaabrite soomlaste tuletõrje, mille käsutuses oli 1929. aastal 147 tuletõrjeautot (neist 24 Helsingis).⁸⁸ Samas oli ka põhjanaabrite rahvaarv märksa suurem ja seetõttu võimalused efektiivsema operatiivtehnika hankimisel laialdasemad.

Tulles tagasi Eesti tuletõrje üldolukorra juurde, siis olid iseseisvuse esimese kümnendi lõpuks kujunenud operatiivtehnilisest seisukohast välja selged jõujooned. Nimelt olid maal tegutsenud ühingud valdavalt varustatud majanduslikult jõukohasemate, kuid väheefektiivsete käsipritsidega ning linnade tuletõrjeüksused efektiivsema ja kallima motoriseeritud tehnikaga. Linnade tuletõrjeseltside parem varustatus tulenes peamiselt edukamast isemajandamisest ning suurematest toetustest linnavalitsuste poolt.⁸⁹

---

⁸⁴ Vaarmann, lk 92-93.

⁸⁵ Avarlaid, lk 31; Meie linnade tuletõrje 1929. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1930, nr 12 (71), lk 190; Brett E. Tulekaitse-tuletõrje 1929. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 3 (74), lk 37–42.

⁸⁶ Tetsmann Ernst. Puudusi meie tuletõrjes ja abinõusid nende kõrvaldamiseks. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 10 (93), lk 193-196.

⁸⁷ Meie linnade tuletõrje 1929. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1930, nr 12 (71), lk 188–190.

⁸⁸ Autod Soome tuletõrjes. – *Tuletõrje Teated* 1930, nr 2 (61), lk 33.

⁸⁹ Brett. E. Tulekaitse-tuletõrje 1929. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 3 (74), lk 37–43.

Tuletõrjeseadus ja tüüpõhikiri muutsid tuletõrje sisult ühtsemaks, kuid ühingud jäid iseseisvateks ning killustatuteks nii majandamise kui juhtimise seisukohast, mis ei saanud kasuks tulla üldisele operatiivvõimekusele riigis. Seaduse otseseks järelmõjaks oli ühingute arvukuse hüppeline kasv maapiirkondades, kuid paraku ei olnud noored ühingud majanduslikult edukad ning suutsid seetõttu hankida vaid väheefektiivset operatiivtehnikat. Samuti ei olnud kümnendi lõpuks välja arenenud selget riiklikult juhitud väljaõppesüsteemi pritsimeestele, mistõttu võis samuti kannatada üldine tuletõrje hea areng.

Tuletõrje arendamisega riigis ei tegelenud üksnes ÜTL, vaid seda tehti ka riigi tasandil. 1926. aasta alguses asutati põllutööministri ja siseministri kinnitatud põhikirja alusel *Riigimõisate tuletõrje*. Nimetatud tuletõrje oli mõeldud tegutsema suuremate riigimõisate piires ning lisaks oli neil luba minna kustutama kuni viie versta kaugusele halduspiiridest. Põhikirja kohaselt asus tuletõrje riigimõisa juures ja seda peeti ülal mõisa eelarvest. Mõisa tuletõrjeüksus koosnes komando juhatajast (tema abist), kolmest vanemtuletõrjujast ja 18 reamehest. Üksuse liikmeteks võeti vaid mõisa teenistuses seisnud ja mõisast kuni ühe versta kaugusel elanud isikuid (erandiks reamehed, kes ei pruukinud olla mõisa teenistuses). Mõisa tuletõrje operatiivtehnika nimistusse pidi kuuluma vähemalt kaks käsipritsi, üks varustusevanker (pootshaagid, redelid jne) ning kaks veevankrit. Alaliselt pidid mõisa piires valves viibima vähemalt neli meest, kes saanuks tulekahjule kiirelt reageerida. Sisuliselt asetati mõisateenijate õlule lisakohustus, kuna kedagi eraldi tööle ei palgatud ning üksusesse kuuluvatele meestele maksti vaid lisatasu väljasõidu eest (väljaspool mõisa teenistust seisnud ja reameestena üksusesse kuulunud mehed ei saanud mingit tasu isegi siis, kui nad kustutustööst osa võtsid). Üksust võisid revideerida riigimõisa valitseja, põllutööminister ja Politseivalitsus.⁹⁰

Tuletõrjeorganisatsioonide üldisele arvukusele ja riikliku operatiivvõimekuse juures mängis olulist rolli Vene ajast päranduseks jäänud raudteetuletõrje ning uute raudteetuletõrje üksuste asutamine, kus iga raudteetööline (1927. aastal oli tuletõrjega seotud orienteeruvalt 2265 raudteelast) oli piirkonnas toimunud tuleõnnetuse korral kohustatud kustutustöodes osalema. Raudteetuletõrje esmaülesandeks oli tule kustutamine raudtee territooriumil, kuid kustutustööde teostamine ei olnud keelatud lähipiirkonnas. Otseselt tegeles tuletõrjetööga veosakond, kes vastutas lisaks tuletõrjetehnika muretsemise eest. 1927. aastal oli raudteel kokku 112 komandot. Raudteejaamad jaotati vastavalt suurusele ja tähtsusele kolme kategooriasse. Esimesse kategooriasse kuulusid Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu, Valga, Tapa ja

---

⁹⁰ Riigimõisate tuletõrje. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 22, lk 347–349.

Mõisaküla; teise – Haapsalu, Rakvere, Võru, Petseri, Elva, Jõgeva, Keila ja Irboska ning kolmandasse – kõik ülejäänud jaamad. Esimese kategooria raudteejaamades pidi olema vähemalt kaks tuletõrjekomandot (meeskonda), keda juhtis kohalik raudteetulekaitsekomisjon (jaama osakondade vanemad agendid ja depooülem). Operatiivtehnika hoidmise eest vastutasid isikud, kelle juures tehnika reaalselt asus: jaama-, depoo- ja laoulemad. Nimetatud ametihed olid ühtlasi tuletõrjekomando ülemaks, kelle otseseks ülesandeks oli tuletõrjemeeskondade komplekteerimine ja nende koolitamine (suviti kord kuus ja talviti üle ühe kuu). 1927. aastal korraldati kõigis raudteelaste komandodes kokku 680 harjutust (keskmiselt 6 harjutust igas üksuses), millest osavõtuaktiivsus oli keskmiselt 93%. Võrdluseks võib öelda, et 1928. aastal pidasid 168 vabatahtlikku ühingu keskmiselt 3,8 õppust ühingu kohta, osalusaktiivsusega 50,4%. Seejuures ei korraldanud 49 ühingu ühtegi harjutust, mis viib keskmise osalusaktiivsuse väljaõppe osas veelgi madalamale (35%). Väljaõppe aktiivsuse erisuse juures mängis kahtlemata olulist rolli raudteelaste võimalus korraldada väljaõpet tööajal, samas kui vabatahtlikel tuli seda teha vabast ajast ja nii kuidas igapäevatoimetused võimaldasid.

Varustust oli 1927. aasta seisuga raudteetuletõrjel kokku: 18 motopritsi, kaks aurupritsi, 100 käsipritsi. Voolikutega olid raudteelased, võrreldes keskmise maaseltsiga, varustatud eeskujulikult – umbes 40 m voolikuid iga pritsi kohta. Tuletõrjeinstruktor Pirker hindas eriti kõrgelt asjaolu, et kogu raudteetuletõrje jaoks oli seatud sisse ühtne standard voolikute ja nende liitmike osas, hinnates seetõttu raudteelaste tuletõrjevahendite hooldust ja olukorda eeskujulikuks. Näiteks vabatahtlikel ühingutel oli 1931. aastal kokku umbes 1000 käsipritsi 38 eri tootjalt, mis tähendas omakorda 24 eri mõõtu voolikuid ja liitmikke (vahemikus 30 mm kuni 3 tolli), mis vähendas koostöö- ja asendamisvõimalusi suurtulekahjude korral.⁹¹

Niivõrd positiivseid hinnanguid kui seda raudteelased said, anti kaasaegsete poolt harva, mistõttu võib uskuda, et raudteetuletõrje tehniline võimekus oli toonaste olude kohta tõepoolest kõrge. Iseküsimus on see, kui kiire reageerimisvõimega olid raudteelased, kes tuletõrjekohuseid täitsid muude igapäevaste tööülesannete kõrvalt. Kahtlemata oli siiski tegemist arvestatava jõuga üldise sisejulgeoleku seisukohast.

Raudteetuletõrje tegutses sellisel kujul 1939. aasta kevadeni, mil üksused nimetati ümber „Raudteede Kodanlikuks Õhukaitseks“ ehk *tulevalve tegevkonmaks*.⁹² Sisulist muutust

⁹¹ Raudtee tuletõrjeüksuste tegevusaruanded 1927. aasta kohta Politseitalitusele. – ERA.1.11.13, l. 215-441; Raudtee tuletõrje. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 3, lk 38-40; Eesti tuletõrje 1931. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 11/12 (94/95), lk 224; Tuletõrjeühingute tegevuse aruanded 1928. aasta kohta Politseitalitusele. – ERA.1.11.14, l. 1-468.

⁹² Raudteede Talitus Politseitalitusele, 21.11.1939. – ERA.2001.1.93 (pag-mata).

ümbernimetamine kaasa ei toonud ja täpsete tegevusjuhiste koostamiseni iseseisvuse katkemise tõttu ei jõutudki. Siiski lülitati raudteelaste tuletõrjeüksused 1939. aasta lõpus välja üldisest tuletõrje operatiivjõu struktuurist ja allutati Raudteede Talituse direktorile, kes oli ühtlasi ka Raudteede Kodanliku Õhukaitse ülem.⁹³ Kas, kuivõrd ja millise käsuliini kaudu said raudteelased edaspidi appi minna väljapoole raudteepiirkonda, jääb andmete nappuse tõttu teadmata.

Seega tegutsesid vabatahtlike kõrval märkimisväärsed riiklikult korraldatud tulekustutusjõud, kes tegutsesid peaaesjalikult riigimõisates ja raudteel ning nende lähiümbruses, kuid kahtlemata oli tegemist operatiivse ja hästi varustatud üksustega majanduslikult aktiivsetes piirkondades.

1.3.1. Tuletõrjujate sotsiaalsetest tagatistest

Lisaks operatiivtehnilisele olukorrale väärib tähelepanu tuletõrjujate sotsiaalolude ja -garantiide kujunemine. Elukutseliste ehk riigi ja omavalitsuse alluvusega pritsimeeste pensionisüsteem sai õiguslikud alused 1924. aasta Tuletõrjeseadusega, kuid vabatahtlikud jäid toona kõrvale. Vabatahtlike pensionite ja toetusrahade küsimus lahenes 1925. aasta lõpuks, mil kustutustöödel vigastada saanud vabatahtlik tuletõrjuja või hukkunud pritsimehe perekond hakkas saama toetusraha või pensioni samadel tingimustel, mis kehtisid riigiteenistujate suhtes.

Pensioni suurus määrati kindlaks riikliku palgaastmesüsteemi järgi, mis omakorda tulenes 1923. aasta Riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadusest ning 1924. aasta Riigiteenistujate pensioniseadusest. Viimase järgi pidi riigiteenistujal pensioni saamiseks olema vähemalt 25 aastat tööstaaži ning vanust 60 aastat. Pensioni väljamaksed sõltusid staažist ja viimase palga suuruselt. 25-aastase teenistuse puhul maksti pensioni 55% ning 30-aastase teenistuse puhul 70% ulatuses viimase tööaasta palgast. Riigiteenistujatele maksti toetust õnnetuse või haigestumise korral kuni tervenemiseni, kuid ka siin olid makstavad summad erinevad. Kui tööstaaži oli alla viie aasta, siis maksti 35% aastasest sissetulekust ning iga järgnev tööaasta lisas 2% võrra kõrgema toetuse.

Kõrgematele tuletõrjejuhtidele hakati maksma pensionit 5. palgaastme (süsteem oli 16-astmeline) järgi, ühingu varahoidjatele ja jaoskondade ülematele 8. palgaastme ning kõikidele teistele 11. astme järgi. Seega olid 1925. aastal lähtesummad töövõimetus- ja vanaduspensioni arvutamisel kõrgemate tuletõrjejuhtide puhul 9900 mk ja reapritsimiste puhul 5500 mk.

---

⁹³ Raudtee Talituse Kodanliku õhukaitse ja tuletõrje juhatajale, 22.12.1939. – ERA.2001.1.93 (pag-mata).

Riiklike hüvedega kaasnesid kohustused. Nii arvestati pensionikapitali maksetena teenistujate töötasust maha 8%.⁹⁴ Siinkohal peab jääma selgitamata, kuidas rakendus nimetatud maksenõue vabatahtlike tuletõrjujate puhul, kes töötasid erasektoris või olid töötud (maksejõuetud). Kas sellistel asjaoludel vabatahtliku pritsimehe sotsiaalsed garantiid säilisid, on küsimus, millele vastust ei ole õnnestunud leida.

Lisaks tulekahjul aset leidnud õnnetusjuhtumi puhul rakenduvatele garantiidele, töötas ÜTL 1926. a välja „Tuletõrjeühingu liikmete matusekassa põhikirja“. Suuremate seltside juurde asutatud matusekassa peamine eesmärk oli pritsimeeste surma korral toetada nende matuseid. Matusekassa liikmeteks võeti alla 50-aastaseid ja terveid tuletõrjeseltside liikmeid. Kassa liikmete piirarvuks oli 101 (kassa juhtorganid võisid seda muuta), uusi liikmeid sai võtta vastu pärast mõne liikme surma või väljaheitmist (maksude tasumata jätmisel). Kassa liikmeks loeti ka pritsimeeste abikaasad. Kassasse tuli sissemakse teha vähemalt kord aastas, kuid ei olnud välistatud tihedamad maksed. Kaheksakümne sissemaksu järel vabastati kassa liige edasisest maksimisest ning tema asemel võeti kassasse uus liige. Väljamakseid teostati järgnevalt: kümne sissemaksu korral saadi toetust 8000 mk ja 80 makse korral 17 000 mk (see oli kõrgeim määr); vahepealne arvutus käis 10 sammulises süsteemis, kus kümme enammakset tähendas tuhat lisamarka. Kassa juhtimine sarnanes tuletõrjeseltside juhtimisega. Kõrgeimaks organiks oli kassa peakoosolek, siis eestseisjate kogu ja revisjonikomisjon.⁹⁵ Nii oli 1920. aastate teiseks pooleks tagatud tuletõrjujatele elementaarsed sotsiaalsed garantiid, mis kindlasti töötasid veatult elukutselise ehk riigi palgal oleva kaadri puhul, kuid probleeme võis tekkida vabatahtlike puhul, kuna õigusnormides leidis reguleerimata kohti.

1.4. Tuletõrje 1930. aastate esimesel poolel

1930. aastate esimest poolt iseloomustas tuletõrjeorganisatsioonide arvu jätkuv kasv, mis saavutas kulminatsiooni 1936. aastal, mil üle riigi tegutses kaheksasada organisatsiooni, millest enamik oli asutatud ajavahemikul 1926–1931. Kui 1931. aastal küündis tuletõrjeühingute arv 528-ni ning nende tegevliikmete arv ületas 32 000 piiri, siis järgnevatel

---

⁹⁴ Vabatahtliku tuletõrje ühingute tuletõrje komandode liikmete pensioni- ja toetusraha seadus 8.12.1925 – *Riigi Teataja* 1925, nr 197/198, lk 1125; Vabatahtliku tuletõrje ühingute tuletõrje komandode liigete pensioni ja toetusraha seadus. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 15, lk 231; Riigiametnikkude ja teenijate palgaseadus 19.12.1923 – *Riigi Teataja* 1923, nr 1/2, lk 4-5; Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseadus 7.10.1924 – *Riigi Teataja* 1924, nr 123/124, lk 661–663.

⁹⁵ Tuletõrje ühingute liikmete matuse kassa põhikirja kava. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 23, lk 361–363.

aastatel jäi ühingute juurdekasv tagasihoidlikumaks ning seoses tuletõrjereformiga hakkas nende arvukus vähenema, ehkki tegevliikmete arv kümnendi lõpuks kahekordistus.⁹⁶

1930. aastate esimesel poolel avaldas tuletõrjele suurt mõju ülemaailmne majanduskriis. Riiklik toetus tuletõrjeseltsidele piirdus 5000 krooniga aastas ning ühingute eneste korraldatud korjandused, loteriid ja peod jäid enamasti kahjumisse, eriti maapiirkondades. Isegi veel 1936. aastal said ühingud 66% sissetulekust omavahenditest (korjanduste ja pidude korraldamine), 20% omavalitsuste toetusena, 7% Tuletõrje Kapitalilt ja 7% kindlustusseltsidelt. Linnaühingud (34 ühingut) said välist toetust kokku 39 203 kr ja maaseltsid (559 ühingut) 65 236 kr ning kogusid omavahendeid vähemalt 155 655 kr.⁹⁷ Kasinad finantsvõimalused aga jätsid oma jälje tuletõrje üldisele arengule.

Ennekõike kannatas operatiivvõimekus, kuna ei olnud võimalik hankida efektiivseid, kuid kalleid pritse. Ajakirja „Eesti Tuletõrje“ toimetaja Ernst Tetsmann väitis, et Eesti tuletõrje on *käsipritsi ajajärgus*. Tema hinnangul oli Eesti Lääne-Euroopast 10–20 aastat arengus maha jäänud, eriti motopumpade muretsemise osas. Tetsmanni kriitikat toetab statistika 1935. aasta septembrist, kui üle riigi tegutsenud pea 600 vabatahtliku ühingu käsutuses oli linnades 71 ja maal 1549 käsipritsi. Autopritse oli samal ajal linnas 18 ja maal 6 ning motopumpasid linnas 30 ja maal 33. Seega oli jätkuvalt peamiseks töövahendiks väheefektiivne käsiprits.⁹⁸ Samuti oli probleemiks tehnika ebaühtlane jaotus. Näiteks Pärnumaa 22 ühingust kümnel oli üks käsiprits, kuuel ühingul – kaks käsipritsi, neljal ühingul – motoprits ning kahel puudus operatiivtehnika täielikult. Keskmiselt oli iga pritsi kohta olemas 15 m survevoolikuid (üks voolik)⁹⁹ ja 3 m imivoolikuid, mida ei peetud piisavaks, kuna peamine veevõttu kohta (kaev) võis paikneda hoonetest eemal. Soomlastel oli samal ajal riiklikult reguleeritud voolikunormiks 100 m pritsi kohta. Kaasaegsed tõdesid, et suures vallas ja hajaasustusega külades olid sellised operatiivtehnilised vahendid võimetud tuld efektiivselt kustutama ning tegid ettepaneku jagada vallad väiksemateks piirkondadeks, kus igaühes oleks vähemalt üks prits.¹⁰⁰

Operatiivtehniline olukord hakkas paranema kümnendi teisel poolel tänu üldisele majanduse edenemisele. 1937. aastaks oli tuletõrje käsutuses kokku 78 autot (sh vähemalt 24

⁹⁶ Eesti tuletõrje 1931. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 11/12 (94/95), lk 223; Eesti vabatahtlik tuletõrje 1937 a. – *Eesti Tuletõrje* 1937, nr 9 (164), lk 305–308.

⁹⁷ Eesti tuletõrje arvudes. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 4 (135), lk 87.

⁹⁸ Eesti tuletõrje arvudes. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 4 (135), lk 87.

⁹⁹ 1936. aastaks oli voolikute olukord paranenud ning maaseltside käipritsi komplekti kuulus keskmiselt 42 m survevoolikuid. Eesti tuletõrje arvudes. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 4 (135), lk 87.

¹⁰⁰ Tetsmann Ernst. Puudusi meie tuletõrjes ja abinõusid nende kõrvaldamiseks. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 10 (93), lk 193–196; Tetsmann Ernst. Tuletõrje juhtide ettevalmistamisest. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 9/10 (104/105), lk 224–227.

tuletõrjeautot), 113 motopritsi ja 1679 käsipritsi. Kuigi peamine kustutusvahend oli jätkuvalt käsiprits, näitas motoriseeritud tehnika hankimine hüppelist kasvu, mis kindlasti parandas tuletõrje operatiivtehnilist võimekust riigis.¹⁰¹

Finantsprobleemid tekitasid vastuolusid maa- ja linnapritsimeeste vahel. Maaühingud tundsid, et neid on liidu tegemistest kõrvale jäetud, sest ÜTL juhatusse ei kuulunud ühtegi maaseltside esindajat ning „maameeste“ korduvad ettepanekud olukorra muutmiseks jäid tagajärjeta. Samuti arvati, et riiklik toetus ei jõua maaühinguteni, mistõttu kannatab nende võimekus hankida tuletõrjetehnikat. Maaseltside pahameel on seda mõistetavam, et enamik tuletõrjeseltsidest asus maapiirkondades ning just nende liikmed olid paremini kursis tegelike olude ja probleemidega. Toonane ÜTL-i liider Aleksander Punga põhjendas maameeste puudumist liidu juhtkonnas sellega, et vastasel korral *politiseeruks* katusorganisatsioon liigselt. Veel heitsid maaseltsid liidule ette liiga suure vaheltkasu (u 12%) teenimist operatiivtehnika müügilt. Seegi etteheide on mõistetav, kuna maaseltsidel oli piirkonna rahvaarvust tulenevalt rahastamisega suuremaid raskusi kui linnades. Samuti sattus kriitika alla ÜTL-i üldine tegevus (müük ja teenetemärkide jagamine), mille kõrval jäid soiku väljaõppe ja tehnika soetamise küsimused maal. Tõepoolest, väljaõppega maapiirkondades tegeles kümnendi alguses vaid üks instruktor, kelle võimetel olid piirid. Kriitikud toonitasid, et ühest mehest ei piisa, arvestades ühingute arvu riigis.¹⁰² Kasvav kriitika võis olla üheks kaudseks põhjuseks, mis viis tuletõrje reformimiseni.

1930. aastate alguses toimusid olulised muutused ÜTL-i juhtkonnas, sest peale oli kasvamas noorem generatsioon, kes soovis uuendusi. Muutused algasid 1930. aastal Võrus peetud liidu kongressil ning jätkusid 1931. aastal, kui juhatusse jäi vanadest olijatest vaid Aleksander Punga. Järgmisel aastal valiti kongressil ÜTL-i juhtkonda üksnes uued mehed ning pärast Punga surma (suri 28.06.1932¹⁰³) sai liidu juhiks noorema generatsiooni esindaja vandeadvokaat Boriss Melts, kes jäi ametisse kuni 24. augustini 1940.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Eesti vabatahtlik tuletõrje 1937 a. – *Eesti Tuletõrje* 1937, nr 9 (164), lk 305–308.

¹⁰² Tuletõrje liitu huvitavad üksnes linnad: nii ei või see kesta. – *Kaja* nr 152, 04.07.1930, lk 2.

¹⁰³ Postimees nr 150, 30.06.1932, lk 6.

¹⁰⁴ Vaarmann, lk 111, 144; ENSV Siseasjade rahvakomissari ringkiri, 16.10.1940. – ERA.2001.1.3a (pag-mata); SARK Tuletõrje Osakonna ülema ja ETK-i ülema käskkirjad, 23.10.1940 - 11.02.1941. – ERA.2001.1.3a (pag-mata); Siseministri käskkiri nr 163 (tuletõrje alal), 24.08.1940. – ERA.2001.1.1 (pag-mata); Tetsmann, E. Eesti tuletõrje leksikon. Tallinn 1940, lk XVIII; Siseministri käskkiri nr 163 (tuletõrje alal), 24.08.1940. – ERA.2001.1.3, l. 2.

1.5. 1936. aasta Tuletõrjeseadus

Uueks kümnendiks oli 1924. aasta seadust mitmeid kordi parandatud ning lisandunud olid mitmed (nt sotsiaalolusid ja tuletõrje järelvalvet puudutavad) määrused. Seetõttu olid tuletõrjet puudutavad õigusnormid laiali pillutatud ning neis orienteerumine keeruline. Tuletõrjeseaduse muutmisele mõeldi ÜTL-is arvatavasti juba 1930. aastate alguses ja esimese konkreetse kavani jõuti 1933. aastal. Sellest kavast kumab läbi liidu soov muuta operatiivjuhtimise korda suurõnnetuste puhul, mis seni polnud edukalt käivitunud. Tulevasse seadusesse kavatseti koondada kõik tuletõrjet puudutanud, kuid seni eraldi eksisteerinud normid. Samuti leiti, et vana seaduse tõlgendusvõimaluste tõttu polnud piisavalt realiseerunud tuletõrje rahastamine omavalitsuste poolt.¹⁰⁵

Ühtaegu oli hakatud kahtlema ÜTL-i juhtimise efektiivsuses, mis ilmnas eriti seoses tuletõrjepere pideva kasvuga ning tuletõrjele lisandunud uute kohustustega: õhu- ja gaasikaitse, koostöö Punase Ristiga, naistuletõrje edendamine.¹⁰⁶ Kuna organisatsioon tegutses vabatahtlikkuse põhimõttel, siis ei viibinud selle kantseleis alaliselt ükski juhtiv tegelane ning kogu asjaajamine teostus spetsiaalsetel kokkusaamistel (peamine töövorm oli koosolek). Seejuures kulus suur osa koosolekute ajast hoolsusmärkide ja toetussummade määramisele.¹⁰⁷ Põhjus on arusaadav, kuna liidu juhatuse liikmed olid valdavalt tegevad mõnel muul erialal ning tegutsesid reeglina veel koduselt juures.

1934. aastal siseministriks kutsutud Karl Einbund (Kaarel Eenpalu) nägi tuletõrje peamise probleemina tsentraalse juhtimise puudumist, aga ka tuletõrje ülesannete puudulikku definitsiooni. Siseministri arvates pidid tuletõrje ülesannete loetellu kuuluma kahjutule kustutamine, ennetustöö, järelevalve tuletõrje eeskirjade täitmise üle, abi osutamine kannatanutele liiklusõnnetuste ja varingute korral, avaliku julgeoleku ja korra tagamine, sealhulgas *märatsevate* rahvahulkade laialiajamine. Samuti pidas Eenpalu kehtiva Tuletõrjeseaduse puuduseks asjaolu, et siseministril ei olnud võimalik sekkuda tuletõrje operatiivsesse ja organisatoorsesse juhtimisse.¹⁰⁸ Tuletõrje tsentraliseeritud juhtimise vajadust rõhutas ka loodava tuletõrjekorpuse pealik Rudolf Vaharo. Tema soov on igati mõistetav, kuna ETL ei liitnud kõiki ühingu riigis ning eraettevõtete ja asutuste tuletõrjed jäid tihti peale ühtse juhtimise alt täiesti kõrvale.

¹⁰⁵ Tuletõrjeseaduse kava ja seletuskiri, 04.05.1933. – ERA.923.1.94 (pag-mata); ÜTL-i koostatud Tuletõrjeseaduse kava, 16.11.1934 – ERA.2818.1.229, l. 1-4.

¹⁰⁶ Sork, Arnold. Soove ja mõtteid Eesti Tuletõrje Liidust uue aasta alul. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 1, lk 5.

¹⁰⁷ Tuletõrje liitu huvitavad üksnes linnad: nii ei või see kesta. – *Kaja* nr 152, 04.07.1930, lk 2.

¹⁰⁸ Siseministeeriumi seletuskiri Tuletõrjeseadusele, 28.04.1936 – ERA.31.3.2789, l. 16-17.

Lisaks eelöeldule soovis Kaarel Eenpalu tuletõrje ümberkorraldamist selleks, et edaspidi oleks võimalik seni *pehmelt* seotud vabatahtlikku valdkonda kasutada sõjaajal riigikaitse (politsei abistamine, avalik julgeolek, õhu- ja gaasikaitse). Selleks tuli viia tuletõrje struktuur vastavusse teiste riigikaitseliste organisatsioonidega.¹⁰⁹ Vajadusele valmistada tuletõrjet ette sõjaaja tingimusteks viitasid ka Johan Laidoner ja Konstantin Päts 1937. aastal toimunud tuletõrje suurparaadil peetud kõnedes.¹¹⁰

1936. aasta 4. mail riigivanema dekreedina antud ja 12. mail jõustunud uus Tuletõrjeseadus ei erinenud esmapilgul märkimisväärselt vanast. Säilis tuletõrje jaotus vastavalt finantseerijale: riiklik, omavalitsuste, eraasutuste ja vabatahtlik tuletõrje. Suuri muutusi ei olnud ka juhtimises. Ametisse jäi omavalitsuse poolt nimetatud tuletõrje üldjuht, kes juhtis operatiivtööd. Kuni tuletõrje saabumiseni võis operatiivtööd tulekahjul juhtida ka politsei- või vallaametnik. Tuletõrje üldjuhiks valiti omavalitsuse (linna, alevi, valla) piirkonnas tegutsenud tuletõrje kõrgeim ametimees. Kui varem oli selleks kohaliku seltsi peamees, siis reformi tulemusena sai selleks loodava tuletõrjekorpuse divisjoni-, kompanii- või rühmaülem.¹¹¹ Seega oli piirkonna tuletõrje üldjuht jätkuvalt ka kohaliku seltsi kõrgeim juht ning tema ametinimetus korpuse struktuuris sõltus pigem seltsi suuruselt (liikmete arvust).

Üheks uuenduseks oli tuletõrjeühingute arvukuse optimeerimine. Nii lubas uus seadus tegutseda iga omavalitsuse piires vaid ühel organisatsioonil ning nägi ette võimaluse vabatahtlike ühingu liita või sundlikvideerida.¹¹² Samuti sai siseminister õiguse anda korraldusi omavalitsuse tuletõrje (elukutselise lendsalga) asutamiseks. Sisejulgeoleku parandamise seisukohast (lühem reageerimisaeg) oli tegemist olulise nõudega, asutada suuremates linnades (üle 20 000 elaniku) kutseline tuletõrjelendsalk.

Vabatahtlike jaoks nägi seadus ette uut ühingu tüüpõhikirja. Kui varem pidid vabatahtlikud pritsimehed kooskõlastama seltsi põhikirja omavalitsuses, siis uue seadusega anti kooskõlastusõigus politseiprefektile. Seadus määratles vabatahtlike katusorganisatsiooni Eesti Tuletõrje Liidu ülesanded: 1) tulekahjude vastu võitlemise taktika arendamine ja levitamine, 2) vabatahtliku tuletõrje huvide kaitsmine, 3) tuletõrjeorganisatsioonide abistamine operatiivtehnika muretsemisel, 4) vabatahtlike tuletõrjejuhtide koolitamine.¹¹³ Ennekõike fikseeris antud loetelu aastatega kujunenud olukorra, uudne oli vaid viimane

¹⁰⁹ Saari, Mihkel. Mida toob meile uus aasta? – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 1, lk 2-3.

¹¹⁰ Suurim tuletõrjeparaad, mida Tallinn eales näinud. – *Järva Teataja* 1937, nr 101, lk 5; Tuletõrje vallutas Tallinna. – *Päevaleht* 1937, nr 234, lk 3.

¹¹¹ Tuletõrjeseadus, 04.05.1936. – *Riigi Teataja* 1936, nr 39, lk 862.

¹¹² Vaharo, lk 120-121.

¹¹³ Tuletõrjeseadus, 04.05.1936. – *Riigi Teataja* 1936, nr 39, lk 862.

punkt, mis pani liidule kohustuse koolitada vabatahtlikke juhte. Samas puudutas seadus seda olulist funktsiooni äärmiselt põgusalt.

Seadus raskendas vabatahtliku tuletõrje varade müümist ja pantimist, et vältida ühingu võimaliku pankrotistumise korral operatiivtehnika kaduma minekut piirkonna jaoks. Otseselt varade müüki küll ei keelatud, kuid see tuli kooskõlastada politseiprefektiga ning hoonete müügi puhul tuli nõusolek hankida linnapealt või maavanemalt.¹¹⁴

Kõige murrangulisemaks seadusemuudatuseks oli tuletõrje juhtimise ümberkorraldamine (tsentraliseerimine). Uuele tuletõrjeseadusele tuginedes kinnitas valitsus 25. novembril 1936 „Tuletõrje tegevuse juhtimise korralduse määruse“, mis jõustus 1. jaanuaril 1937, jättes vabatahtlikule tuletõrjele uue määrusega tutvumiseks aega vaid ühe kuu.¹¹⁵ Edaspidi allus tuletõrje Politseivalitsusele, mis kontrollis tuletõrje tegevust politseiametnike-tuletõrjeinspektorite kaudu. Määruse kohaselt moodustati kõigist tuletõrjeorganisatsioonidest ühtne Eesti Tuletõrje Korpus (ETK). Uute normide järgi oli ETK esmane roll tuletõrje operatiivjuhtimine riigis. Esialgu ei saanud moodustatud korpus ja selle üksused (brigaadid) juriidilise isiku õigusi, mistõttu neil polnud õigust omada vara ja vahendeid enese ülalpidamiseks. Vastav seaduseparandus viidi sisse riigihoidja dekreediga 30. märtsil 1938.¹¹⁶ Nii sai ETK-st lõplikult riiklik tuletõrje ja gaasikaitse valdkonna operatiivjuhtimise organ (vt. lisa 1). Korpuse kõrval jätkas endistes ülesannetes (rahastus, koolitus, operatiivtehnika hanked) tegutsemist vabatahtlike katusorganisatsioon Eesti Tuletõrje Liit.¹¹⁷

Eesti Tuletõrje Korpus jagunes 14 tuletõrjebrigaadiks (vt lisa 2), brigaadid – divisjonideks (divisjonide tegevuspiirkonna ja nime määras siseminister) ning need omakorda kompaniideks, rühmadeks ja salkadeks. Kaasaegsed võrdsustasid tuletõrjesalga sõjaväe jaoga kui iseseisva ülesandevõimekusega üksusega.¹¹⁸ Seega sarnanes tuletõrjekorpuse kogu struktuur kaitseväge struktuuriga.

Tuletõrjekorpuse kõrgemad juhid (korpuse pealik ja tema abid ning brigaadipealikud) nimetas ametisse siseminister Politseivalitsuse direktori ettepanekul. Tuletõrjekorpuse pealik major Rudolf Vaharo oli ühtaegu *kodanliku õhukaitse ja tuletõrje juht*.¹¹⁹ Tuletõrjekorpuse pealiku abideks määrati ETL-i esimees Boris Melts ja Politseivalitsuse tuletõrjeinspektor Friedrich-

¹¹⁴ Uus Eesti nr 234, 30.08.1937, lk 3; Siseministeeriumi seletuskiri Tuletõrjeseadusele, 28.04.1936. – ERA.31.3.2789, l. 18, 20; Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 32, 31.12.1937. – ERA.53.1.610. l.196; Tuletõrjeseadus, 04.05.1936. – *Riigi Teataja* 1936, nr39, lk 863.

¹¹⁵ Tuletõrje tegevuse juhtimise korralduse määrus, 25.11.1936. – *Riigi Teataja* 1936, nr 98, lk 2084–2089.

¹¹⁶ Tuletõrjeseaduse muutmise ja täiendamise seadus, 30.03.1938. – *Riigi Teataja* 1938, nr 34, lk 950–951.

¹¹⁷ Vaarmann lk 96.

¹¹⁸ Vahro, Rudolf. Eesti tuletõrje juhtimise ümberkorraldamise vajadusest. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 12, lk 348.

¹¹⁹ Siseministri ettepanek ja Vabariigi Valitsuse otsus, 10.02.1937. – ERA.31.3.14642, l. 4.

Johannes Parmask (nimetati ametisse 1. veebruaril 1937 kui politseidirektori nõuandja tuletõrje alal), mis viitab ETL-i ja TK omavaheliste suhete segunemisele. Seetõttu võib arvata, et vabatahtlik katusorganisatsioon kaotas osa oma senisest sõltumatusest. Korpuse juhtide peamisteks ülesanneteks olid tuletõrje operatiivjuhtimine ja tuletõrjeorganisatsioonide tegevuse inspekteerimine, korpuse struktuuriüksuste ja nende tegevuspiirkondade määratlemine, distsipliini jälgimine allasutustes ja tuletõrjealase väljaõppe korraldamine.

Igale brigaadipealikule nähti ette kaks abi, kelle määras ametisse siseminister Politseivalitsuse direktori ettepanekul, kooskõlastades nimetamise eelnevalt ETL-i ning linna- või maakonna juhtidega.¹²⁰ Divisjonipealikud nimetas ametisse Politseivalitsuse direktor korpusepealiku ettepanekul, kompaniipealikud – korpusepealik brigaadipealiku ettepanekul ning rühmade ja salkade pealikud – brigaadipealik divisjonipealiku ettepanekul.¹²¹ Tuletõrjebriigaadide ja -divisjonide pealikud paiknesid vastava politseiprefektuuri või -jaoskonna juures. Seeläbi läks nii tuletõrje juhtkonna kujundamine kui ka otsene juhtimine Siseministeeriumi ja politseiasutuste kontrolli alla.

Siseministeeriumi sekkumine läbi Politseivalitsuse vabatahtlike tuletõrjeüksuste juhtivkaadri moodustamisse läks vastuollu kodanikualgatusele tuginenud organisatsioonide üldiste põhimõtetega. Näiteks osa toonastest Tartu VTÜ tuletõrjetegelastest arvas, et tuletõrje reformimine sellisel kujul vähendab rahva üldist usaldust organisatsiooni vastu, kuna seni oli see üles ehitatud juhtkonna valimise põhimõttel: *juhtkonna määramise põhimõte on vastuolus tuletõrje traditsioonidega ja vanemate tegelaste põhimõtetega, sellepärast olevat vanematel ja mõjukamatel tegelastel kavatsus tuletõrjeorganisatsioonist lahkuda.*¹²² Need read viitavad asjaolule, et reformi tulemusena hakkas tuletõrje seesmiselt lagunema. Tundub, et nooremad tuletõrjetegelased pooldasid reforme, vanemad aga endisi traditsioone. Kahtlemata olid kaalukausil ka senised ametipositsioonid, millest endised olijad loobuda ei soovinud. Kui palju endisi juhtivtegulasi korpuse struktuuri määrati on küsimus, mis eeldaks laiahaardelisemat uuringut. Näiteks Tartu brigaadipealikuks määrati endine linnanõunik Juulius Roo, kellel puudus kaasaegsete hinnangul tuletõrje alal igasugune kompetentsus, mis põhjustas tartlastes veelgi suuremat pahameelt. Kaasaegsed Tartu politseijõud on reformivastaseid nimetanud „Tartu opositsiooni tegelasteks“, kes olevat aktiivselt tegelenud reformivastase *kihutustöö* ja meeoleolu loomisega. Tartlased polnud aga ainsad rahulolematud. Mustvees tulid esile rahvuslikud vastuolud, kuna senised vene rahvusest tuletõrjejuhid jäeti

¹²⁰ Tuletõrje tegevuse juhtimise korralduse määrus, 25.11.1939. – *Riigi Teataja* 1939, nr 98, lk 2084–2089.

¹²¹ Tuletõrje tegevuse juhtimise korralduse täiendamise ja muutmise määrus, 8.04.1938. – *Riigi Teataja* 1938, nr 40, lk 1385.

¹²² Tartu Politseivalitsus Siseministeeriumi politseitalitusele, 07.08.1939. – ERA.2001.1.105 (pag-mata).

corpuse struktuurist kõrvale ja olid seetõttu reformi vastu.¹²³ Samas said ühingu jätkuvalt endale nii peameest kui madalamaid ametimehi valida, lihtsalt corpuse struktuuri kinnitamine käis läbi brigaadi juhtkonna.

Eesti uue tuletõrjeseaduse kaudseks mõjutajaks võis olla Saksamaa eeskuj, kuna seal võeti 1933. aastal vastu tuletõrjeseadus (mille tsentraliseerimis- ja unifitseerimismudel sarnaneb hilisema Eesti versiooniga), kus kõik erinevad tuletõrjeliigid (vabatahtlik, ettevõtete, riiklik tuletõrje) koondati ühtse politseiasutuse juhtimise alla. Saksamaal oli uue seaduse eesmärgiks ühtse korra, väljaõppe, varustuse ühtlustamine ja seeläbi operatiivvõimekuse parandamine.¹²⁴ Siseminister Eenpalu põhjendas tuletõrje allutamist politseile sellega, et tulekahju ohustab avalikku julgeolekut, mille kaitsmine on politsei ülesanne nagu *mõnes teises riigis*.¹²⁵ Seega viitas ka siseminister sellele, et seaduse väljatöötamisel võeti eeskuj vältisest, oli selleks siis Saksamaa või mõni muu riik.

Uue tuletõrjeseaduse vajalikkust põhjendati peamiselt operatiivjuhtimisega ja seaduse killustatusega, kuid 1936. aastal jõustunud seadus ei reguleerinud sisuliselt midagi, vaid andis üksnes Siseministeeriumile võimaluse valdkonda hilisemate määrustega põhjalikumalt reguleerida, mistõttu reform venis. Järgnenud määrused killustasid seadust senisest rohkemgi. Küll aga allutati tuletõrje kogu riigis ühtse operatiivjuhtimise alla, mille juures on tõenäoline mõnevõrra parem üldine operatiivvalmisolek. Juhtimisprobleemide reguleerimise kõrvale jäid aga jätkuvalt reguleerimata uues seaduses väljaõppe küsimused.

1.6. Tuletõrje 1930. aastate lõpus

Kuna 1936. aasta tuletõrjeseaduse kohaselt koondus tuletõrje juhtimine siseministri kätte, siis kartsid kaasaegsed senise vabatahtlikkuse põhimõtte hääbumist. Kartus on osaliselt mõisteta, sest kui vana seaduse järgi oli seltsi liitumine katusorganisatsiooniga vabatahtlik, siis uus seadus muutis selle kohustuslikuks.¹²⁶ Samuti sundis 1936. aasta seadus väikeseltse kas likvideeruma või liituma suurematega. Seoses liitmistega kahanes vabatahtlike tuletõrjeühingute arv 1938. aastaks 396-ni.¹²⁷ Seltside arvu vähenemisele aitas kaasa ka valdade reform, mis vähendas omavalitsuste arvu. Seoses vallareformiga lootis tuletõrje

¹²³ Tartu Politseivalitsus Siseministeeriumi politseitalitusele, 07.08.1939. – ERA.2001.1.105 (pag-mata).

¹²⁴ Saksa tuletõrje uuest korraldusest. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 3 (134), lk 71–72.

¹²⁵ Siseministeeriumi seletuskiri Tuletõrjeseadusele, 28.04.1936. – ERA.31.3.2789, l. 19.

¹²⁶ Saari, M. Uus aasta, uued kavad, uus töö. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 1 (156), lk 9–10.

¹²⁷ Eesti vabatahtlik tuletõrje 1937 a. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 9 (164), lk 305–308.

juhtkond saada mõned 119-st vabanevast vallamajast vabatahtlike kasutusse.¹²⁸ Kas ja kui palju neid tegelikult saadi, jääb teadmata.

Valdade ühendamisele sundis riik tuletõrjehinguid liituma, mis ei pruukinud teostuda valutult. Näiteks viidi seltside ühinemisel Saru VTÜ motoprits, mis oli muretssetud külaelanike annetuste abil, kümme kilomeetrit eemal asunud Mõniste VTÜ depoosse, mis tekitas pahameelt ja tõi kaasa kaebekirjad.¹²⁹ Kuigi Saru motopritsi viimine Mõnistesse oli vastuolus määrusega, mis ei lubanud muuta seltsi varade alalist asupaika¹³⁰, tundub, et taoline praktika kujunes väiksemate ühingute liitmisel suurematega sagedaseks. Saru näide valgustab veel üht reformi tahku. Nimelt võis ühingu põhikirja kohaselt liitumine teise seltsiga toimuda üksnes peakoosoleku hääletamusega, aga kuigi Sarus ei saadud vajalikke hääli, vaatamata korduvatele katsetele, kokku, teostus liitumine Mõnistega siiski. Selleks andis Antsla politseikomissar Saru ühingu sundlikvideerimise korralduse, kusjuures seltsi varad tuli üle anda Mõniste vallale.¹³¹

Kuna 1936. aasta tuletõrjeseadust täiendati hiljem korduvalt Siseministeeriumi määrustega ning sellele avaldas kaudset mõju ka samaaegselt teostatav vallareform, siis hakkas tuletõrje ümberkorraldamine venima ja tuletõrje uus struktuur kujunes lõplikult välja alles aastatel 1937–1940. Nii jõudis Harjumaa brigaadi korraldamine lõpule 1. septembriks 1937¹³², Läänemaa brigaad 30. märtsiks 1938¹³³ ja Valgamaa brigaad 1939. aasta alguseks.¹³⁴ Samal ajal toimus jooksvalt korpuse juhtivkaadri komplekteerimine. Politseitalituse direktori käskkirjadega määrati ametisse brigaadide tulekaitse-, gaasikaitse-, varustuse-, sanitaar-, õppe-, ehitus-, propaganda-, spordi- ja muusikapealikud. Divisjonidesse nimetas vastavad ametimehed korpuse pealik.¹³⁵

1930. aastate teisele poolele oli iseloomulik ka naistuletõrje jõuline korraldamine, mille vajalikkust põhjendati võimaliku *tulevikusõjaga*.¹³⁶ Rahuajal tegelesid naised peaaesjalikult

¹²⁸ Tuletõrjekorpuse pealiku ringkiri, 11.11.1938. – ERA.2818.1.1227, l. 24.

¹²⁹ Saru VTÜ kaebus Tuletõrjekorpuse pealikule, 2.06.1939. – ERA.2001.1.91, l. 1.

¹³⁰ Tuletõrjeseaduse § 7 elluviimise määrus, 27.04.1939. – *Riigi Teataja* 1939, nr 37, lk 898-900; Tuletõrjekorpus Saru VTÜ-le, 08.06.1939. – ERA.2001.1.91, l. 2.

¹³¹ Saru VTÜ peakoosoleku protokoll, 24.09.1939. – ERA.2001.1.91, l. 6; Tuletõrjekorpus Saru VTÜ-le, ? .10.1939 – ERA.2001.1.91, l. 7; Antsla politseikomissari korraldus, 07.11.1939. – ERA.2001.1.91, l. 36.

¹³² Brigaadipealike ettekanded, 01.09.1937 ja 08.09.1937. – ERA.2001.1.90, l. 1, 2, 7.

¹³³ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 9, 07.04.1938. – ERA.2001.1.90, l. 16.

¹³⁴ Valgamaa brigaadipealiku raport, 30.01.1939. – ERA.2001.1.90, l. 37.

¹³⁵ Politseivalitsuse direktori käskkiri nr 50, 18.02.1938. – ERA.53.1.610 (pag-mata); Politseivalitsuse direktori käskkiri nr 36, 02.12.1938. – ERA.2818.1.1227, l. 28; Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 1, 20.01.1938. – ERA.2001.1.90, l. 6-7.

¹³⁶ Tuletõrje juhtide koosolek 19. detsember 1937. a. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 1(156), lk 6; Umbliia, E. Eeloleva aasta tegevuse ülesandeid. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 1 (156), lk 7-9; Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 1, 02.01.1940. – ERA.53.1.672, l. 337.

majandus- ja sanitaarala puudutavate küsimustega, kuid sõja korral tulnuks neil võtta meestelt üle kandev roll sisejulgeoleku tagamisel tuletõrje alal. Naised ei moodustanud eraldiseisvaid tuletõrjeühinguid, vaid asutasid suuremate ühingute juurde kas naisringe ja -grupe või kompaniisid, rühmi ja salku. 1938. aastaks leidis naiste üksusi 264 ühingu juures (kokku 10 339 naisliiget). Taolised allorganisatsioonid pidasid omi koosolekuid ning neil oli oma juhatus ja esinaine. Naisüksuse juhi ametisse kinnitamine toimus nagu tuletõrje tavaüksustes, st kompaniipealiku nimetas ametisse tuletõrjekorpuse pealik, rühma- ja salgapealiku aga brigaadipealik.¹³⁷

Naistuletõrje arendamine võis tekitada ka probleeme. Näiteks avaldasid Sõmerpalu kaitseliitlased kartust, et tuletõrje naisliini loomine võib vähendada Naiskodukaitse arvukust ja sissetulekuid ning muuta kaitseliitlaste supikatla lahjemaks.¹³⁸ Kuivõrd põhjendatud taoline mure oli, on raske hinnata. Kätesaadavad on vaid tuletõrje ja Kaitseliidu liikmete üldarvud – tuletõrjeorganisatsioonidesse oli 1940. aasta alguseks kaasatud 72 000 inimest (sh nais- ja noortuletõrjujad), Kaitseliitu 1939. aasta seisuga 43 000 meest, koos eriorganisatsioonidega aga u 100 000 inimest¹³⁹, kuid mõlemas organisatsioonis üheaegselt tegevate isikute hulka on palju keerulisem välja selgitada.

Tuletõrjereformi üheks eesmärgiks oli killustunud organisatsiooni efektiivsem juhtimine. Selle eesmärgi täitumist illustreerib Petseri suurtulekahi 24. mail 1939, milles hävis 212 elamut ja jäi peavarjuta u 1500 inimest. Süvenemata tulekahju detailidesse võib väita, et suur ja drastiline tulekahi oli eksamiks korpuse operatiivjuhtimise võimekusele. Esmased reageerijad sündmusele olid Petseri motoriseerimata vabatahtlikud, kes tugeva tuule tõttu ei suutnud tule levikule piiri panna. Seetõttu alarmeeris Petseri-Võru prefekt Petseri-, Võru- ja Valgamaa ning Tartu linna brigaade, samuti sõjaväetuletõrjet, Kaitseliitu ja Punast Risti. Kell 11.45 puhkenud tulekahjule suudeti motoriseeritud jõududega piir panna poole neljaks öhtul.¹⁴⁰ Sellise ühisjõu koondamine ja rakendamine nii lühikese ajaga ei oleks saanud toimuda enne tuletõrje reformimist.

1930. aastate lõpus pöörati tähelepanu ka pritsimeeste väljanägemisele. Peamiste puudustena nähti peamiselt Vene ajast pärineva vormi aegumist ja ebasobivust. Kaasajastamist vajab vorm nii ühtsustunde tekitamiseks kui ka tuletõrjele lisandunud eriülesannete ja muutunud ametikohtade tõttu. Nii andiski siseminister Richard Veermäe 1938. aastal Tuletõrjevormi

¹³⁷ Vaarmann lk 95; Eesti Tuletõrje 1938, nr 2 (157), lk 80-81; Naised tuletõrjes. – *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 11(178), lk 354–355.

¹³⁸ Võrumaa brigaadi ettekanne Siseministeeriumi politseitalitusele ?.?.1938. – ERA.2001.1.108 (pag-mata).

¹³⁹ Lään, Tanel. Ühine tahe: Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn 2012. Lk 9–10.

¹⁴⁰ Siseministri käskkiri nr 38, 08.06.1939. – ERA.53.1.672, l. 15-17; Vaarmann, lk 103.

määruse.¹⁴¹ Kuigi ka uus vormiriietus valmistati mustast riidest, nagu varemgi, loobuti täielikult punast värvi elementidest (nt õlakuääre kant), mis asendati terashalli värviga. Ühtlasi kehtestati tunnusmärkide süsteem. Esmaseks tunnuseks sai paremal pool rinnal kantav üldine korpusemärk, mille peale tuli brigaadi piirkonna (maakonna või linna) vapp. Eristamist vajasisid ka ametiastmed: noor-tõrjuja, tõrjuja, vanem-tõrjuja, esitõrjuja, salgapealiku abi, salgapealik, rühmapealiku abi, rühmapealik, kompaniipealiku abi, kompaniipealik, divisjonipealiku abi, divisjoni pealik, brigaadipealiku abi, brigaadipealik, korpusepealiku abi ja korpusepealik. Lisaks leidis veel rida pealikke, kelle ametikoht võrdsustati eesloetletud ametikohtadega (nt brigaadi propagandapealik ja instruktor võrdsustati divisjonipealikuga ning divisjonis sama tööd tegevad mehed kompaniipealikuga). Ametiastme eristamiseks kasutati õlakutel kantavaid erinevaid elemente: täpp, täht, ruut, suurmärk ja erisuurmärk. Ära pidid kaduma vanad vaskkiivrid, mis soovitati asendada mustaks värvitud teraskiivritega (need olnuks sobivamad ka näiteks sõjaolukorras).¹⁴²

Kuna kogu tuletõrje vormiriietuse uuendamine ei saanud sündida üleöö, eriti vabatahtlike pritsimeeste puhul, siis anti selleks aega kuni 1. jaanuarini 1942 (erandina võisid auliikmed edaspidigi vana vormi kanda).¹⁴³

Vastuseta jääb küsimus, kui palju jõuti enne Eesti annekteerimist vorme vahetada, mõned allikad lubavad arvata, et vormide vahetus jäi venima, kuna vaieldi mitme pisidetaili üle. Näiteks kooskõlastati pikalt mütsi tormirihma ja pükste lampasside värvitooni. Samuti peeti septembris 1939 sobimatuks Tuletõrjekorpuse pealiku paraadmundri vöö juurde kuulunud nõõri.¹⁴⁴ Seega võib arvata, et vormi lõpliku lahenduseni enne 1939. aasta septembrit ei jõutud, mis tähendab, et uute vormide valmimiseks vajalik aeg jäi väga napiks. Samas on teada, et 3.–4. juunil 1939 Pärnus peetud tuletõrje peameeste päevadel tekitas suurt elevust uues vormis Pärnu vabatahtlike puhkpilliorkester.¹⁴⁵

Vajadus uute mundrite järgi oli autoritaarse valitsemiskorra tingimustes suur. Alates 1937. aastast hakati korraldama iga-aastaseid korpusepäevi, mille programmi kuulus suurejooneline paraad riigijuhtide ees.¹⁴⁶ Korpusepäevade peamise eesmärgina nähti tuletõrjetöö propageerimist ja *vabatahtliku* tuletõrje idee levitamist. Selle kõrval pidi suursündmus liitma seni killustunud tuletõrjepere ühtseks jõuks ning andma pealikele võimaluse harjutada suurte

¹⁴¹ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 19, 31.08.1938. – ERA.2818.1.1227, l. 6; Tuletõrje uus vormiriietus. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 8 (163), lk 263–267.

¹⁴² Tuletõrjevormi määrus. – *Riigi Teataja* 1938, nr 73, lk 1942–1966.

¹⁴³ Tuletõrje uus vormiriietus. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 8 (163), lk 266–167.

¹⁴⁴ Tuletõrjekorpuse pealik ETL-ile, 15.09.1939. – ERA.2001.1.149 (pag-mata).

¹⁴⁵ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 13, 29.06.1939. – ERA.53.1.672, l. 298.

¹⁴⁶ Vaarmann lk 97; Uus Eesti nr 234, 30.08.1937, lk 3.

üksuste manööverdamist. Esimesele korpusepäevale, mis peeti Tallinnas 28.–29. augustil 1937, loodeti koguda vähemalt $\frac{1}{4}$ tuletõrjeperest ehk orienteeruvalt 14 000 inimest. Igal brigaadil tuli panna välja, vastavalt brigaadi suurusele, teatud arv divisjone ja kompaniisid. Näiteks pidi Tallinna brigaad saatma korpusepäevale neli divisjoni (igas divisjonis kolm kompaniid, igas kompaniis kolm rühma, igas rühmas 40 meest), orkestri ja 15 tuletõrjeautot, Tartu brigaad aga ühe divisjoni (kaks kompaniid), orkestri ja kuus autot. Korpusepäeva esimesel õhtul toimus hipodroomil Tallinna VTÜ nädismanööver tuletõrje tegevusest sõjaolukorras ning teisel päeval viidi läbi üleriigiline paraad Vabadusplatsil, samuti pandi nurgakivi Raua tänavale kerkivale Tallinna elukutseliste depoohoonele, kuhu tulid ruumid ka Tuletõrjekoolile.¹⁴⁷ Korraldajad ja riigijuhid jäid esimese korpusepäevaga rahule, aga kuivõrd täitis see propaganda ülesandeid, jääb teadmata.

Korpusepäeva eeskujul hakati korraldama kohalikke tuletõrje brigaadipäevi, mis erinesid korpusepäevast rikkalikumate tegevusvõimaluste poolest ja sarnanesid paljuski tänapäevaste perepäevadega. Näiteks peeti 5.–6. augustil 1939 Jõgeval Tartumaa brigaadipäev (osales u 1500 tuletõrjujat) ja 13. augustil Keilas Harjumaa brigaadipäev (1560 osalejat). Brigaadipäevade traditsioon sündis piirkonniti erineval ajal. Kui Harjumaa brigaadipäev oli 1939. aastal juba kolmas omataoline, siis nii Viljandimaa brigaadipäev (2. septembril) ja Saaremaa brigaadipäev (24. septembril) alles esimene. Suursündmuse ajal elati laagris, korraldati väiksemaid manöövreid, peeti loenguid, pealike koosolekuid, paraade ja spordivõistlusi. Nii mehed kui naised võistlesid mitmetel aladel: võistkondlik töö pritsidega, kõieronimine, tõkkejooks, kõievedu ja rivi harjutused.¹⁴⁸ Kindlasti oli sellistel sündmustel oluline roll nii tuletõrje propageerimisel kui ka kohaliku kultuurielu ja spordi arendamisel.

1936. aasta Tuletõrjeseaduse üheks sihiks oli ka elukutseliste tuletõrje lendsalkade võrgu loomine terves riigis. Riikliku lendsalkade võrgu moodustamise ettepanekuga tuli 1934. aastal välja Elva VTÜ peamees Paul Martinov (Paul Martmaa), kes soovis näha elukutseliste ülalpidajana suuremaid tuletõrjeringkondi, keda peavad omakorda üleval piirkonna omavalitsused.¹⁴⁹ Samalaadne mõte ilmus anonüümselt (sellegi artikli autoriks võis olla Martmaa) juba 1931. aasta Postimehes, mis viitab üldsuse soovile asutada elukutseliste üksuste riiklik võrk.¹⁵⁰ Toonasest ideest kandus osa uude seadusesse (omavalitsuse kohustus

¹⁴⁷ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 7, 16.06.1937. – ERA.30.3.199, l.187; Tuletõrje suursündmused algasid. – *Uus Eesti* nr 232, 28.08.1937, lk 3.

¹⁴⁸ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkirjad nr 19, 14.08.1939; nr 20, 16.08.1939; nr 24, 06.09.1939; nr 27, 30.09.1939. – ERA.53.1.672, l. 311, 312, 318, 323.

¹⁴⁹ Elva VTÜ peamees ÜTL-ile, 19.11.1934. – ERA.2818.1.231, l. 4.

¹⁵⁰ Tuletõrje päevaküsimusi. – *Postimees* nr 319, 23.11.1931, lk 4.

asutada elukutseline tuletõrje, kui piirkonnas elas üle 20 000 inimese). Seaduse täitmist hakkas Politseitalitus kontrollima kolmekümnendate lõpus. Kuna Nõmmel oli 1939. aasta seisuga 22 725 registreeritud elanikku, siis sooviti teada, kuidas on edenenud tuletõrje organiseerimine. Vastusest selgub, et Nõmme VTÜ ja linnavalitsus olid sõlminud 1939. aasta aprillis lepingu, mis kohustas vabatahtlikke pidama ühte autojuhti alaliselt depooos valves. See näide illustreerib omavalitsuste võimalusi kulukast nõudest mööda hiilida, kuna puudusid normid üksuse moodustamise ja komplekteerimise kohta. Politseitalitus ei jäänud olukorraga rahule ning pidas Tallinna kutselise tuletõrje eeskujul vajalikuks hoida Nõmme linnas alaliselt valves vähemalt kahte autojuhti ja viit pritsimeest.¹⁵¹

Kuna sarnaseid päringuid esitati ka teistele prefektidele, saab üsna tervikliku ülevaate lendsalkade olemasolust riigis. Tallinna lendsalgal oli kasutada kolm tuletõrjeautot ning meeskonna suuruseks oli 42 pritsimeest (neist alaliselt valves 21). Tartu lendsalga suuruseks oli 23 meest, kellest 12 olid pidevalt valves, ning neil oli samuti kasutada kolm tuletõrjeautot. Pärnus täitis lendsalga ülesandeid Pärnu VTÜ, kes pidas linna toetusel ülal kolme palgalist tuletõrjujat ning lisaks olid veel üheksa vabatahtlikku valvesalgaga seotud prii eluaseme eest. Narvas täitsid lendsalga ülesandeid samuti 12 vabatahtlikku, kes said tasuta eluaseme kompensatsioon. Siinjuures tuleks ära märkida lendsalkade ülalpidamiskulud 1939. aastal. Pealinnas oli elukutselise tuletõrje eelarve 89 069 kr, Tartus 33 760 kr. Pärnus maksti vabatahtlikele toetust 16 970 kr ja Narvas 6400 kr. Nõmme puhul pole kulud teada.¹⁵² Nendest andmetest järeldub, et piisava eelarvega elujõulisi lendsalku oli riigis kaks ning teised oli veel arengu alguses või asutamisel.

Tundub, et sõjaohu kasvades ei pidanud Siseministeerium alalise tuletõrje operatiivvõimekust riigis piisavaks ning andis 20. septembril 1939 Põltsamaa, Viljandi, Kallaste, Otepää, Keila, Jõgeva, Paide, Valga, Võru, Kunda, Tõrva ja Petseri linnavalitsustele korralduse asutada lendsalgad, kusjuures 6000 elaniku korral pidi olema alaliselt valves vähemalt kaks meest. Nii asutati 1939. aasta lõpus või 1940. aasta alguses vabatahtlike ühingute juurde vastavalt rahalistele võimalustele 1–4-mehelised alalised valvesalgad, kusjuures meekonna komplekteerimisel tuli arvestada meeste vanusega, et vältida pritsimeeste mobilisatsiooni alla sattumist (nooremad kui 20 või üle 40 aastat vanad).¹⁵³ Kuigi Siseministeerium nõudis

¹⁵¹ Politseidirektor Tallinn-Harju prefektile, 20.09.1939. – ERA.1.11.395, l. 1; Nõmme linnavalitsus Siseministeeriumile, 25.04.1939. – ERA.1.11.395, l. 5.

¹⁵² Tallinna-Harju prefekt Politseitalituse direktorile, 31.09.1939. – ERA.1.11.395, l. 3-4; Tartu-Valga prefekt Politseitalituse direktorile, 29.09.1939. – ERA.1.11.395, l. 6; Viljandi-Pärnu prefekt Politseitalituse direktorile, 26.09.1939. – ERA.1.11.395, l. 9-10; Narva prefekt Politseitalituse direktorile 30.09.1939. – ERA.1.11.395, l. 12.

¹⁵³ Kirjavahetus tuletõrje valvesalkade moodustamise kohta, 1939–1940. – ERA.1.11.399.

kasvanud sõjaohu tõttu lendsalkade moodustamist kõikides Eesti linnades, jäi suurtes omavalitsustes (Tallinn, Tartu) tegutsenud lendsalkade operatiivtehnilisele tasemele jõudmiseks vajaka nii rahast kui riikliku iseseisvuse kestmisest.

* * *

Tiheasustusega linnades sageli puhkenud mastaapsed tulekahjud sundisid linnajuhte juba keskajal kehtestama elementaarseid tuletõrje- ja ehitusnorme. Tallinna vanim tuletõrjemäärustik pärineb 1555. aastast ning selle järgi olid kõik linnakodanikud kohustatud naturaalkorras tulekahjusid kustutama. Paralleelselt õigusnormidega kujunesid võitluseks tulekahjudega vajalikud riiklikud organid ja operatiivtehnika. Vene impeeriumi koosseisu kuulunud Eesti aladel kuulus tuletõrjetöö korraldamine politsei kompetentsi, kusjuures jätkuvalt oli olulisel kohal kodanike naturaalkohustus.

Esimene vabatahtlik tuletõrjeühing loodi Ameerika Ühendriikides 18. sajandi I poolel ning sajandi II poolel jõudis see ühistegevuse vorm Lääne-Euroopa kaudu ka Eestisse. Esimene ainult tuletõrjetegevusele pühendunud selts asutati Tallinnas 1862. aastal ning selle eeskujul levis vabatahtlik tegevus ka mujale. Eriti kiiresti kasvas tuletõrjeseltside arv Baltikumis venestusperioodil, kuna selle organisatsiooni asutamisele seati vähem tõkkeid. Venemaal tervikuna hakkas tuletõrjeühingute arv kasvama pärast ülevenemaalise katusorganisatsiooni asutamist 1893. aastal. Esimeses maailmasõjas said kannatada nii tuletõrje operatiivtehnika kui ka isikkoosseis, mistõttu asutati Tartus esimene kutseline tuletõrjeüksus.

Eesti Vabariik sai päranduseks pikkade traditsioonidega vabatahtlikud tuletõrjeühingud. Nende juhtivad tegelased ja kauaaegsed liikmed omasid mitmekülgseid organisatoorseid kogemusi, millest oli abi ka uuel ajajärgul. Omariikluse alguses sai määravaks vanemate ja suuremate ühingute roll, kelle eestvedamisel asutati 1919. aastal katusorganisatsioon. Üleriigilist Tuletõrje Liitu ootas ees suur töö nii õigusloome kui ka operatiivtehnika hankimise vallas. Nagu riik, nii vaevlesid ka tuletõrjeorganisatsioonid rahapuuduses, mis ei jätnud operatiivvõimekusele mõju avaldamata. 1924. aastal kehtima hakanud Tuletõrjeseadus keskendus valdkonna reguleerimisele ja ühtlustamisele, parandades tuleohutuse olukorda riigis. Kuna seadus kohustas kõiki omavalitsusi asutama tuletõrjeorganisatsiooni, siis toimus nende arvu hüppeline kasv. 1924. aasta seaduse kiiluvees koostati tuletõrjeseltside tüüppõhikiri, millist sammu võib lugeda üleminekuperioodi lõpuks.

1924. aasta seadus ja tüüppõhikiri muutsid küll tuletõrje sisult ühtsemaks, kuid ühingud jäid iseseisvateks ning nii majandamise kui juhtimise seisukohast killustatuteks. Tuletõrje üldisele operatiivvõimekusele oli taoline killustatus kahtlemata kahjulik. Ajastule iseloomulikult

suutsid paremini hakkama saada vanad linnaühingud, mis muuhulgas suutsid hankida motoriseeritud tehnikat, samas kui väikesed ja vaesed maaseltsid pidid ajama läbi väheefektiivsete käsipritsidega. Vabatahtlike ühingute kõrval reorganiseeriti raudteetuletõrje üksused ja rajati riigimõisate tuletõrjeüksuste võrk. Sellest hoolimata oli Eesti tuletõrje areng Lääne-Euroopast 10–20 aastat maas.

1930. aastate keskel käivitunud reform muutis tuletõrje senisest unifitseeritumaks ja lihtsamini rakendatavaks ning optimeeris vabatahtlike ühingute arvu. Uute struktuuride juhtimise proovikiviks sai 1939. aasta Petseri hiidtulekahi, mille kustutamiseks koondati kiiresti suured jõud, mis poleks enne reformi õnnestunud. 1936. aasta Tuletõrjeseaduse kaugemaks sihiks oli üleriigilise elukutseliste tuletõrjeüksuste võrgu loomine, kuid selle rajamine jäi riikliku iseseisvuse katkemise tõttu pooleli.

2. Tuletõrjehariduse kujunemine ja areng

2.1. Tuletõrje instruktorite tegevus

Tuletõrje, nii nagu ka teised riigikaitse ja sisejulgeoleku asutused, vajab edukaks toimimiseks regulaarset väljaõpet ja kokku harjutamist. Noore vabariigi algaastail puudus üleriigiline koolitussüsteem tuletõrjajatele, kuna see ei olnud tuntud ka endises Vene impeeriumis. Peterburis küll alustas tuletõrjetechnikute kool, kuid selle koolitusvõime ei olnud suur ning seetõttu võib arvata, et laialdasem mõju oli tagasihoidlik. Nii tuli vajalikke teadmisi ammutada vähesest olemasolevast kirjandusest või omandada neid praktilises tegevuses mõne vanema seltsi juures. Seega liikusid kogemused ja oskused toona pigem isiklikele suhetele tuginedes.

Seltsisisest väljaõpet teostasid vanemad ja kogenumad tuletõrjeteղelased. 1882. aasta tüüppõhikiri kohustas seltsi peameest korraldama vähemalt kaks korda aastas õppeharjutusi ehk manöövreid. Tartu VTS-i teenistuseeskirjad (aastast 1913) nõudsid, et kõik pritsimehed sooritaksid vastavalt oma ametikohale kirjaliku ja praktilise eksami. Küllap eelnesid eksamitele ka vastavad harjutused, kusjuures pole võimatu, et eksamid tehti ära manöövrite käigus.¹⁵⁴

1920. aastatel asutati arvukalt uusi seltse ning tihti ei leidunud neis inimesi, kes omanuks teadmisi ja oskusi nii asjaajamise kui väljaõppe korraldamiseks. Seetõttu vajati tühimiku täitmiseks kogenud tuletõrjeteղelast, kes suudaks seltse nõustada.

Tuletõrje instruktori ametikoha loomine tõusis esmakordselt päevakorda 24.–25. juulil 1921. aastal Pärnus toimunud tuletõrjekongressil.¹⁵⁵ Sama aasta 1. oktoobril määras ÜTL vabatahtlikuna ametisse ainukese eestlasena Peterburi Tuletõrjeteղnika Kooli lõpetanud Hans Maide, kes läks aga järgmise aasta alguses üle Tallinna elukutseliste komandosse, kus olid tasuvamad töötingimused. Maide jõudis selle ajaga juhendada tuletõrjeseltse ning koostas õppedokumente. Tema suurimaks panuseks oli 1923. aastal trükki jõudnud „Tuletõrjuja käsiraamatu“ eestvedamine, mis oli esimesi tuletõrjeõpikuid iseseisvas Eestis.¹⁵⁶

Pärast Maide lahkumist ei suutnud ÜTL rahapuuduse tõttu instruktorit palgata ja tema kohustused jagati liidu juhatuse liikmete vahel: Harju-, Lääne- ja Saaremaal vastutasid Jaan Toffelmann (viis lõpule „Tuletõrjuja käsiraamatu“ toimetamise) ja N. Koljo Tallinnast; Tartu-, Võru-, Petseri- ja Valgamaal Oskar Allik ja Aleksander Punga Tartust; Pärnu- ja

---

¹⁵⁴ Avarlaid, lk 13-14.

¹⁵⁵ Eesti tuletõrje leksikon. Toimetanud E. Tetsmann jt. Tallinn 1940, lk XII.

¹⁵⁶ Vaarmann, lk 90; Pirker Aleksander, Tuletõrje Liit ja tema tegevus. – *Tuletõrje Teated* 1923, nr 1, lk 7.

Viljandimaal Karl Lorenz Pärnust; Viru- ja Järvamaal Aleksander Pirker Rakverest.¹⁵⁷ Seeläbi pandi suuremate ja vanemate seltside (Tallinn, Tartu, Pärnu, Rakvere) õlule kohustus jagada oma kogemusi ja traditsioone noorematega ning hoolitseda ühtlasi nende liikmeskonna väljaõppe eest. Andmete nappuse tõttu on raske kindlaks teha, kui sageli juhatuse liikmed oma põhitegevuse kõrvalt tegelikult seltse juhendada jõudsid.

Siiski on teada, et Aleksander Pirker kontrollis nii 1924. kui ka 1925. aastal oma piirkonna seltside tegevust. 1924. aasta ringreisil Viru- ja Järvamaal tutvus ta tuletõrjeseltsidega Vanamõisa põlevkivikaevanduses, Kohtlas, Väike-Maarjas, Pikaveres, Rakkes ja Koerus. Kohtla selts oli ise palunud instruktorilt abi, kuna oli hädas käsipumba tööle saamisega. Kohapeal selgus, et prits oli liiga põhjalikult sisse määritud ning määre oli pumba mittetarvitamise tõttu kinni kuivanud. Prits saadi küll tööle, kuid sellised lihtsakoelised probleemid näitasid tehnohoolde oskuste madalat taset seltsides. Lisaks sellele puudusid Kohtla seltsil veeamid ning õppuste korraldamine oli samuti olematu. Väike-Maarjas oli olukord kustutustehnika osas parem, kaks pritsi olid korralikult hooldatud, kuid soovida jättis pritsimaja olukord. Pikaverest läbi sõites ei leidnud Pirker külast pritsi (pritsikuur puudus – GA), kuna keegi ei teadnud, kelle käes seltsi juhatuse liikmetest operatiivtehnika on ning tuletõrjetegelased ise olid laadale läinud. Koerus oli seltsimaja 13. septembril 1924 näitemängu ajal maha põlenud (kuigi pritsimehed olid koos peamehega eelnevalt Rakkesse sõitnud, suudeti seltsi varad päästa) ning Koeru tuletõrjajate seltsitegevus passiivne. Rakkes ei olnud jõutud pritsikuuri veel ehitada (selts oli tegutsenud vaid kaks aastat), küll aga paistsid rakkelased silma aktiivse õppusega, samuti oli soetatud kaks käsipritsi, mida hoiti koos muu varustusega juhatuse ühe liikme juures. Vanamõisa selts oli kõige noorem, asutatud 1924. a. novembris, ning omas ühte käsipritsi. Inspekteerijale tegi peamiselt muret kustutustehnika, eriti voolikute, kehvapoolne hooldus, samuti pritside hoidmine kusagil aidas, teiste asjade alla maetuna.¹⁵⁸

1925. aasta inspeksioonireisi tulemusena hindas Aleksander Pirker kõrgelt Kunda ja Kaarli seltside operatiiv- ja tehnilist valmisolekut. Heaks näitajaks oli Kunda seltsi liikmete kiire ilmumine depoose ootamatu üldhäire puhul. Kaarli seltsi puhul tõstis Pirker esile mitme pritsikuuri olemasolu küla eri paikades, mistõttu tehnika oli hõlpsalt kättesaadav. Samuti jäi inspekteerija rahule Malla seltsiga, kuigi märkis, et pritsikuur paiknes asustusest liiga kaugel. Kehvaks hindas kontrollija olukorda kahes seltsis (neid ei mainitud nimepidi), tuues peamiste

¹⁵⁷ Tuletõrje Teated 1923, nr 1, lk 14.

¹⁵⁸ Pirker Aleksander, Tuletõrje seltside ülevaatused. – *Tuletõrje Teated* 1924, nr 12, lk 186–187; Tuletõrje instruktor. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 10, lk 204.

probleemidena esile üldist segadust, pritside asupaikade mittetundmist ja tehnika matmist majapidamiskraami alla.¹⁵⁹

Põhjalikumat hinnangut ringkäikudel nähtule toona ei antud ning oleks ülekohtune kritiseerida tollaseid olusid 21. sajandi vaatenurgast. Siiski on tõenäoline, et inspekteeritud maaseltside operatiivtehniline valmidus ja võimekus ei olnud tasemel, mis lubanuks maal valdavalt levinud puithoonestust päästa maani maha põlemisest. Puudujääkidest tuletõrjeseltside operatiivvõimekuses kõneleb kurioosne juhtum Nõmme alevis, kus 24.veebruari 1926. aastal põles maani maha „Naaritsa“ restoran. Seda vaatamata asjaolule, et restoran paiknes pritsidepoo vastas üle tänava ning Nõmme tuletõrjeseltsi liikmed (kuni 230 meest¹⁶⁰) olid kogunenud depoohoone juurde, valmistudes iseseisvuspäeva paraadiks. Lõbustusasutusele said saatuslikuks suletud aknaluugid, mistõttu suitsulõhna tundnud pritsimehed ei pääsenud piisavalt kiiresti majja sisse ning kui lõpuks sisse murti, oli kogu hoone täitunud suitsuga. Seega ei tulnud sisenemisest nüüdki midagi välja (puudus suitsusukeldumise varustus) ning selleks ajaks, kui käsipritsid töövalmis seati, oli maja lausleekides. Kuna vesi on selliste õnnetuste puhul maal, eriti talvel, piiratud ressurss ka tänapäeval, siis piirdusid vabatahtlikud oma seltsimaja kaitsmisega.¹⁶¹

Veel üks näide suurtulekahjust Otepääl 1. juulil 1926. Tulekahi sai alguse ühe elamu kehvast korstnast, kuid levis kiirelt allatuult, sest paljudel majadel olid laastukatused. Tuletõrjujad püüdsid esialgu kustutada esimesena süttinud hoonet, kuid peagi jätkus võimekust üksnes tuleleviku tõkestamiseks, kuna seltsil oli kasutada vaid neli käsipritsi ja 13¹⁶² veevaati. Otepää suurtulekahjus põles maha 15 elumaja ja 23 abihoonet. Varaline kahju oli ulatuslik ja sellest ei jäänud puutumata ka mõned pritsimehed, kelle varast säilis vaid see, mis neil parasjagu seljas oli.¹⁶³

Loomulikult ei saa üksiknäidete põhjal teha üldistusi kogu Eesti tuletõrje operatiivvõimekuse kohta tervikuna. Samas tuleb Nõmme restoranipõlengu puhul rõhutada, et hoonet ei päästnud isegi kogu tuletõrjeseltsi kohalolek juba enne tulekahju puhkemist. Kitsaskohtadeks osutusid auto- ja motopritside puudumine, käsipritside vähene tootlikkus ja kustutusvee nappus talvisel perioodil. Võrreldes Nõmme olusid mõne tavapärase maakohaga (hajakülaga), siis oli viimastes tuletõrje reageerimisaeg kindlasti pikem ja vee kättesaadavus keerukam, kuna talvel olid veevaadid vankritel lõhki külumumise kartuses tühjad, sest tuletõrjetehnikat hoiti reeglina

¹⁵⁹ Pirker Aleksander, Tuletõrje ülevaatusel. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 18, lk 283.

¹⁶⁰ Tuletõrje Teated 1927, nr 33, lk 542.

¹⁶¹ Nõmme tulekahi. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 21, lk 335.

¹⁶² Tuletõrje tegevusest. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 28, lk 447.

¹⁶³ Otepää tuleõnnetuse põhjused. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 24, lk 383.

kütmata hoonetes. Samuti puudus toona selge mehhanism abi kutsumiseks (naaberseltside alarmeerimine) suuremate tulekahjude puhul ja abi saabumine nõudis kahtlemata aega.

Parim, mida ÜTL teha võis sellises olukorras, oli leida vahendeid instruktori ametikoha loomiseks, et seeläbi parandada seltsides väljaõpet ning majandamisoskusi. 1924. aastal planeeris liit instruktori tegevuse katteks 180 000 mk aastas, sh töötasu 12 000 mk ja sõidukuludeks 3000 mk kuus. Vajalik summa loodeti näpistada viie miljoni marga suurusest riiklikust toetusest. Paraku toetas riik 1924. aastal tuletõrjet kõigest ühe miljoni margaga, millest instruktori palkamiseks ei jätkunud. Seetõttu palus ÜTL Siseministeeriumil kirjutada instruktori tegevuseks vajalikud summad riigieelarvesse, kuid see ettepanek lükati rahapuuduse tõttu tagasi. Järgnevalt taotleti raha instruktori tegevuse finantseerimiseks kõikvõimalikelt instantsidelt – Rahaministeeriumilt, Eesti Pangalt, Eesti Tarvitajate Keskühisuselt, Eesti Kindlustusseltside Komisjonilt. Tuletõrjeliidu mure oli mõistetav, kuna seltside arv oli oluliselt suurenenud, kuid nende operatiivvalmidus maakonniti ebaühtlane. Seetõttu oli tuletõrjeinstruktor seltside regulaarseks revideerimiseks ja juhendamiseks hädavajalik.¹⁶⁴ Siiski polnud ei Siseministeerium ega ÜTL leidnud veel 1925. aasta augusti lõpuks rahalisi vahendeid instruktorile töötasu maksmiseks.¹⁶⁵

23. jaanuaril 1926 andis siseminister määruse, mis seadustas tuletõrjeinstruktori ametikoha ning määras kindlaks tema kohustused ja tasustamise korra. Instruktori valis ametisse ÜTL-i juhatus, kuid valimistulemused kinnitas siseminister, kes maksis ka liidule kauaoodatud toetust. Instruktori peamisteks ülesanneteks jäid seltside juhendamine, koolitamine, ülevaatuste ja õppuste korraldamine, samuti seltside revideerimine ja ettekannete esitamine kas politseidirektorile või siseministrile. Siseministeerium võttis küll määrusega kohustuse tuletõrjeinstruktorit ülal pidada, kuid teatas ÜTL-ile kohe, et saab eraldada vaid 150 000 mk.¹⁶⁶

Kui seni olid paljud seltsid kas iseseisvalt õppinud või käinud vanemate seltside juures teadmisi hankimas, siis nüüd hakkas järjest suuremat rolli mängima instruktor. Määruse jõustumisel kerkis siiski üles küsimus, millistele nõudmistele peab instruktor vastama. ÜTL-i juhtkond eeldas, et ta peab tundma põhjalikult tuletõrjeala ja olema ühtlasi lugupeetud

¹⁶⁴ ÜTL Siseministeeriumile, 23.01.1925. – ERA.2818.1.39, l. 8; ÜTL Kindlustusseltside komisjonile, 27.04.1925 – samas, l. 88; ÜTL rahaministrile. 26.05.1924. – ERA.2818.1.25, l. 73; ÜTL Eesti Pangale, 19.06.1924 – samas, l. 82; Tuletõrje Teated 1924, nr 9, lk 131, 132, 134.

¹⁶⁵ ÜTL rahaministrile, 26.05.1924. – ERA.2818.1.25, l. 73; ÜTL Kindlustusseltside tariifikomisjonile, 29.08.1925 – ERA.2818.1.39, l. 237.

¹⁶⁶ Siseministri juhtnõuroid vabatahtliku tuletõrje instruktori kohta, 23.01.1926. – *Riigi Teataja* 1926, nr 26, lk 256; Liidu juhatuse koosolek 19. aprillil 1926 a. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 22, lk 338; „Vaba Maa“ ja Tuletõrje Liit. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 27, lk 428.

seltskonnategelane. Sobiva inimese leidmiseks korraldatud avalikule konkursile esitas sooviavalduse ainult Mehikoorma VTÜ peamees A. Heering. Mis põhjustel alates 1887. aastast aktiivselt Tartu VTS-is ning alates 1912. aastast Mehikoormas tegutsenud mees kõrvale jäeti, jääb paraku teadmata.¹⁶⁷ Seepeale seadis ÜTL-i juhatus ise üles A. Pirkeri kandidatuuri ning valis mehe 19. aprillil 1926 ametisse. Siseminister kinnitas valimistulemused sama aasta 1. mail.¹⁶⁸

Instruktori tööpõld oli lai, hõlmates esialgu 287 (hiljem see arv kasvas) tuletõrjeühingu inspekteerimist. Seoses sellega viibis A. Pirker pea pidevalt lähetustes ning nii paljude ringreiside rahastamine käis ÜTL-ile selgelt üle jõu. Finantskoormuse kergendamiseks palus liit teedeministril väljastada Pirkerile alalised tasuta piletid sõiduks raudteel, pakkudes omapoolset vastuteenet – instruktor võiks inspekteerida ja anda hinnangu raudteetuletõrjele.¹⁶⁹ Etteruttavalt võib öelda, et see idee teostus alles 1931. aastal.¹⁷⁰

Instruktori rahastamiseks oli pöördutud 1925. aastal Kindlustusseltside tariifikomisjoni poole, kes pidas küll instruktori olemasolu hädavajalikuks, kuid keeldus raha andmast, viidates erinevatele probleemidele: toetussummalt makstav riigimaks, ÜTL ning sellest vastuolude tõttu lahkunud Tartu ja Pärnu ühingute suhete selgusetus, instruktori ametikohuste ebamäärasus (instruktori töös puudus süsteemsus ja tema korraldustel seaduslik jõud).¹⁷¹ Pärast instruktori määruse ilmumist pöördus ÜTL uuesti Kindlustusseltside tariifikomisjoni poole.¹⁷² Sedapuhku tuli komisjon liidule vastu ja eraldas nii 1926. kui 1927. aastal instruktori töötasu maksmiseks ühekordse toetusena 100 000 mk.¹⁷³

Instruktor kontrollis 1926. aasta jooksul 94 tuletõrjeühingu tegevust, korraldas seejuures viis kontrollhäiret ühingutes ja kuus piirkondliku manöövrit, võttis vastu viis tuletõrjeparaadi ja osales viie ühingu koosolekul.¹⁷⁴ Kõige aktiivsemalt tegutses instruktor sel aastal Virumaal, inspekteerides seal koguni 38 ühingut. Ehk aitas taolisele aktiivsusele kaasa ka tõsiasi, et Pirker oli ise Rakvere mees. Virumaal häiris instruktorit jätkuvalt (nagu ka eelnevatel aastatel) varustuse, eriti tuletõrjevoolikute, kehv hooldus. Etteheideteta pääsesid vaid Narva ja Jaanilinna ühingud, kelle kasutada olid korralikud pritsimajad. Varustuse ebapiisavat hooldust

¹⁶⁷ Mehikoorma peamehe sooviavaldus ÜTL-ile 31.03.1926. – ERA.2818.1.43, l. 198; Tuletõrje instruktor. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 20, lk 313–314.

¹⁶⁸ Liidu juhatuse koosolek 19. aprill 1926 a. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 22, lk 338.

¹⁶⁹ ÜTL siseministrile, 18.01.1927. – ERA.2818.1.71, l. 26.

¹⁷⁰ Pirker Aleksander, Mõnda raudteejaamade tuletõrjest. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 12, lk 199.

¹⁷¹ Kindlustusseltside tariifikomisjon ÜTL-ile, 10.06.1925. – ERA.2818.1.39, l. 248.

¹⁷² ÜTL kindlustusseltside komiteele, 04.03.1927. – ERA.2818.1.71, l. 35.

¹⁷³ ÜTL-i tõend raha laekumisest, 09.11.1927. – ERA.2818.1.71, l. 36; Tuletõrje Teated 1926, nr 23, lk 354.

¹⁷⁴ „Vaba Maa“ ja Tuletõrje Liit. – *Tuletõrje Teated* 1926, nr 27, lk 428; Tuletõrje instruktori aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 31, lk 489.

põhjustas pritsikuuride kehv olukord. Tihtipeale olid tuletõrjeseltsid seotud mõne rahvamajaga, jäädes seetõttu pigem vaeslapse rolli. Nii puudusid voolikute kuivatamiseks mõeldud tornid ja spetsiaalsed ruumid varustuse hoidmiseks. Kehvasti hooldatud voolikud omakorda tingisid kustutustöödel veekadu ja katkemisi, olles seega tõsiseks riskiks sujuva operatiivtöö tagamisel. Tartu VTS-i inspekteerides nurises Pirker kehvasti korraldatud kinomehaaniku ruumi üle (*kanaputkat meenutav*) seltsi peosaalis, kust nitrofilmide põlengu korral poleks mehaanik eluga välja pääsenud. Tartumaale tervikuna heitis instruktor ette seda, et pritsimajade ehitusel pannakse peosaali ehitamisele rohkem rõhku kui depoole. Seevastu hindas ta kõrgelt Harjumaa praktikat, kus pritsimajadel puudusid peosaalid üldse. Eriliselt tuleohtliku Petserimaaga (valdavalt puust kobarkülad) ei jäänud instruktor põrmugi rahule, kirjutades aruandes: *Tuletõrje riistad olid korras, kuid meeskonnad organiseerimata, ühingud ilma rahata ja nende tegevus kannatab Petserimaa rahva saamatuse all.*¹⁷⁵ Miks instruktor Pirker Petserimaad sel moel iseloomustas, on raske öelda, kuid küllap oli tal selleks põhjust. Nii leidis ta ühest Petserimaa pritsimajast käsipritsi korpuse, kuid kolvid ja muud olulised osad olid kadunud ning nende kadumise kohta ei osanud keegi selgitusi anda. Samas hindas instruktor Petseri linna ja Irboska alevi tuletõrje eeskujulikuks. Instruktor külastas 1926. aastal ka Viljandimaad, kuid pole teada mitmes ühingu ta käia jõudis ja millised olud sealt eest leidis. Järvamaal külastas Pirker kaheksat ühingu, mille olukorra hindas heaks, nagu ka Pärnu-, Valga- ja Võrumaal.¹⁷⁶

Tihti jääb arusaamatuks, mille alusel inspekteeritud tuletõrjeseltse hinnati ning aruannetest leidub järgmisi üldistusi: *eeskujulikud, head, rahuldavad, saamatud ja suured puudused*. Kuna neil aastail ühtsed hinnangukriteeriumid puudusid, siis on instruktori hinnangute kasutamine tänapäeval raskendatud. Eeskujulikeks tuletõrjeteks on peetud suuremaid ja vanemaid ühingu Tartus, Pärnus, Tallinnas, Rakveres ja Narvas. Kõigis loetletud seltsides olid olemas autopritsid ja mitmes alaliselt valvesolevad elukutselised lendsalgad. *Saamatuteks ja suurte puudustega* ühinguteks peeti tõenäoliselt neid külaühingu, mis instruktori hinnangul eksisteerisid üksnes paberil, st tihtipeale puudus nii pritsikuur kui ka prits (või polnud viimane töökorras, nagu Petserimaa näitel selgus). Rahuldava hinnangu pälvinud ühingud positsioneerusid kuhugi kahe äärmuse vahepeale.

Maaühingute kehv olukorras oli instruktori Pirkeri hinnangul ennekõike „süüdi“ krooniline rahapuudus. Tegevuspiirkonna ja kogukonna väiksuse tõttu polnud seltside isemajandamine edukas ning kuna uued pritsimajad ehitati valdavalt ilma peosaalideta, siis ei andnud

¹⁷⁵ Tuletõrje ülevaatused. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 28, lk 440–442.

¹⁷⁶ Samas, lk 440–442.

lisisissetulekut ka pidude korraldamine. Seetõttu jääb instruktori kriitika Tartumaal ehitatud peosaaliga seltsimajade aadressil mõneti arusaamatuks. Riiklikust toetusest jõudsid väikeste maaühinguteni läbi ÜTL-i väga piiratud summad ning omavalitsused, kes pidanuks tuletõrjetegevust toetama, vaevlesid ise kitsikuses.¹⁷⁷ Kõige selle tõttu ühingu virelesid ning eeskujuliku hinnangu sai maatuletõrje harva. Isegi kui maaühingule anti hinne „hea“, mis tähendas enamasti tegusat meeskonda ning vähemalt ühte korralikult hooldatud käsipritsi ja veevaate vankritel, mis asusid korralikus pritsikuuris, ei saa neid operatiivvõimekuselt võrrelda Tallinna ja Tartu lendsalkadega. Instruktor hindas korduvalt ka meeskondade operatiivvalmidust ehk reageerimisaega tulekahju üldhäire korral (kogunemine depoesse või imiteeritud sündmuspaigale). Taoliste kogunemiste ajakriteeriumid pole teada, kuid näiteks pidevas valmisolekus Tartu kutseline lendsalk suutis 1926. aastal reageerida 5–15 minuti jooksul¹⁷⁸, mida peeti eeskujulikuks tulemuseks.

1927. aastal inspekteeris instruktor 98 ühingu, peamiselt Põhja- ja Lõuna-Eestis, ning korraldas kümme koolituspäeva, millest võtsid osa tuletõrjujad 49 ühingu. Õppeteemad olid seotud aktuaalsete probleemidega: seaduste ja seltside põhikirja tutvustamine, ühingu asutamine, tuletõrjetehnika hooldamine ja operatiivtöö korraldamine.¹⁷⁹

1928. aastal täheldas instruktor tuletõrje üldise olukorra paranemist, kuna järjest enam piirkondi sai kaetud tuletõrjealase julgeolekuga. Ühingu asutamine oli jätkuvalt intensiivne ning Eestis tegutses sel aastal 346 ühingu. Samas, vaatamata uute ühingu asutamisele, jäi riigi kaetus tuletõrjega ebaühtlaseks. Kui Virumaal oli oma tuletõrjeühing kõikides valdades ja suuremates küladeski, siis saarlased ajasid jätkuvalt läbi üheainsa seltsiga Kuressaares.¹⁸⁰ See näitab, et Tuletõrjeseaduse mõju polnud piisav või oli majanduslikel kaalutlustel ühingu asutamist edasi lükatud. 1928. aastal inspekteeritud 76 ühingu üldine tegevus tuletõrje alal näitas elavnemist, mis väljendus tuletõrjetehnika heas hoolduses ja uue varustuse hankimises (eriti märgatavalt kasvasid voolikuvarud). Suuremates maaühingutes asendati mehaanilisi käsipritse efektiivsemate sisepõlemismootoriga motopumpadega, kuid väiksematele ühingutele polnud taolised veel jõukohased. ÜTL oli saanud toimima tuletõrjetehnika laomüügi, mis võimaldas müüa varustust järeelmaksuga ja lubas nii kallimat, kuid efektiivsemat tehnikat soetada. Liidu tuletõrjevahendite müügikäibe kasv (2,5 milj mk 1926. aastal; 6 milj mk 1928. aastal¹⁸¹) andis tunnistust nii uute ühingu asutamisest kui ka huvi

¹⁷⁷ Tuletõrje ülevaatest. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 28, lk 441–442.

¹⁷⁸ Avarlaid, lk 12.

¹⁷⁹ Tuletõrje instruktori aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1928, nr 4(39), lk 57–58.

¹⁸⁰ Tuletõrje Liidu instruktori 1928. a. aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1929, nr 7, lk 115.

¹⁸¹ Tuletõrje instruktori aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1928, nr 4, lk 58.

hüppelisest kasvust operatiivtehnika ja -vahendite hankimise vastu. Instruktori aruannetes ei kajastunud erasektoris müüdud tuletõrjevahendid, kuid kindlasti ei olnud need nii soodsas hinnaklassis kui liidust ostetu, sest erinevalt erasektori maaletoojatest, vabastati tuletõrjeorganisatsioonid tollimaksust. Kindlasti mängis siinjuures rolli majanduse üldine areng paremuse poole.

1929. aastal ei saanud instruktor pühenduda täielikult oma peamistele ülesannetele, vaid pidi märkimisväärse aja kulutama liidu juubeliaasta tähistamisele, töötades välja juubelipidustuste, näituse ja võistluse kavad. Juubeli puhul korraldati Tallinnas Põllumeesteseltsi näitusealal esimene ametlik tuletõrjetechnika näitus, millel osalesid nii kaupmehed välismaalt kui suuremad tuletõrjeühingud (Tallinn, Tartu, Rakvere, Pärnu ja Narva). Vaatamata sellele, et Pirkeri kohustuste sekka käis ka ÜTL-i juubelialbumi koostamine ja häälekandja toimetamine, lisaks Rakvere VTÜ peamehe kohustused, jõudis ta siiski täita ka instruktori ametiülesandeid. Ta korraldas 12 erinevas paigas 1–2 päevaseid lühikursusi, kus täiendas omi teadmisi 683 pritsimeest. Samuti inspekteeris ta 29 kohalikku seltsi ning viis läbi uurimise seoses pritsimaja mahapõlemise ja kustutusvahendite hävimisega.

Nagu varemgi häirisid instruktorit eelkõige need ühingud, millel puudusid pritsikuurid, mistõttu kannatas paratamatult tehnika korrashoid. Positiivsena tõi ta esile kasvava huvi väljaõppe vastu ja ühingute arvukuse suurenemise. Siiski väitis Pirker, et üleriigiliselt on vaja asutada veel umbes 50 ühingat.¹⁸² Vabatahtlike organisatsioonide arvu kiire kasvu taga oli 1924. aasta Tuletõrjeseaduses sisaldunud kohustus, mille järgi tuli omavalitsustel ühinguid rahastada või asutada kutseline tuletõrje. Kuna kutseliste ülalpidamine käis valdadel üle jõu, siis jäi ainsaks väljapääsuks vabatahtliku ühingu asutamine. Siit tulenevalt võib spekuloida selle üle, kui vabatahtlikud need vabatahtlikud ühingud väiksemates maakohtades olid, kui nende asutamise peamisteks eeldusteks olid 1) seaduse sund; 2) karjuv vajadus võidelda suure põlevuse vastu; 3) peaaegu olematu riigi toetus.

Instruktori tegevuse tulemusena selgus 1920. aastate lõpuks, et tuletõrje operatiivvõimekus jätab oluliselt soovida. Seega ootas instruktorit ka uuel kümnendil lai tööpõld, mis seoses uute ühingute asutamisega iga aastaga suurenes. Paraku on inimvõimel piirid ning seetõttu oli instruktor Pirker sunnitud keskenduma peamiselt oma alalise asukoha lähemale ümbrusele. Kuna Pirkeri üldistavad hinnangud põhinesid enamasti üksikjuhtumitele, siis on need usaldusväärsemad vaid Virumaa osas. Veelgi kaheldavam on ühe mehe suutlikkus väljaõppe alal. Kui 1926. aastal külastas instruktor umbes 1/3 kõikidest tuletõrjeorganisatsioonidest, siis

---

¹⁸² ÜTL inspektori 1929. aasta tegevuse aruanne, (dat-mata). – ERA.2818.1.156, l. 1.

järelikult võinuks ta jõuda samade ühingute korduva inspekteerimise ja koolitamiseni alles kolme aasta pärast (seejuures pole arvestatud ühingute arvu kasvu).

1930. aastal viibis instruktor komanderingutes 87 päeva, külastas 114 tuletõrjeühingut, kontrollis 48 seltsi tegevust, juhendas kaheksa uue ühingu asutamist (nt Kõrgessaares ja Lelles), lahendas neljal korral tekkinud arusaamatusi (nt Otepääl), korraldas Pukas kuue ja Kadrinas nelja ühingu osavõtul ühismanöövrid ning viis läbi õppusi ja kursuseid 24 erinevas paigas Tartu-, Viru-, Pärnu-, Viljandi-, Järva- ja Läänemaal. Kursused toimusid peaaesjalikult väiksemates kohtades, nagu Mustvee, Eidapere, Puiatu, Narva-Jõesuu, Kärkla jt, ning kestsid ühest kuni kolme päevani. Instruktori sõitudega kaasnesid mõistagi rahalised kulud. ÜTL eraldas selleks kokku 2598 krooni, mis sisaldas töötasu (1836 kr), päevaraha (425 kr) ja ühingutele tehtud kingitusi (153 kr).¹⁸³

Enamik 1930. aastal korraldatud kursustest olid 1–2 päevased ning vaid Kärklal korraldati kolmepäevane kursus. Siiski pidi instruktor tõdema, et paljudel vabatahtlikel pritsimeestel polnud võimalik neil osaleda, kuna ei saadud katkestada igapäevaseid töökohustusi. Kahel korral juhtus koguni nii, et instruktor korraldas kursuse, kuid kohale ei ilmunud ühtegi meest. Põhjuseks oli ilmne arusaamatus, kuna ühingute juhtkond polnud teavet kursuste kohta edastanud. Seetõttu kutsus instruktor, häirekella kasutades, ise pritsimehed kohale. Kursustele mitteilumumine polnud ainult väikeste maakohtade probleem. 26. jaanuariks 1931 olid kursused kavandatud Keilasse, kuid kohale ei tulnud ühtegi pritsimeest, mistõttu pidi instruktor ise koos politseiametnikuga ühingu operatiivtehnika üle vaatama. Seejuures osutus ühe käsipritsi seisund sedavõrd kehvaks, et see tuli saata remonti.¹⁸⁴

Taoliste lühikursuste peamiseks õppeteemadeks olid: 1) ühingu tegevus, 2) ennetustöö korraldamine, 3) õigusaktide tutvustamine, 4) tuletõrjetaktika, 5) distsipliin, 6) operatiivtehnika korrashoid nii suvel kui talvel. Kursuste lõpetuseks viidi võimaluse korral läbi praktilised harjutused operatiivtehnikaga. Oli üsna tavapärane, et kursustest võtsid osa mitme ümberkaudse ühingu liikmed. Nii osales 24 kursusel kokku 1521 pritsimeest 38-st ühingust. Kursuste kasutegurit on raske hinnata, ehkki leidub vähemalt üks negatiivne näide. Kasaritsa ühingu 1930. aastal korraldatud kursusel polnud ilmselt piisavat mõju, sest kui jaanuaris 1931 süttis seltsi tegevuspiirkonnas maja, siis osutus kustutamine valesti hooldatud käsipritsi tõttu võimatuks.¹⁸⁵

¹⁸³ ÜTL-i inspektori 1930. aasta väljasõitude ja kulude aruanne, (dat-mata). – ERA.2818.1.111, l. 5-7; ÜTL-i inspektori 1930. aasta tegevusaruanne, (dat-mata). – ERA.2818.1.156, l. 26–28.

¹⁸⁴ Inspektor ÜTL-ile, jaanuar 1931. – ERA.2818.1.156, l. 31.

¹⁸⁵ Tuletõrje riistad olgu alati korras. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 1, lk 12.

Instruktor hindas ka 1930. aastal tuletõrje olukorda maal üsna kriitiliselt. Peamise probleemina nägi ta jätkuvalt rahanappust, mistõttu paljud ühingud olid elujõuetud või eksisteerisid üksnes paberil ja ainult seetõttu, et seadus nõudis nende olemasolu. Valdavalt olid maaühingud varustatud ühe käsipritsiga ja sinna juurde kuulunud kustutusvoolikuga ning kui kustutustööde käigus juhtus üks neist purunema, kadus viimanegi lootus vara päästmiseks. Rahanappuse põhjustas vähene riiklik toetus, samuti pahatihti ebaõnnestunud või vähese osalusega korjandused ja peod, mille sissetulekust omavalitsused suure osa lõbustusmaksuna sisse kasseerisid.

Teravat kriitikat pälvis Vaivara ühing, kuna sealne peamees ei vastanud kehtivatele nõuetele (tal puudus elementaarne tuletõrjealane ettevalmistus ja kogemus). Üllatushäire puhul Kannuka külas jõudis esimene käsiprits koos viie mehega 250 m kaugusel asunud naabertalust sündmuspaika alles pool tundi pärast häire andmist. Veel viis minutit kulus selleks, et kaevust vesi kätte saada ja 30 m voolikuga maja kustutama hakata. Lisajõud teise käsipritsi näol saabusid 5 km kauguselt tund peale häiret ja veel mõni minut hiljem jõudis kohale esimene veevaat, mis osutus aga tühjaks. Teine, sedapuhku veega täidetud, vaat saabus veelgi hiljem nagu ka kolmas prits. Ühingu neljas prits jäi aga hoopis tulemata, ehkki sündmuste üldises kontekstis ei muutnud see enam midagi. Kokku ilmus ühingu 75-st liikmest kontrollõppusele 28 meest. Seega ebaõnnestus õppus instruktori hinnangul täielikult: *Tegevuse juures torkas silma distsipliini, korra ja oskuse puudus, mis tuleb peamiselt panna meeskonna puuduliku väljaõppe arvele. See annab aga jälle omakorda tunnistust peamehe oskamatuses, saamatusest ja ükskõiksusest asja vastu. Üldmulje proovist jäi halb.*¹⁸⁶ Pärast sellist läbikukkumist korraldas instruktor Vaivaras mõnepäevased kursused, kuid ühingu peamees osales neil vaid ühel päeval. Kõige selle tõttu valiti ühingule uus peamees, kellel oli viieaastane töökogemus Paide VTÜ-s.¹⁸⁷ Jääb vaid arusaamatuks, miks kogemustega mees juba varem ühingu ohje polnud haaranud.

Mida võib Vaivara juhtumist operatiivvõimekuse kontekstis järeldada? Puidust talumaja, millel reeglina kergestisüttiv katusekate (roog, põhk, laastud), süttimise korral on aega päästetöödeks napilt. Oma aja võtab juba tulekahju märkamine ja sellest teavitamine ning kui esimene väheefektiivne käsiprits suudab vett anda alles 34 minutit pärast häire saamist ning teine tund hiljem, siis pole maja päästmine tõenäoline. Väärrib tähelepanu, et instruktor

---

¹⁸⁶ ÜTL inspektor Viru-Järva abiprefektile, 25.08.1930. – ERA.2818.1.156, l. 4; Tuletõrje instruktori 1930. a. tegevuse aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 4, lk 58–59; ÜTL-i instruktori 1930. aasta tegevusaruanne, (dat-mata). – ERA.2818.1.156, l. 26–28.

¹⁸⁷ ÜTL-i instruktori raport ÜTL-ile, 21.10.1930. – ERA.2818.1.156, l. 3.

kritiseeris kustutustöödel valitsenud üldist korralagedust ja segadust, mitte päästjate hilinemist. Küllap peeti maapiirkonnas sellist reageerimisega tavapäraseks ja normaalseks.

Seetõttu on mõistetav, et instruktor pidas hädavajalikuks suurendada ennetustööd rahva hulgas. Ennetustöö eesmärgil lasi ÜTL 1930. aastal trükkida 10 000 vihikut „Tulekaitse“, lootes selle abil tutvustada rahvale elementaarseid tuleohutusreegleid ja maavalitsuste vastavaid sundmäärusi.¹⁸⁸ Kuid vaadeldes tulekahjude arvukuse kasvu riigis kolmekümnendate esimeses pooles, siis tundub, et suuremat mõju sellel trükisel rahva tuleohutusteadlikkuse parandamise seisukohast ei olnud.

Kuni 1930. aastani oli tuletõrjeinstruktor kindla alalise tööpaigata. 22. oktoobril 1930 arutas ÜTL juhatuse liikme Adolf-Vilhelm Timosko (Valm) ettepanekut, mille kohaselt pidanuks instruktor tulevikus viibima alaliselt (v.a komanderingute aeg) Tallinnas liidu ruumides. Ettepanekut põhjendati sooviga, et instruktor abistaks vajadusel teisi kolleege,¹⁸⁹ kui need on hõivatud igapäevatööga koduseltsi juures. Tundub siiski, et pigem sooviti sel moel instruktori tegevus läbipaistvamaks ja tema tööaeg võimalikult kontrollitavaks muuta. Sellist oletust toetavad ÜTL-i raamatupidamise dokumendid, mille kohaselt olevat instruktor eelnenud aastatel (1927–1929) teinud korduvalt *isepäiseid* väljasõite ning soovinud nende kandmist kuludesse. Kuna sõitude eesmärgid ei olnud adekvaatselt põhjendanud, siis tekkis kassas 820 kroonine puudujääk, mille kohta nõudsid aru liidu liikmed.¹⁹⁰

Instruktor Aleksander Pirkeri töökoormus oli märkimisväärne: tuletõrjeinstruktor, ÜTL-i häälekandja „Tuletõrje Teated“ peatoimetaja, Rakvere Tuletõrje Seltsi peamees, Balti Tuletõrje Liidu, ÜTL-i, Rakvere Tarbijate Ühistu ning Rakvere Laenu- ja Hoiukassa juhatuse liige.¹⁹¹ Väga sageli tuli tal käia komanderingutel; ainuüksi 1931. aasta novembris viibis instruktor Viljandimaal (1. nov), Tamsalus (3. nov), Narva-Jõesuus (kursused 8.–9. nov), Tartumaal (15. nov), Järvamaal (16. nov), Jõgeval (17. nov), Toris (22. nov), Eidaperes (23. nov), Virumaa Maidlas (29. nov) ja Tapal (30. nov).¹⁹² Kuna toonased transpordi- ja teeolud jätsid soovida, siis nõudis selline rändlus pingutust nii mehelt eneselt kui ka suuri kulusid ÜTL-ilt.

Ülemaailmse majanduskriisi puhkemine halvendas finantsolusid sedavõrd, et alates 1931. aastast polnud võimalik instruktorile töötasu maksta ning piirduti reisikulude ja päevarahade hüvitamisega. 1. juulist 1931 astus Pirker instruktori ametist tagasi, kusjuures lahkumise

¹⁸⁸ ÜTL inspektori 1930. aasta tegevusaruanne, (dat-mata). – ERA.2818.1.111, l. 8-18.

¹⁸⁹ ÜTL juhatuse koosoleku protokoll nr 24, 22.10.1929. – ERA.2818.1.111, l. 20.

¹⁹⁰ ÜTL instruktori aruanded, 1930. – ERA.2818.1.111, l. 21; Postimees, nr 159, 16. juuni 1931, lk 2.

¹⁹¹ Aleksander Pirkeri elulookirjeldus, 19.04.1926. – ERA.2818.1.43, l. 183.

¹⁹² ÜTL inspektori raport, nov 1931. – ERA.2818.1.156, l. 11–12.

ühiks põhjuseks võisid olla puudulikud finantsaruanded ja avalik surve. Siiski jätkas ta oma tööd instruktori kohusetäitjana, kuni leitakse uus instruktor. Pirkeri rahaasjad ei olnud ka edaspidi korras ning 1937. aastal heideti ta Rakvere VTÜ-st välja, kuna oli võtnud ühingu nimel pangalaenu isiklike vajaduste jaoks.

Keeruliste olude tõttu liidus kasvas instruktori töökoormus veelgi, kuna 30. septembril 1931 sõlmisid ÜTL ja Raudteevalitsus kolmeaastase tähtajaga koostöölepingu, mis pani tuletõrjeinstruktori õlule ülesande kontrollida kord aastas raudteetuletõrjet; vastutasuks saadi instruktorite tarbeks kaks alalist priipiletit riigi raudteel sõitmiseks. Eelneva koostööjul võttis ÜTL tööle veel kaks vabatahtlikku (kindla kuupalgata) instruktori kohusetäitjat – Viktor Petersoni Tallinnast¹⁹³ ja Friedrich Parmaski Tartust, Pirker oli liidu juures ametis veel 1932. aasta keskpaigani.¹⁹⁴ Peterson hakkas tegutsema peamiselt Harju- ja Läänemaal ning raudteetuletõrjes, Parmask Lõuna-Eestis ning Pirker Virumaal ja raudteetuletõrjes. ÜTL-i palgale võeti need mehed alles 1934. aastal. Seni oli Parmask tööl Tartu lentsalgas ning Peterson tegutses Tallinna Sadama VTÜ juures, olles ühtlasi ÜTL-i raamatupidaja.¹⁹⁵

Nagu varemgi, oli Pirker ka 1931. aastal tuletõrje olukorra suhtes kriitiline. Hea hinnangu pälvisid temalt vanemad seltsid, kuid nooremate (asutatud iseseisvuse ajal) puhul rõhutas ta jätkuvalt nende kroonilist rahapuudust, mistõttu oli tehniline- ja operatiivvõimekus suuremas osas seltsides nõrk. Osaliselt inspekteeritud raudteetuletõrje suhtes ta nii kriitiline polnud, kuid leidis sealgi vigu, mis seisnesid tuletõrjetechnika kehvast hoolduses.¹⁹⁶ Rahapuuduse peamiseks põhjuseks pidas Pirker jätkuvalt riigi vähest toetust tuletõrjele (1930. aastal piirdus riik 2500 ja 1931. aastal 5000 krooniga), samuti omavalitsuste toetuste nappust ning heategevuslike korjanduste ja pidude miinusesse jäämist majanduskriisi mõjul. Depoohoonete ehitamiseks oli ÜTL palunud juba aastaid riigilt madalaprotsendilist laenu 10 miljoni marga ulatuses, kuid polnud leidnud vastutulekut.¹⁹⁷

Sarnaselt Pirkerile koolitasid pritsimehi ja kontrollisid ühingu tegevust ka teised instruktorid, kuid paraku on nende aruanded kättesaadavad vaid osaliselt. Siiski on teada, et Viktor Peterson külastas 1931. aasta teise poole jooksul vähemalt 22 seltsi. 12. juulil 1931 inspekteeris ta Harjumaal Rae vabatahtlikke, kelle käsutuses oli neli käsipritsi, neist kaks

¹⁹³ Oli ametis kuni 1. jaanuarini 1939, peale mida asus tööle Kehtna tselluloosivabrikusse (Eesti Tuletõrje 1939, nr 1, lk 14).

¹⁹⁴ Sakala, nr 128, 8 november 1937, lk 1; Leping Raudteevalitsuse ja ÜTL-i vahel, 30.09.1931. –

ERA.2818.1.171, l. 13; Vahtmeister F., Tuletõrje instruktori küsimus. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 6, lk 91.

¹⁹⁵ Tuletõrje instruktorite tegevusest. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 10, lk 168-170; Eesti Üleriikliku Tuletõrje Liidu tegevus 1934. aastal. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 4(123), lk 87.

¹⁹⁶ Mõnda raudteejaamade tuletõrjetest. – *Tuletõrje Teated* 1931, nr 12, lk 199.

¹⁹⁷ ÜTL instruktori 1931. aasta tegevusaruanne, 18.02.1932. – ERA.2818.1.156, l. 69-72.

vajasid remonti. Samuti polnud olukord väljaõppega ühingu kiita, kuna alates asutamisest (1926) polnud õppeharjutusi korraldatud. Samal kuul külastas Peterson Läänemaal vastloodud Piirsalu ühingu, kus instruktor sai värsketele pritsimeestele vaid nõuga abiks olla, kuna operatiivvõimekust polnud puuduliku varustuse tõttu võimalik kontrollida. 30. augustil kontrollitud Kose ühingu olukorra hindas instruktor heaks, seda tõenäoliselt tänu motopumba olemasolule.¹⁹⁸ Inspekteerimise ja nõustamise kõrval jäi Petersonil aega ka koolituste läbiviimiseks. Nii õpetas ta 26.–27. septembril Pärnumaal Kaisma ja Viluvere ühingute mehi. Väljaõppe teemad sarnanesid Pirkeri õppetegevuse kavadega, ehkki leidis ka mõningaid erinevusi, mis tõenäoliselt tulenesid kohapealsetest oludest. Oletatavasti käsitleti õppustel eeskätt neid teemasid, mis kontrollimise käigus kõige nõrgemaks olid osutunud. Erinevus võis johtuda ka instruktorite kompetentsist. Kui Pirkeri aruannetes mainiti esmaabi õpet harva, siis Petersoni aruannetes räägiti sanitaarõppest, sh elustamisest, korduvalt.¹⁹⁹

1932. aastal oli Peterson tegusam, külastades 33 vabatahtlikku tuletõrjeühingu ning raudteetuletõrjet 26-s jaamas. Seejuures viis ta läbi 26 ühepäevast kursust vabatahtlikele. Miskipärast sattus Peterson sel aastal ka Lõuna-Eestisse, inspekteerides 28. veebruaril Põlva VTÜ-t. Põlva ühingu käsiprits oli täis tuisanud ja ära külmunud, lisaks takistas ligipääsu pritsile külmunud ukسلukk. Selline lohakus tõi ühingu jaoks kaasa uue juhatuse valimise peakoosolekul. Nähtavasti oli juhtkonna vahetusest kasu, sest aasta teises pooles korraldatud ühepäevasel kursusel täheldas instruktor *hiigla edusamme*.

Kindlasti ei olnud tuletõrje üldine olukord nii drastiline, nagu võiks järeldada kirjeldatud üksikjuhtumite põhjal. Kontrollitud ühingutest 14-es oli olukord *heas korras* või *väga hää*, 14 ühingu puhul hinnati operatiivvõimekust keskpäraseks (*korras*) ning vaid viie ühingu puhul vastasid olud nõuetele üksnes *enam-vähem*.²⁰⁰ Seejuures oli tuletõrje paremini korraldatud asulates, nagu Saue, Rae, Märjamaa, Kopli, Keila ja Otepää. Kehvaks hindas instruktor olukorda ühingutes, mis tegutsesid väiksemates piirkondades (Alavere, Ellamaa) või olid hiljuti asutatud (Nabala). Väikeste ja noorte seltside tagasihoidliku operatiivvõimekuse põhjused peitusid eelmisest kümnendist tuntud peamistes probleemides (finantsraskused).

Kuigi uue kümnendi alguses võeti tööle mitu instruktori kohusetäitjat, kelle peamiseks tegevuseks pidi saama vabatahtlike õpetamine ja kontrollimine, siis tegelikkuses kulus suur osa nende tööajast Raudteevalitsusega sõlmitud lepingu täitmiseks. Seda tõendavad nii Petersoni aruanded (külastas 1932. aasta jooksul 33 vabatahtlikku seltsi ning 26

¹⁹⁸ Instruktor Petersoni sõiduaruanne ÜTL-ile 6.08.1931. – ERA.2818.1.174a, l. 1, 2; Instruktor Petersoni sõiduaruanne ÜTL-ile 24.09.1931. – ERA.2818.1.174a, l. 5.

¹⁹⁹ Instruktor Petersoni sõiduaruanne ÜTL-ile 28.09.1931. – ERA.2818.1.174a, l. 6-8.

²⁰⁰ Instruktor Petersoni 1932. aasta tegevusaruanne ÜTL-ile. – ERA.2818.1.174a, l. 53-55.

raudteetuletõrje organisatsiooni) kui ka asjaosaliste seletused, et töömaht osutus oodatust suuremaks (kuigi ÜTL-i ja raudteetuletõrje koostöö arendamise seisukohast hädavajalikuks).²⁰¹

Raudteetuletõrje olukorraga ei jäänud rahule instruktor Parmask, kes kritiseeris eriti operatiivtehnika hoiustamist ja hooldamist (pumpade külmumine talviti, varustuse kehv hooldus ja keeruline ülesleidmine).²⁰² Vahel osutusid aga patusteks instruktorid ise. 22. detsembril 1932 korraldas Joala konstaabel Soldino raudteejaamas kontrollhäire, mille tulemusena selgus, et erimõõduliste liitmikühenduste tõttu polnud võimalik imivoolikut käsipritsiga ühendada. Kuna voolik oli saadetud Soldino jaama 1931. aastal, oleks pidanud Pirker vea avastama, seda üksust 1932. aasta alguses inspekteerides.²⁰³ Ühtlasi sai selgeks, et peaaegu kahe aasta jooksul polnud korraldatud õppusi käsipumbaga. Samas kinnitas Soldino juhtum tuletõrjeseadusest tulenenud kontrollsüsteemi efektiivsust – topeltkontrolli tulemusena avastati ja kõrvaldati operatiivtehniline probleem.

Mõistagi ei saa ühe juhtumi põhjal teha üldistusi ei raudteetuletõrje ega instruktori tegevuse kohta. Instruktorite töö kvaliteedile võisid negatiivset mõju avaldada sagedased kurnavad ametireisid. Toonaseid ametireise võiks iseloomustada instruktor Parmaski töölähetus Rannu valla Tamme asundusse, kus tuli viia läbi kursused. Sõit Tartust Tamme asundusse võttis aega viis ning tagasisõit suisa seitse tundi.²⁰⁴ Kuna Parmask oli igapäevaselt hõivatud Tartu linna tuletõrje lendsalga tööga ning õpingutega ülikoolis (lõpetas 1934. aastal majandusteaduste osakonna), jäi ta väljaõppe korraldamise ja ühingute inspekteerimise osas Pirkeri ja Petersoni töötulemustest kaugemale maha. 1931. aasta juulist kuni 1932. aasta detsembrini jõudis Parmask viia läbi kuus kursust vabatahtlikele. Ilmselt just Parmaski tagasihoidlikud saavutused olid põhjuseks, miks sattus Peterson sageli oma tööpiirkonnast Lõuna-Eestisse. See-eest oli Parmask edukas tuletõrjeteemaliste artiklite avaldamisel ajakirjanduses ning tuletõrjet propageerivate loengute korraldamisel akadeemilistes ringkondades. 1933. aastal oli Parmask instruktorina varasemast tegusam, külastades 56 tuletõrjeühingut, inspekteerides 26 ühingut, viies läbi kuus kursust ja korraldades viis õppust. Selleks kõigeks kulus tal 362 töötundi, mille eest sai ÜTL-ilt päevarahadena aasta jooksul 50 krooni.²⁰⁵ Võrdluseks võib tuua instruktor Pirkerile 1930. aastal makstud päevarahade kogusumma – 425 krooni.

---

²⁰¹ ÜTL Raudteevalitsusele, september 1934. – ERA.2818.1.171, l. 102.

²⁰² Instruktor Parmaski kokkuvõtte raudteetuletõrjest, 18.10.1932. – ERA.2818.1.171, l. 58.

²⁰³ Raudteevalitsus ÜTL-ile, 4.03.1933. – ERA.2818.1.171, l. 71.

²⁰⁴ Instruktor Parmaski aruanne, 23.08.1932. – ERA.2818.1.174, l. 19.

²⁰⁵ Instruktor Parmaski tegevusaruanne, 15.01.1933. – ERA.2818.1.174, l. 27-29; Tetsmann, E. Eesti tuletõrje leksikon. Tallinn 1940, lk 346; Instruktor Parmaski tegevusaruanne, 20.02.1934. – ERA.2818.1.174, l. 56.

Ka pärast ülikooli lõpetamist jäi instruktor Parmaski tegevust pärssima jätkuv teenistus Tartu lendsalgas. Just töökohustused lendsalgas sundisid teda 1934. aasta kevadel loobuma 16 juba planeeritud kursuse läbiviimisest.²⁰⁶ Seega võib järeldada, et kuigi ÜTL-il oli kolm instruktorit (alates 1932. suvest kaks), said väljaõppe korraldamise ja seltside inspekteerimise alal aktiivsemalt tegutseda vaid Pirker ja Peterson, kelle võimalusi omakorda ahendas koostööleping Raudteevalitsusega.

Instruktor Peterson inspekteeris 1933. aastal 29 ühingut, seda peamiselt Virumaal (umbes 1/3 maakonna tuletõrjeorganisatsioonidest). Valdavalt hindas ta ühingute olukorda *heaks*, leides suuremaid puudusi vaid kolmes ühingu (Kalina, Jõhvi, Omuti ja Kriüša VTÜ). Kui Kriüša ühingu osas konstateeris instruktor, et *olukord on halb*, siis Kuigatsi seltsile andis ta kõrgema võimaliku hinnangu – *eeskujulik*.²⁰⁷ Seega võib oletada, et Eesti ühe suurema maakonna tuletõrje üldine olukord võis olla kaasaegselt kriteeriume arvestades hea.

Ehkki liidu instruktorid jätkasid tegevust ka 1930. aastate teisel poolel, leidub ülevaatlikke andmeid vaid 1938. aasta kohta. Üheks põhjuseks oli uus tuletõrjeseadus, mis pani ühingute inspekteerimiskohustuse politseiametitele või ETK-le, mistõttu liidu instruktorid tegelesid edaspidi peamiselt koolitamisega ja finantskontrolliga. Sel aastal inspekteerisid ETL-i instruktorid Peterson, Ferdinand Kuljus ja E. Suigusaar 48 ühingut. 31 ühingu hinnati olukord olevat *korras*. *Väärnähtusi* esines peamiselt arvepidamise alal ning vaid Saru VTÜ jäi instruktoritele silma oma *loiu* tegevusega.²⁰⁸

Kuigi instruktori ametikoha loomine jäi iseseisvuse algusaastatel rahapuuduse tõttu venima, suudeti vabatahtlikule tegevusele tuginedes siiski ühingute tegevust inspekteerida, juhendada ja mõningal määral ka väljaõpet korraldada. Instruktori aruanded annavad katkendliku, kuid tänuväärse ülevaate toonasest operatiivvõimekusest, kus lõhe maa- ja linnaühingute vahel oli tihti väga suur, kuid tuletõrje üldine olukord siiski tõusuteel. Maaseltside operatiivvõimekus kannatas peamiselt rahapuuduse ja väheste oskuste tõttu. Kehva tehnilist olukorda püüti korvata oskuste parandamisega, milleks ÜTL kaasaski vabatahtlikkuse alusel töötanud instruktoreid. Kuna mehed tegid seda oma põhitöö kõrvalt, tuleb kahtluse alla seada nende tegelik jõudlus ühingute arvukuse kasvu taustal. Samas oli see parim lahendus, mida toona pakkuda suudeti. Võib väita, et kogu tuletõrjeharidus tugines toona vähestele vabatahtlikele instruktoritele.

²⁰⁶ Instruktor Parmaski teadaanne ÜTL-i juhatusale, 12.04.1934. – ERA.2818.1.174, l. 59.

²⁰⁷ Sork, A, Kas on riik oma iseseisvuse ajal hoolitsenud küllaldaselt tuletõrje – nagu mõne teise organisatsiooni eest? – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 4 (99), lk 194-95; Instruktorite tegevusest. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 6 (101), lk 162–163.

²⁰⁸ ÜTL-i instruktorite koondkokkuvõtte ühingute inspekteerimisest 1938. aastal. – ERA.2818.1.846, l. 16-17.

2.2. Maakondlikud kursused

1913. aastal Kiievis peetud ülevenemaalisel tuletoorjate kongressil käisid Rakvere VTS esindajad (tõenäoliselt Aleksander Pirker) välja mõtte korraldada suuremates linnades, kus leidis kogemustega õpetajaid, tuletoorjatele seitsmepäevased väljaõppekursused. Esimene maailmasõda katkestas selle idee laiema leviku ja teostamise. Uuesti tuli Pirker sama mõttega avalikkuse ette 1924. aastal tuletoorje häälekandjas. Ta tutvustas selles Saksamaa ja Austria tuletoorje kogemusi, kes korraldasid nädalasi kursusi erinevatele tuletoorjetegelelastele, ning mainis ka Rootsit, kus 1923. aastal peeti esimene 11 päeva kestnud tuletoorjekursus. Ühtlasi selgitas autor lugejatele, miks on samalaadsed kursused Eestis vajalikud. Vajadus tulenes eeskätt asjaolust, et tuletoorjeseltsid erinesid üksteisest nii arengutaseme ja kogemuste pagasi kui ka operatiivtehnikaga varustatuse poolest (nt kujunesid suurtulekahjudel, mille kustutamisel osales mitu seltsi, probleemiks erimõõdulised tuletoorjevoolikud). Kursustel tulnuks tutvustada kõiki tuletoorjetooga seotud alasid, seadusandlusest kuni kustutustööde juhtimiseni. Kursuse lõpetanu pidanuks tundma Tuletoorjeseadust, ehitusnõudeid, operatiivtehnikat, koolide ja teatrite tuleohutust, elektriga kaasnevaid ohtusid. Samuti pidanuks pritsimees omama teadmisi kergesti süttivate ja plahvatusohtlike ainete kustutamisest, tuletoorje vesivarustusest, küttekollete ja korstnate kontrollimisest, metsatulekahjustest, seltside asutamisest, tuletoorjeõppustest, tulekahjude likvideerimisest ehk operatiivjuhtimisest.²⁰⁹

ÜTL-i juhatuse koosolekul 14. aprillil 1924 vaadati läbi sama aasta augustisse või septembrisse planeeritud kursuse kava. Kursus kavandati seitsmepäevaseks, kuna see leiti olevat kõige optimaalsem aeg, mis lubab suuremal grupil osaleda ning põhiteemad selgeks saada. Kursus pidi hõlmama järgmisi teemasid: tuletoorjetechnika, tulekahjude põhjused, tuletoorjeteaktika, ehitusmaterjalid, tuletoorje õigusaktid, tuletoorjeorganisatsioonid ja nende korraldus ning lisaks praktilised harjutused. Juunikuuks valmis kursuste täpne kava, mis sisaldas kõiki toona olulisi teemasid. Uudsusest võiks nimetada elektriliste veepumpade ohutut käsitlemist, moodsate käsikustutite tundmaõppimist, isikukaitsevahendite kasutamist suitsu korral (tootjatelt „König“ ja „Dreger“), tulekahju valgustamist elektrilampidega.²¹⁰ Loetelust võib järeldada, et ÜTL-i juhtkond soovis viia juhtivad tuletoorjetegelelased kurssi kõige kaasaegsemate uuendustega, tagamaks seeläbi valdkonna üldise arengu. Osavõtt olnuks kursustele tasuta, kuid majutuse eest tulnuks igal mehel hoolitseda iseseisvalt. ÜTL palus kõikidel huvilistel saata 1. juuliks liidule sooviavaldus ning oma ettepanek kursuse toimumise

²⁰⁹ Pirker Aleksander, Tuletoorje kursus. –*Tuletoorje Teated* 1924, nr 7, lk 103.

²¹⁰ Tuletoorje kursus. –*Tuletoorje Teated* 1924, nr 8, lk 123–125.

aja ja kestvuse asjus.²¹¹ Kokku laekus umbes 170 sooviavaldust, neist 120 pealinnast ja 52 teistest seltsidest.²¹²

Lõplik otsus kursuste korraldamise kohta langetati 26.–28. juulil Rakveres peetud VI üleriigilisel tuletõrjujate kongressil²¹³ ning sellele järgnenud ÜTL-i juhatuse koosolekul 4. augustil. Esimene kursus algas 6. septembril 1924 Tallinna VTÜ pritsimajas ja kestis neli päeva. Õppetöö toimus kella üheksast hommikul kuni kaheksani õhtul, lõunat peeti kella kahest neljani. Kursuse kava võeti läbi forsseeritud tempos, kuid praktilised harjutused jäid pidamata. Neljast päevast üks kulus Tallinna VTÜ manöövrите jälgimiseks, paraadiks siseministri ees, ÜTL 5. tegevusaastat tähistavaks pidusöögiks Estonia punases saalis ja laevasõiduks Pirita randa. Kursuse viimane päev sisustati ekskursioonidega Tallinna tehastesse, kus vaadati üle tuletõrjetehnika.²¹⁴ Seega näib, et teoreetiliste õppuste ja vaatluste-ekskursioonide osa oli kursustel tasakaalus. Kui palju ja kui kvaliteetset õpet suudeti mõne päevaga anda, on muidugi küsitav ja äärmiselt keeruline tagantjärele öelda, kuid kaasaegsed hindasid esimest kursust kordaläinuks. Kursustel osales 83 pritsimeest, kursuse juhatajaks oli Jaan Toffelmann Tallinna VTÜ-st ning instruktoriteks tuletõrjetehnik Hans Maide Tallinna lendsalgast, Aleksander Pirker Rakvere VTÜ-st ja ehitusinsener Ferdinand Adoff Tallinnast. Koolitajatele tasu ei makstud, muude kulude katmiseks küsiti kindlustusseltsidelt toetust, kuid selle saamise kohta puuduvad kindlad tõendid.²¹⁵ Kursuste sisekorra kohta on teada vaid niipalju, et kuulajad pidid kogunema viis minutit enne tundide algust ning nii hommikul kui ka pärast lõunat registreerimislehele nime kirja panema. Muus osas kehtis tavapärane koolikord – näiteks oli keelatud segada lektorit ja rääkimisloa saamiseks tuli kätt tõsta. Samuti keelati klassiruumides suitsetamine ja paberi maha pildumine. Korra nõudjaks ja tagajaks määras kursuse juhataja igaks päevaks kuulajate seast ühe päevniku.²¹⁶

Esimese kursuse kiiluvees korraldati 18.–20. aprillil 1925 samalaadne ettevõtmine Rakveres. Kuna sihtgrupiks olid peamiselt Virumaa pritsimehed, kes ei saanud talutöödelt kauemaks eemale jääda, piirduti sedapuhku kolmepäevaste kursusega. Sellel osales 94 pritsimeest 23-st

---

²¹¹ ÜTL ringkiri, 05.05.1924. – ERA.2818.1.25, l. 67; Tuletõrje Teated 1924, nr 8, lk 114, 117, 123.

²¹² Ü.T. Liidu tegevuse aruanne 1923/24 a. üle. – Tuletõrje Teated 1924, nr 9, lk 134.

²¹³ VI Üleriikline tuletõrjujate kongress Rakveres, 26. 27. ja 28. juulil 1924 a. – Tuletõrje Teated 1924, nr 10, lk 156–157.

²¹⁴ Esimene tuletõrje kursus. – Tuletõrje Teated 1924, nr 11, lk 169–170.

²¹⁵ ÜTL juhatuse koosoleku protokoll, 27.08.1924. – ERA.2818.1.25, l. 203; ÜTL Tallinna linna politseiülemale, 05.10.1924. – ERA.2818.1.25, l. 206; Liidu juhatuse koosolek 4. augustil 1924. a. – Tuletõrje Teated 1924, nr 10, lk 147–148.

²¹⁶ Kodukord tuletõrjujate kursustel 6.-9.09.1924. – ERA.2818.1.32, l. 31.

ühingust.²¹⁷ Koolitajateks olid Tallinna kursusel tuttavad mehed, v.a ehitusinsener Adoff. Rakvere kursus sisaldas loenguid, tuletõrjevahendite kasutamise praktikat ja riviõppust, erinedes Tallinna kursusest vaid pidustuste ja manöövrите puudumise poolest.

Rakvere kursuse lõppedes tõdesid korraldajad, et kahest päevast kauemaks on mehi koolitusele saada äärmiselt keeruline, sest argipäevased töökohustused võimaldavad vabatahtlikel osaleda vaid nädalavahetustel.²¹⁸ Nii korraldatigi järgmised kursused Mustvees kahepäevastena. Neil osales kokku 128 pritsimeest, lisaks mustveelastele ka naaberühingute (Rajaküla, Kasepää, Lohusuu, Torma ja Laiuse-Tähkvere) mehed.²¹⁹

Samas õnnestus näiteks Leedu pritsimeestel korraldada 1925. aastal Kaunases pikaajaline kursus, mis kestis 30. novembrist kuni 13. detsembrini. Kas siin mängis rolli asjaolu, et kursus korraldati talvel või see, et kursus oli mõeldud tuletõrjejuhtidele, jääb teadmata. Samas võis mõjutajaks olla ka rahaline pool, sest Leedus hoolitses kursustaste majutamise eest riik. Kaunase kursuse teemad kattusid põhiosas Tallinna ja Rakvere kursuste teemadega (lisandusid tunnid tuletõrje ajaloo, esmaabist ja hobusekasvatusest), kuid kindlasti oli Leedu kursus tänu pikemale kestvusele märksa põhjalikum eestlaste omast. Suurimat rõhku pandi kursusel tuletõrjetaktikale (28 tundi) ja riviõppusele (27 t).²²⁰

Mustvee kursused jäid mõneks ajaks viimasteks omataolisteks, sest edaspidi viis riigi eri paigus peetud ühe- või kahepäevaseid kursusi läbi tuletõrjeinstruktor. 1927. aastal leidsid ühepäevased kursused aset Lüganusel (27.11.), Mõisakülas (4.12.) ja Jõgeval (11.12.). Lühikursustel, kuhu olid oodatud peamiselt lähiümbruse tuletõrjejuhid, keskenduti tuletõrje õigusaktidele, tuleõnnetuste põhjustele, ennetusele, tuletõrjetaktikale ja elupäästmisele. Vahel jõudis instruktor läbi viia ka praktilised harjutused. Kuna väiksemad ühingud osalesid ÜTL-i peakoosolekutel ja peameeste konverentsidel harva, siis kavandati edaspidi toimuvate kursuste üheks osaks piirkondlik konverents ning sellel esitatud ettepanekud arutati hiljem liidus läbi.²²¹

1928. aastal korraldas tuletõrjeinstruktor kursuseid kokku 11 kohas, sh jaanuarikuu jooksul Jõhvis (14 ümbruskonna seltsile), Elvas ja Raplas.²²² Ühepäevased kursused jätkusid samadel põhimõtetel 1930. aastate alguses. Püüdes korraldada kursusi kahepäevastena põrkuti taas

---

²¹⁷ Tuletõrje Teated 1925, nr 13, lk 208; Liidu juhatuse koosolek 22. aprillil 1925 a. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 14, lk 212.

²¹⁸ Tuletõrjajate kursus Rakveres. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 15, lk 228–229.

²¹⁹ Tuletõrje kursus Mustvees. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 18, lk 285.

²²⁰ Maide Hans, Leedu tuletõrje kursused. – *Tuletõrje Teated* 1925, nr 19, lk 297–298.

²²¹ Ühepäevaline tuletõrje kursus. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 35, lk 548; Tuletõrje instruktori aruanne. – *Tuletõrje Teated* 1928, nr 4, lk 57.

²²² *Tuletõrje Teated* 1928, nr 1, lk 15.

vanale probleemile – kursused ei saanud teisest päevast enam osa võtta või hilinesid sedavõrd, et kogu õppekava ei suudetud läbida (tavaliselt maksti lõivu harjutuste arvelt). Meeste hilinemise peamisi põhjusi oli majutamise ja toitlustamise korraldamatus, mistõttu kursused lõppisid tuttavate ja sugulaste juures ning sõltusid võõrustajate elutempost.

Eriti teravalt ilmses see probleem esimesel nn *maakondlikul kursusel*²²³, mis korraldati Petseri piirkonna tuletõrjetegele (10.–11. oktoobril 1931). Seetõttu tegi tuletõrjeinstruktor Friedrich Parmask ettepaneku korraldada edaspidi mitmepäevased kursused ainult tuletõrje juhtidele, lootuses, et juhtide kaudu jõuavad uudsed teadmised-oskused ka meeskondadeni. Tundub, et vähemalt 1930. aastate algupoolel ei saanud see ettepanek teoks ning instruktorid jätkasid edaspidigi tavapäraste segakursuste korraldamist, ehkki maakondlike kursuste nime all.

Instruktor Parmask tuli välja veel ühe uudse mõttega, soovitades pöörata senisest rohkem tähelepanu tuletõrjepropagandale. Kui varem oli propaganda toimunud vaid suurejooneliste manöövrite ja paraadide vormis, siis Parmask pidas vajalikuks luua tuletõrje propagandajuhi ametikoht. Propagandajuhi ülesanneteks pidanuks olema tulekaitse õhutamise, vabatahtliku tuletõrje ideede levitamine, kogukonna poolehoiu võitmine ning ajakirjanduse ja raadio kasutamine propagandavahendina.²²⁴ Esitatud idee teostus pärast 1936. aasta Tuletõrjeseaduse jõustumist, mil iga brigaadi juures alustas lisaks teistele pealikutele (varustus-, tulekaitse-, gaasikaitse-, sanitaar-, spordi-, noortepealik) tööd ka propagandapealik.²²⁵

Kuigi instruktorid viisid ka edaspidi (paralleelselt inspekteerimisega) läbi ühepäevaseid kursusi ühingute juures, lisandusid neile nüüdsest maakondlikud kursused, mida korraldati maakonnakeskustes piirkonna tuletõrjejuhtidele ja pritsimeestele. Maakondlike kursuste raames toimus ka piirkondlik tuletõrjekongress, kus arutati aktuaalseid teemasid.²²⁶ Järgmine maakondlik kursus toimus 1931. aasta 25. oktoobril Haapsalus ühepäevaseks, kus osalisi oli üheteistkümnest ühingust kokku 67 meest ning lisaks seitse politseiametniku. Ühepäevane kursus oli nii kestvuse kui programmi poolest tihe, mille hulka kuulus veel Haapsalu VTÜ manöövri jälgimine. Kursuse läbiviija Peterson on tõdenud, et kursused olid liiga lühikesed²²⁷, mistõttu võib arvata, et järgnevad kursused püüti siiski kahepäevastena läbi viia. 1932. aastal korraldati maakondlikud kursused Tartus (3.–5. juunil), Viljandis (18.–19. juunil), Pärnus

²²³ *Maakondlik kursus* oli mõeldud maakonnas tegutsenud ühingute liikmetele. Kaasaegsed pidasid Petseri kursust esimeseks sellesarnaseks, ehkki varem toimunud kursused ei erinenud millegi poolest maakondlikest.

²²⁴ Tuletõrje Teated 1932, nr 1, lk 12.

²²⁵ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 9, 07.04.1938. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 5, lk 191–192.

²²⁶ Esimene maakondlik tuletõrje kursus ja tuletõrje kongress Petseris. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 4(87), lk 66; Tartu maakondlik tuletõrje kursus 3-5 juuni. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 6(89), lk 95.

²²⁷ Instruktor Petersoni sõidu aruanne ÜTL-ile 28.10.1931. – ERA.2818.1.174a, l. 10.

(17.–18. septembril) ja Paines (5.–6. novembril). Tartu kursustel osales 122 tuletõrjujat 45 ühingu, Viljandi kursustel 114 pritsimeest 29 ühingu ning Pärnu kursustel 200 inimest 32 ühingu. Samas jäi Pärnu kursustelt teadmata põhjustel kõrvale 14 ühingu, mis näitas, et rakendatud süsteemi korral ei jõudnud väljaõpe kõikide seltsideni.²²⁸

Kui Tartu ja Pärnu kursuste kohta leidub teavet napilt, siis Viljandis pakutud väljaõppe kohta on olemas detailsemad andmed. Esimene õppepäev algas kell üheksa hommikul riviõppusega ja jätkus teoreetilise õppega Viljandi Gümnaasiumi saalis, kus instruktor Peterson pidas loenguid tuletõrje ajaloost, õigusnormidest, distsipliinist, töökorraldusest, taktikast ja voolikute hooldusest. Teooria ja riviõppe kõrval leiti aega ka praktiliste harjutuste jaoks käsipritsidega, mis kestsid *hiliste õhtutundideni* (ametlik tunnikava lõpp oli kell 20.00). Teine õppepäev algas taas riviõppega, millele järgnes instruktor Petersoni kokkuvõtlik loeng. Kursus tipnes Viljandi VTÜ manöövri ja paraadiga, mis lõppes keskpäeval. Arvatavasti valiti väljaõppe teemad maatuletõrje inspekteerimisel avastatud puudujääkide alusel. Sellele näib viitavat praktiliste harjutuste läbiviimine maal enamlevinud tulekustutusvahendiga (käsipritsi). Kursuste iseloomulikuks jooneks oli riviõppe märkimisväärne osatähtsus (tänapäeval riviõpe tuletõrjekoolis sisuliselt puudub). Kahtlemata oli hea riviline väljanägemine toonase tuletõrje jaoks oluline traditsioonidest tulenev norm. Samas nõudis riviõpe oluliselt aega niigi vähestest õppepäevadest. Veel tasub märkida, et just maakondlikel kursustel hakati tähelepanu pöörama gaasikaitseõppele, st algas pritsimeeste ettevalmistamine sõjaolukorra jaoks.²²⁹

Harjumaa maakondlikud kursused peeti Tallinnas 24.–26. märtsil 1933 ning neil osales umbes 300 meest 45 ühingu. Kuna kursused kestsid reedest pühapäevani, olles seega kõigist eelnenuist ühe päeva võrra pikemad, siis kujunes ka nende programm mõnevõrra põhjalikumaks. Kui reede kulus tervikuna loengutele, siis laupäev algas ekskursiooniga Tallinna lendsalga Paldiski maantee pritsimajja (seal korraldati kontrollhäire) ja jätkus taas loengutega. Pühapäeval jälgisid kursuselased Tallinna ja Nõmme tuletõrje ronimis- ja käsipritsi harjutusi. Võrreldes Viljandi kursustega olid programmi lisandunud esmaabiõpe (koostöös Punase Ristiga) ning loengud gaasikaitsest ja süütepommidest lähtuvatest ohtudest. Välja oli jäetud riviõpe ning osalejate suure arvu tõttu tuli loobuda ka praktilistest harjutustest.²³⁰

²²⁸ Kõigile Pärnumaa tuletõrjeühingutele. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 9 (92), lk 184; Maakondlik tuletõrjekursus Pärnus. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 10 (93), lk 201–202; Maakondlik tuletõrje kursus ja 3. Järvamaa tuletõrje päev Paines 5.–6. novembril. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 11/12 (94/95), lk 227–228.

²²⁹ Viljandi maakondlik tuletõrjekursus 18. ja 19. juuni. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 6 (89), lk 101; Viljandi maakondlik tuletõrjekursus 18. ja 19. juuni. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 7 (90), lk 123.

²³⁰ Kolm päeva head õppust. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 4 (99), lk 83–84.

Samal aastal peeti maakondlikud kursused ära veel Võrus (29.–30. aprillil), Haapsalus (7.–8. oktoobril) ja Jõhvis (21.–22. oktoobril). Osalejaid oli Võrus 95 (25 ühingust), Haapsalus umbes 200 (22 ühingust) ja Jõhvis umbes 250 (37 ühingust). Haapsalu kursused läbisid lisaks vabatahtlikele pritsimeestele veel 30 kaitseväelast Scoutspataljonist.²³¹

1934. aastal korraldati maakondlikud kursused Paides (27. mail; 152 meest 22 ühingust), Rakveres (21.–22. aprillil; 150 meest 22 ühingust) ja Narvas (30. juunist 1. juulini; 210 meest 18 ühingust). Narva kursused olid venekeelsed.²³²

Seega jõuti aastatel 1931–1934 koolitada maakondlikel kursustel peaaegu kõigi maakondade tuletõrjujaid, kelle seas leidis palju kohalike ühingute juhte. Kokku said väljaõppest osa umbes pooled olemasolevatest tuletõrjeseltsidest (330 ühingut). Kõrvale jäid vaid Saaremaa ja Valgamaa pritsimehed, samas kui Virumaal, Haapsalus ja Järvamaal peeti koguni mitu kursust. Võib oletada, et kursustel osalenud seltsid olid aktiivsemad ning rakendasid kursustel õpitut ka oma edaspidises tegevuses.

2.3. Pealike kursused ja brigaadide õppekompaniid

Alates 1935. aastast kuni Tuletõrjekooli asutamiseni korraldas ETL varasemate segakursuste asemel tuletõrje juhtidele iga-aastaseid rändkursusi. Juhtide koolitamine osutus hädavajalikuks põhjusel, et seni polnud pealikelt nõutud kõrgemat kvalifikatsiooni kui reatuletõrjujailt.²³³

Esimene 10-päevane üleriigiline pealike kursus, millel osales 23 kuulajat, peeti Tartus 1.–11. aprillil 1935, kogumahuga 86 tundi. Kursusel käsitletud teemade seas olid tuletõrje organisatoorne ülesehitus, tuletõrje õigusaktid, tulekahjude põhjused (liigitamine, tähtsus), tuletõrjetaktika (häire andmine, väljasõidud), tuletõrjevahendid (operatiivtehnika, moto- ja autotehnika), tuletõrjujate koolitamine (riviõpe, tuletõrjuja väljaõpe), esmaabi (Punase Risti samariitlaste õppekava põhjal), gaasikaitse, tuletõrje veevõtukohad, tulekaitse (ennetustöö), kehaline kasvatus.

Varasemate osalusprobleemide vältimiseks olid majutus ja toitlustus kuulajatele tasuta. Elati Tartu VTÜ depoohoones Söögituru tänaval, kuhu paigutati 27 kaitsevält laenatud voodid. Kursuse sisekord sarnanes sõjaväe kasarmurežiimile, mistõttu kursust nimetati hiljem

---

²³¹ Võru maakondlik tuletõrjekursus ja tuletõrjepäev. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 5 (100), lk 115; Maakondlikud tuletõrje kursused. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 9/10 (104/105), lk 255; Eesti Tuletõrje 1933, nr 11/12 (105/106), lk 292.

²³² Sisurikas õppepäev Paides. – *Eesti Tuletõrje* 1934, nr 7 (114), lk 183; Rakvere ringkonna tuletõrje kursus. – *Eesti Tuletõrje* 1934, nr 5 (112), lk 118; Suurem tuletõrjekursus Narvas. – *Eesti Tuletõrje* 1934, nr 7 (114), lk 184; Sisurikas õppepäev Paides. – *Eesti Tuletõrje* 1934, nr 7 (114), lk 183.

²³³ Melesk H. Tuletõrje kursus olgu tuletõrjekooliks. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 11, lk 307.

mitteametlikult „esimeseks tuletõrjekooliks“. Päevaplaani järgi toimus äratus kell 5.50 ja öörahu algas kell 22.00, sinna vahele mahtus 10-tunnine õppetöö. Distsipliini tagamiseks oli iga tund täpselt planeeritud ning kõik tegevused, sh õppustele ja sööma minek ning tulek, toimusid üheskoos. Kursuse kestvusel keelati lahkuda depoo territooriumilt kaugemale häirekellade kuuldealast, samuti keelati alkoholi pruukimine, siseruumides suitsetamine ning pealike õlakute kandmine (pealike õlakud asendati reamehe omadega).

Kursuse korra eest vastutas iga päev erinev „kursuse peamees“, kes hoolitses, et kõik kuulajad oleksid õigel ajal õiges kohas ning andis kursuse juhtidele aru enda hoole all olevate meeste ja tehnika olukorrast. Kuna järelevalve kogu kursuse üle oluks ühele mehele liialt koormav, siis jagati kursuselased kaheks jaoskonnaks, millest kummalgi oli oma juht, kes samuti iga päev vahetus. Nii sai iga osaleja kursuste jooksul ka juhtimiskogemuse. Kursuselased võtsid kohustuslikult osa valveteenistusest ja korrapidamise toimkondadest. Kuulajatest komplekteeriti iga päev uus valvesalk, kes pidi tulekahju korral sõitma jalgratastel (iga kuulaja pidi tooma kursusele kaasa oma jalgratta, et oleks võimalik demonstreerida selle kasutusvõimalusi tuletõrjetöös) õnnetuspaigale ja olema seal abiks Tartu lentsalgale.²³⁴

Koolitajaid oli esimesel pealike kursusel 12, sealhulgas kaitseväe ohvitserid instruktor Parmaski juhtimisel. Kaitseväest kursusele lähetatud ohvitserid vastutasid kehalise kasvatus, riviõppe ja gaasikaitse eest.²³⁵ Kuulajate eksamitulemusi hinnati viiepalli süsteemis: kiiduväärt tagajärjed, väga head tagajärjed, head tagajärjed, kaunis head tagajärjed ja rahuldavad tagajärjed. Toonane ETL-i õppejuht Mihkel Saari (Speek) hindas kõrgelt Tartus toimunud kursust, sest senised 1–3 päevased kursused polnud tema hinnangul piisavalt efektiivsed. Põhjendas ta seda sellega, et õppeprogrammid olid liiga intensiivsed ning nii ei pruukinud õpe meelde jääda. Saari hinnangul kujunes tulevane õppekava välja just Tartu kursuste raames, kandudes sealt täiendustega üle Tuletõrjekooli. Toimunud kursuste üheks väärtuseks pidas Saari huvi tekitamist enesetäiendamise vastu.²³⁶

Nii kandusid esimese pealike kursuse põhijooned üle järgnenud samalaadsetele kursustele. Tallinnasse samaks aastaks kavandatud kursus lükkus küll sobivate ruumide puuduse tõttu edasi, kuid see-eest korraldati 1936. aasta kevadel pealinnas koguni kaks järjestikust kursust (20.–30. aprillil ja 3.–16. mail).²³⁷ Need toimusid Kaitseväe ühendatud õppeasutuste ruumes

²³⁴ Tuletõrjekursuse põhialused ja sisekord, 31.03.1935. – ERA.2818.1.276, l. 20; Tuletõrjejuhtide kursuse õppekava, 15.03.1935. – ERA.2818.1.276, l. 18; ÜTL instruktor Tartu linnapeale, 15.03.1935. – ERA.2818.1.276, l. 12; Tuletõrje Katsekava. – *Eesti Tuletõrje* 1933, nr 3, lk 62, 64; *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 1, lk 8.

²³⁵ Kursuse õppejõudude nimekirj, 31.03.1935. – ERA.2818.1.276, l. 24; Postimees nr 34, 04.02.1935, lk 7.

²³⁶ Saari Mihkel. Tuletõrje ettevalmistusest. – *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 6(172), lk 170.

²³⁷ Sork, Arnold, Esimene tuletõrje kool Eestis. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 5, lk 127–129; Kümnapäevane tuletõrjejuhtide kursus Tartus 1.– 11. aprillil. – *Eesti Tuletõrje* 1935, nr 5, lk 130–131; ÜTL instruktor II diviisi

(Tondi kasarmutes) ning erinesid Tartus peetud pilootkursusest selle poolest, et koolitasid lisaks tuletõrjepealikele ka sõjaväe tuletõrjeinstruktoreid. „Tondi kursuste“ mahuks kujunes 96 õppetundi, mille sisse mahtusid ka mõned uued teemad (tegevus õhurünnaku korral, elektrotehnika). Tondi kursuste lõpetajate seas oli 42 tuletõrjujat ja 50 sõjaväelast.²³⁸

Kursuste kõrval oli jätkuvalt olulisel kohal tuletõrjujate iseseisev õppetöö. Iseõppijatelt käisid eksameid vastu võtmas ETL-i instruktorid maakondade kaupa ja vastavalt tuletõrje häälekandjas välja kuulutatud plaanile. 1935. aastal planeeriti üle riigi kokku 53 eksamipäeva, kusjuures ühel päeval suudeti eksamineerida kuni 35 inimest.²³⁹ Veel 1936. aastal eksamineeriti pealikke ja reamehi samadel alustel, mis tähendas, et pealikele ja reatuletõrjujatele esitatud nõudmised olid jätkuvalt ühetaolised.²⁴⁰

29. detsembril 1937 kinnitas Tuletõrje Korpuse pealik ETL-is koostatud eeskirjad tuletõrjeühingute tegevliikmete eksamikorra kohta, millega muuhulgas diferentseeriti juhtiv- ja reakoosseisule esitavad väljaõppenõuded. Ühtlasi muutus nüüdsest eksami sooritamine kohustuslikuks kõigile vabatahtlikele tuletõrjujatele. Kui varem võtsid eksameid vastu ETL-i instruktorid, siis uue korra järgi delegeeriti see õigus kompaniipealikele. Kompaniipealik oli viieliikmelise eksamikomisjoni esimees ja valis endale allunud juhtide seast veel kaks komisjoni liiget; komisjoni kaks ülejäänud liiget määras kohaliku VTÜ juhatus. Eksamil hinnati tuletõrjujate teadmisi 21 küsimuse läbi kaheksas valdkonnas: tuletõrje õigusnormid, ühingu struktuur ja juhtimine, tuletõrje taktika, tööohutus, elude päästmine, operatiivtehnika käsitlemine, tulekahjude ennetustöö ning riviõpe ja distsipliin.²⁴¹ Hindamine toimus viiepallisüsteemis (väga hea, hea, rahuldav, puudulik, nõrk), kusjuures hinnati nii iga küsimust eraldi kui ka iga valdkonda tervikuna ning lõpuks pandi veel koondhinne kogu eksami eest. Seejuures hindas iga komisjoniliige kõiki küsimusi eraldi. ETL-i tunnistuse vääriliseks peeti vaid neid pritsimehi, kelle koondhinne oli vähemalt rahuldav. Eksami ebaõnnestumise korral oli võimalik sooritada kolme kuu möödudes korduseksam.²⁴²

Kaasaegsed ei pidanud senist õppesüsteemi, kus peamist rolli mängisid vähesed instruktorid, piisavalt efektiivseks ning seetõttu oli vajalik luua uus väljaõppesüsteem, kus rõhk pannakse

---

ülemale, 15.03.1935. – ERA.2818.1.276, l. 11; Eesti Tuletõrje 1935, nr 10, lk 269; Eesti tuletõrje leksikon. Tallinn 1940, lk XIX.

²³⁸ ÜTL ja kaitseväge ühendkursuse tunniplaan, aprill 1935. – ERA.2818.1.276, l. 100; Pikemaajalised tuletõrje kursused Tondil. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 6, lk 165–166.

²³⁹ Eesti Tuletõrje 1935, nr 3, lk 65–66.

²⁴⁰ Saari, Mihkel. Mida toob meile uus aasta? – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 1, lk 3.

²⁴¹ Tuletõrjeühingute tegevliikmete katsetamise juhised. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 1, lk 44.

²⁴² Samas, lk 42–43.

pealikele, kes õpetavad välja mehed juba kohapeal.²⁴³ Põhimõtteline muudatus senises koolitussüsteemis leidis aset 26. septembril 1939, mil siseminister allkirjastas Eesti Tuletõrje Korpuse väljaõppe-eeskirja. Selle kohaselt pidi tuletõrjujate väljaõpe toimuma kolme astmelisena: loodavas Tuletõrjekoolis, brigaadide õppekompaniides ning reapritside koolitamine divisjonide ja allüksuste tasandil. Kuna Tuletõrjekool oli mõeldud vaid kompaniipealikest kõrgemate juhtide ja erialapealike ettevalmistamiseks, jäi brigaadide õppekompaniide ülesandeks madalama astme juhtide (rühma- ja salgapealikud) väljaõpe. Õppekompanii töökava koostas brigaadi õppejuht ja kinnitas brigaadipealik, koolituskulud tuli katta vabatahtlikel ühingutel ja vastava tuletõrje ülalpidajatel (Raudteede talitus, eraasutused). Reapritside koolitamiseks nägi eeskiri ette linnades 40 tundi ja maal 24 tundi aastas.²⁴⁴ Tõenäoliselt tulenes erinevus asjaolust, et maatuletõrjujatel oli igapäevaste talutööde kõrvalt raske leida aega väljaõppeks; lisaks vajasisid nad kursuste kestvuseks majutamist. Operatiivtöö seisukohalt ei saa sellist erisust muidugi heaks kiita.

Kui paljudele tuletõrjujatele ja rühmapealikele jõuti brigaadide õppekompaniides enne riikliku iseseisvuse katkemist koolitust pakkuda, pole andmete nappuse tõttu võimalik öelda. Ilmselt jäid aga tulemused tagasihoidlikeks, sest ETL-i juhatuse hinnangul võisid 1939. aasta septembri seisuga koolitamisega realselt hakkama saada vaid neli õppekomandot (Tallinna, Narva, Tartumaa ja Virumaa brigaadid). Kõigil teistel puudus pädevate koolituste läbi viimiseks operatiivtehniline võimekus.²⁴⁵ Siiski on teada, et nii Narva kui ka Tartumaa brigaadis jõuti 1940. aasta esimesel poolel korraldada kaks brigaadikursust: Narvas 26.–28. jaanuaril ja 5.–7. aprillil ning Tartumaal 29.–31. märtsil (Mustvees) ja 5.–7. aprillil (Elvas).²⁴⁶ Taoliste kursuste puhul oli oluline roll iseõppimisel. Iga kursuslane oli kohustatud tutvuma katsekavaga ning lugema õppekirjandust, mille moodustasid „Tuletõrjeseadustik“, „Tuletõrje Õpik“ ja „Tuletõrje Taktika“.²⁴⁷ Narva brigaadi õppekavast selgub, et kell kaheksa hommikul alanud ja 10–11 tundi (kahetunnise lõunapausiga) kestnud koolituspäevad olid intensiivsed. Kuulajatele anti ülevaade vägagi erinevatest valdkondadest, nagu tuletõrje õigusaktid, päästevahendid, päästetööde taktika, tuletõrje taktika õhuhäire puhul, tuletõrjetaktika õppus, operatiivtehnika ja töövahendite teooria ja praktika, voolikute hooldus, riviõpe. Kursus

²⁴³ Saari, Mihkel. Tuletõrje ettevalmistusest. – *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 6(172), lk 170.

²⁴⁴ Saari, Mihkel. Tuletõrje ettevalmistusest (järg 2.). – *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 7(173), lk 210–211; Tuletõrjekorpuse pealiku ringkiri, 30.09.1939. – ERA.2001.1.98, l. 13-15; Eesti Tuletõrje Korpuse väljaõppe korralduse eeskiri. 26.09.1939. – ERA.2001.1.98, l. 13.

²⁴⁵ ETL-i vastus ETK-i pealikule 12.09.1939. – ERA.2818.1.646, l. 84.

²⁴⁶ Narva brigaadi kursuse kava, 22.01.1940. – ERA.2001.1.99 (pag-mata); Politseitalitus teedeministrile, 8.03.1940. – ERA.2001.1.101 (pag-mata); Mustvee divisjoni nooremate pealike õppekava, 29.–31. 03.1940. – ERA.2001.1.101 (pag-mata).

²⁴⁷ Narva brigaadi kursuse kava, 16.01.1940. – ERA.2818.1.849, l. 25.

viimane (kolmas) päev kulus taktikaliseks õppuseks ja eksami sooritamiseks. Tartumaa brigaadi väljaõppekava oli analoogne ning tõenäoliselt kasutatigi üleriigiliselt ühtset tunnikava.

Väljaõppe usaldamine õppekompaniidele viitab asjaolule, et tuletõrje keskastmejuhtide pädevust peeti piisavalt heaks. Samas olid Mustvees ja Narvas toimunud kursustel koolitajateks Tuletõrjekooli töötajad, kusjuures pole välistatud, et samad mehed tegutsesid koolitajatena ka teistes brigaadides läbiviidud kursustel.²⁴⁸

2.4. Tuletõrjekool

15. mail 1939 nimetas siseminister Richard Veermäe Tuletõrjekooli pealiku kohusetäitjaks senise ETL-i õppejuhi ja Narva brigaadi pealiku Mihkel Saari (tulekustutustaktika õpe) ning lubas võtta kooli tööle ühe instruktori.²⁴⁹ Instruktori kohale palgati senine ETL-i instruktor Ferdinand Kuljus (praktiline õpe) ning pisut hiljem võeti ametisse ka kooli pritsimeister²⁵⁰ Konstantin Orusaar (vastutas operatiivväljasõitude eest).²⁵¹ Need kolm meest moodustasidki Tuletõrjekooli alalise kaadri.

Tuletõrjekool sai iseseisvas Eestis tegutseda alla aasta, kuid jõudis selle lühikese aja jooksul läbi viia õige mitmed kursused. Algselt planeeriti kooli läbilaskevõimeks vähemalt neli kursust aasta jooksul. Kummalisel moel ei alustatud mitte vabatahtlike pritsimeeste juhtkonna koolitamisest, ehkki just selleks oli kool eeskätt loodud, vaid sõjaväele tuletõrjeinstruktorite ettevalmistamisest. Seejuures lootsid kaasaegsed, et instruktorid edastavad kursusel omandatud teadmised ajateenijatele ning seeläbi saab kasu ühiskond tervikuna.²⁵² Kursuslased olid peamiselt kaadriallohvitsid, kes said 25 päeva jooksul tuletõrjealase väljaõppe kokku 153 tunni ulatuses (sh 61 tundi teooriale ja 92 praktikale). Väljaõpe teostus sõjaväe kulul ning osaliselt eelmise, nn Tondi kursuse õppekava, osalt aga Sõjaväe Varustusvalitsuse ehituskorterosakonnas koostatud täiendava õppekava alusel. Kuulajatele tutvustati tuletõrje ajaloolist kujunemist, tuletõrjeorganisatsioonide korraldust, operatiivtehnika ja varustuse käsitlemist ja hooldust, kustutus- ja päästetööde juhtimist, tulekahju alarmeerimise

---

²⁴⁸ Narva ja Tartumaa brigaadi kursuste kavad, 23.01.1940 ja 04.03.1940. – ERA.2001.1.101 (pag-mata).

²⁴⁹ Siseministri käskkiri nr 3, 05.04.1939. – ERA.53.1.672, l. 2; Siseministri käskkiri nr 18, 17.05.1939. – ERA.53.1.672, l. 8.

²⁵⁰ 8.03.1940 nimetati pritsimeister ümber varustustehnikuks (ERA.2818.1.1098, l. 9).

²⁵¹ Muljeid tuletõrje koolis. – *Eesti Tuletõrje* 1940, nr 3 (182), lk 92–93.

²⁵² Tuletõrje kool Tallinna. – *Päevaleht* nr 238, 3.09.1938, lk 15; Varustustalituse Ehitus-Korterosakond ETL juhatusel, 20.04.1938. – ERA.2818.1.646, l. 1.

korraldamist, samuti elektrotehnikat, ehitusnõudeid ning koolitamist- ja kõneoskust.²⁵³ Kursuse lõpus tuli kuulajatel sooritada eksam kaheksas teemavaldkonnas (küsimuste grupis). Igas valdkonnale antud vastust hinnati eraldi ning lõpuks arvutati nende põhjal koondhinded.²⁵⁴ 12. oktoobril 1939 lõpetas kursuse 34 sõjaväe tuletõrjeinstruktorit (vt lisa 4) ning juba 16. oktoobril (vt lisa 5) algas järgmine kursus neljakümne osalejaga (sh 5 piirivalvest).²⁵⁵

Alles pärast sõjaväelastest tuletõrjeinstruktorite koolitamist jõudis järg vabatahtlike kätte. Lühikese aja jooksul viidi läbi kolm kompaniipealike kursust: I kursuse (15.–25.11.1939) lõpetas 24 kuulajat, II kursuse (05.–18.02.1940) 21 kuulajat ning III kursuse (01.–14.03.1940) 28 kuulajat (vt lisa 6-8).²⁵⁶ IV kursus toimus 22. juulist 3. augustini 1940 (vt lisa 9), seega pärast Eesti okupeerimist ning selle lõpetas 16 meest (vastuvõetute nimekirjas oli küll vaid 15 nime, kuid tõenäoliselt oli tegemist inimliku eksitusega).²⁵⁷

Tuletõrjekooli asutamise ideega tuldi aga esmakordselt avalikkuse ette juba palju varem, 26. septembril 1925. aastal Tallinnas peetud Eesti, Läti ja Leedu tuletõrjeliitude esindajate koosolekul. Kuid toona oldi sunnitud tõdema, et kooli asutamiseks napib raha.²⁵⁸ Lisaks rahapuudusele ei leidunud ka vajalikke ruume, tehnilist varustust, õppekavu, koolitajaid ja palju muud. Kõigi nende puuduste ületamiseks kulus aastaid.

Tuletõrjekooli käivitamiseks sobilikud ruumid õnnestus hankida pigem tänu õnnelikule juhusele kui kindlale kavandamisele. Tallinna linn otsustas ehitada kutselise tuletõrje tarvis uue suure depoohoone Raua tänavale. Sellest kavatsusest haaras kinni ETL-i abipeamees A. Sorki, kes lootis projekti laiendada sedavõrd, et mahutada tulevasse hoonesse ka ETL-i kantselei, kaubaladu ja tuletõrjekool. Linnavalitsuse nõusoleku saamine polnud lihtne, kuna priitsimaja projekteerimine oli jõudnud 1936. aastal lõpusirgele. Lisatööde katteks küsiti Siseministeeriumilt 80 000 kuni 100 000 krooni. Raua tänava hoone valmis 1939. aasta sügisel²⁵⁹ ning nüüd ei saanud ruumipuudus enam tuletõrjekooli asutamist takistada. Juba enne tuletõrjemaja valmimist, 12. aprillil 1937, olid ETL ja Tallinna linnavalitsus sõlminud lepingu, milles pandi täpselt paika ühisruumide (nt õppetorn) kasutamise kord tuletõrjekooli

²⁵³ Väeosade ja asutiste tuletõrjeinstruktorite ettevalmistamise õppekava. – ERA.2818.1.844, l.11-12; õppeeesmärgid instruktoritele 15.11.1938. – ERA.2818.1.646, l. 5-10.

²⁵⁴ Väeosade ja asutiste tuletõrje instruktorite katsete tulemused 12.10.1939. – ERA.2818.1.844, l. 29.

²⁵⁵ Tuletõrjekooli pealik Tuletõrjekorpuse pealikule, 14.10.1939. – ERA.2818.1.786, l. 13; Tuletõrjekooli sõjaväeinstruktorite I ja II kursuse lõpetajate nimekirjad, okt-nov 1939. – ERA.2818.1.786, l. 166-167.

²⁵⁶ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 7, 14.03.1940. – ERA.53.1.672, l. 353; Tuletõrjekooli pealik Tuletõrjekorpuse pealikule, 10.03.1940. – ERA.2001.1.101 (pag-mata).

²⁵⁷ Tuletõrjekooli lõpetanute nimekiri, 07.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 44.

²⁵⁸ Balti riikide ühine väerind tule vastu. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 32, lk 504–506.

²⁵⁹ Oengo, lk 88; Vaarmann, lk 86.

tegevuses.²⁶⁰ Kas lepingu sõlmimise daatumit saab samastada kooli asutamiskuupäevaga on iseküsimus. Ilmselt võiks kaaluda ka teisi võimalusi, ehkki lepingu tähtsust ei saa alahinnata, kuna selles nimetati tuletõrjekooli.

Keerukaks osutus koolile õppekavade saamine. Kuna 1936. aasta Tuletõrjeseadus ega aasta hiljem kinnitatud eksaminõuded ei reguleerinud tuletõrje väljaõpet piisavalt, võttis ETL-i juhtkond 1938. aasta lõpus ühendust Välisministeeriumiga ja palus, et välisesindused koguksid andmeid tuletõrje tegevuse kohta teistes riikides. Konkreetselt sooviti teavet Ameerika Ühendriikide, Saksamaa, Austria, Itaalia, Prantsusmaa, Inglismaa ja Ungari kohta. Eelkõige tunti huvi tuletõrjejuhtide koolitamiskorra (vastuvõtutingimused, kursuste kestvus, koolitusprogramm) ja kuulajatele esitatavate nõuete (eelnev haridus, teenistusstaaz) vastu. Ühtlasi paluti selgitada, kas eesti tuletõrjujatel oleks võimalik osaleda välisriikides toimuvatel kursustel.²⁶¹

Tundub, et päring ei olnud edukas. Mingil määral saadi infot tuletõrje üldise korralduse ja kehtivate tuletõrjeseaduste kohta, kuid õppekorralduse osas laekus teavet napilt. Näiteks Itaaliast saadi teada vaid seda, et tegutseb elukutseline tuletõrje ning tuletõrjekooli seal ei ole; tuletõrje tippjuhid omasid inseneriharidust ning keskastme juhtidele korraldati kolme- kuni kuuekuulisi kursusi.²⁶² 1939. aasta kevadel tehti täiendav päring tuletõrjekoolituse korralduse kohta Nõukogude Liidus, kuid venelased kas ei saanud või ei soovinud vastu tulla, väites, et kõik õppeprogrammid olid õppeasutustesse välja jagatud.²⁶³ Kui palju nappidest välismaistest materjalidest edaspidi kasu tõusis, jääb teadmata. Kuna aga Mihkel Saari käis 1938. aastal tutvumas Soome samalaadsete õppeasutustega, siis võib arvata, et Eesti Tuletõrjekooli jaoks võeti hoopis enam eeskju põhjanaabritelt.²⁶⁴ 1935. aastal asutatud Soome tuletõrjekool pakkus ettevalmistust viie õppeprogrammi järgi: a) pealikele kolm nädalat, b) vabatahtlike pealikele kaks nädalat, c) vanemtõrjujatele üks nädal, d) ettevõtete tuletõrjele ja e) riigiasutuste tuletõrjele. Pealike kursuse kogumaht oli 116 tundi, sh 88 tundi tuletõrjeasjandust; ülejäänud aeg kulus vaatlusekursioonidele. Õppeteemad ja õppemaht Soome tuletõrjekoolis sarnanesid Eestis õpetatavaga.²⁶⁵

²⁶⁰ Eesti Tulet. Liidu maja ja tuletõrjekool. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 10(141). lk 295; ETL ja Tallinna linnavalituse leping, 12.04.1937. – ERA.2818.1.643, l. 1-3.

²⁶¹ ETL õppejuht Välisministeeriumile, 07.11.1938. – ERA.957.14.620 l. 4.

²⁶² Rooma saatkonna andmed Itaalia tuletõrje kohta, 18.11.1939. – ERA.957.14.620 l. 13.

²⁶³ ETL Välisministeeriumile, 06.04.1939. – ERA.957.14.620 l. 27; NSVL Välisasjade rahvakomissariaat Eesti saatkonnale Moskvast, 04.08.1939. – ERA.957.14.620 l. 32.

²⁶⁴ Tuletõrje kool Tallinna. – *Päevaleht* nr 238, 3.09.1938, lk 15.

²⁶⁵ Saari Mihkel. Tuletõrje ettevalmistusest. – *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 6(172), lk 170.

Esmalt töötas Saari välja Tuletõrjekooli *kursuste korralduse plaani*, mis oli pigem visioon kooli eesmärkidest. Kava järgi tulnuks koolis korralda kolm erinevat kursust: pealike kursus (maht 106 tundi), pritsimeistri kursus (60 t) ja ühingu juhatuse liikme kursus (39 t). Juhatuse liikmete kursusi kavatseti korraldada ühingute esimeestele, sekretärile, vara- ja laekahoidjatele ning revisjonikomisjoni liikmetele. Pritsimeistrite kursused olid mõeldud motoriseeritud ühingute tehnikutele, kes hooldasid operatiivtehnikat. Kursustele kavatseti lubada kuulajaid ka kaitseväest ja Kaitseliidust.²⁶⁶

Tuletõrje Korpuse pealik leidis siiski, et Saari kava on esitatud kujul puudulik ja jättis selle esialgu kinnitamata. Tundub, et korpuse pealik soovis õppekavade koostamisel, kursuste korraldamisel ja kuulajate arvu kindlaks määramisel rohkem kaasa rääkida ning õppemahtusid suurendada. Seejuures aga ei arvestanud ta kooli materiaalseid võimalusi ning sattus vastuollu ETL-i juhatusega. Kuna nii kursuste kui ka nendele osalejate arv tuli kooskõlastada korpuse pealikuga, siis kartsid ETL-i juhid sattuda sõltuvusse teisest juriidilisest isikust ning soovisid kursusi korraldada vastavalt oma võimetele.²⁶⁷

Arusaamatustest hoolimata jõuti 1940. aasta alguses lõpusirgele ning Saari koostatud 80-tunnine õppekava sai kinnitatud.²⁶⁸ Kaheksakümnest tunnist (tunni pikkuseks oli 50 minutit) 31 kulus teooriale ja 49 praktikale. Pealikke koolitati järgmistel teemadel: tuletõrje organisatsioonid (4 t), operatiivtehnika (20 t), kustutusained (4 t), vesivarustus (8 t), tulekahju häiresüsteem (4 t), tuletõrjedepood (2 t), tuletõrjetaktika (25 t), õhukaitse (9 t), esmaabi (4 t).²⁶⁹ Samu teemasid oli käsitletud ka varasematel lühikursustel, kuid tunduvalt väiksemas mahus. Praktilistel kaalutlustel kavatseti korraldada õppetööd ainult talviti, igal aastal nelja kuu vältel (seega kokku neli eraldi kursust, kuni 200 kursust). Sel moel loodeti hõlbustada maaühingute pealike osalemist koolitusel. Kooli loodetavaks läbilaskevõimeks planeeriti 200 kursust aastast ehk selle tempoga loodeti u 600 kompaniipealikule (vt lisa 3) väljaõpe anda kolme aastaga. Siinjuures tuli ETL-il arvestada ka rahaliste vahendite nappusega, mistõttu tegelik läbilaskevõime meeste arvukuse osas jäi esimesel tegevusaastal väiksemaks.²⁷⁰

Kooli käivitamine polnud ETL-i jaoks finantsiliselt kerge. 1939. aastal eraldas liit selleks otstarbeks omavahenditest 9000 kr, mille eest muretseti ruumide sisustus, köögivarustus, 50

²⁶⁶ Tuletõrjekooli kava koos õppeplaanidega, 01.02.1939. – ERA.2001.1.97 (pag-mata).

²⁶⁷ ETL Tuletõrjekorpuse pealikule, 12.09.1939. – ERA.2818.1.646, l. 84.

²⁶⁸ ETL Tuletõrjekorpuse pealikule, 22.01.1940. – ERA.2001.1.100 (pag-mata).

²⁶⁹ Pealikekursuse õppekava, 22.01.1940. – ERA.2001.1.100 (pag-mata).

²⁷⁰ Mihkel Saari. Väljaõppe küsimusi. – *Eesti Tuletõrje* 1940, nr 4 (183), lk 101-102; Kuidas ja millal asub tööle tuletõrje kool. – *Uus Eesti* 31.08.1938, nr 238, lk 2; Tuletõrje kool Tallinna. – *Päevaleht* nr 238, 3.09.1938, lk 15.

komplekti voodiriideid, suitsu- ja gaasimaskid, käsiprits, 300 m voolikuid, veejagajaid ja käsitööriistu. Samal ajal oli liidu pangaarvel vaid 12 000 kr ning võlgnevused mitmesuguste hangete eest ulatusid 22 000 kroonini.²⁷¹ Seega tuli Tuletõrjekooli finantseerimiseks otsida täiendavaid vahendeid mujalt. Tuletõrjekapitalilt saadigi 1939. aastal 4000 kr koolile motopumba ja autošassii muretsemiseks. Kuna tegelikult piisas sellest vaid motopumba jaoks, siis tuli taotleda lisaraha nii autošassii ostmiseks kui ka sellele tuletõrjeauto ehitamiseks. Lisaks vajab kool täiendavalt voolikuid, motopumba käru, kinoaparaati jm. Kõigi kulude katteks sooviti Tuletõrjekapitalilt saada veel 12 424 kr (minimaalselt 7000 kr). Ootamata ära Tuletõrjekapitali vastust, asus ETL 1940. aasta alguses kiiresti tegutsema ning soetas 4100 kr eest 4,5-tonnise kandejõuga Ford V8 šassii, jäädes AS-ile Mobile võlgu 2500 kr, mille palus tasuda Tuletõrjekapitalil.²⁷²

Lisandusid koolitajate palgakulud. Kuigi kooli enda instruktorid (Saari ja Kuljus) ning korpusest määratud koolitajad (Vaharo, Parmask), kes olid riigipalgalised, kursuste läbiviimise eest töötasu ei saanud, oldi sunnitud palkama instruktoreid väljapoolt ning muidugi maksma neile ka töötasu. Nii osteti ühe kursuse jaoks sisse 82 tunni jagu loenguid kümnele instruktorile, kellele maksti kokku 178 krooni. Seejuures jäi tunnitasu vahemikku 2–5 krooni. Näiteks maksti nelja loengu eest Hans Maidele 12 kr, aga doktor Aleksander Vastalule 20 kr.²⁷³

Täpsed andmed koolituse kogumaksumuse kohta on olemas vaid viimase, 1940. aasta suvel peetud IV kursuse kohta, kuid küllap võis kulude suurusjärk olla enam-vähem samasugune ka eelnenud kursustel. IV pealike kursuse maksumuseks kujunes 921,88 krooni, sh 328 kr toitlustamiseks (18 mehele 13 päeva jooksul), 178 kr loengutasudeks (14 lektorile 160 tunni eest), 157 kr voolikute kuludeks, 45 kr sõidukuludeks (115 liitri bensiini maksumus), 62 kr jooksvateks kuludeks (patareid, piiritus, kirjatarbed) jne.²⁷⁴

Tuletõrjekooli sisekorra kehtestamisel võeti eeskujuks Tartu ja Tondi kursuste sisekord, kuid mõne muudatusega. Kui Tartus olid kuulajad kordamööda „kursuse peamehed“, siis koolis valiti alaline „kursuse vanem“, kes oli sidemeheks instruktorite ja kursuslaste vahel. Kuulajate vahelduvaks kohustuseks sai „kursuse päevniku“ roll, mis kestis 24 tundi. Päevnik, kes vastutas sisekorra eest, edastas väljakutseid õnnetuspaigale ja registreeris kursustel viibijaid, allus „kursuse korrapidajale“, kelleks olid kordamööda kooli instruktorid. Kuulajad olid

²⁷¹ ETL Tuletõrjekapitali komiteele, 16.10.1939. – ERA.2818.1.786, l. 40, 41.

²⁷² ETL Tuletõrjekapitali komiteele, 02.01.1940. – ERA.2818.1.786, l. 44.

²⁷³ Tuletõrjekooli lektorite töötasu aruanne 3.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 39.

²⁷⁴ Arved ETL-ile, 22.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 24, 26-27; Tuletõrjekorpus ETL-ile, 03.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 39; Tuletõrjekooli 9. kursuse kuluaruanne, 20.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 46.

kohustatud järgima üldist alluvuskorda ning neil keelati viibida parasjagu tuulutatavas ruumis, samuti nagu alkoholi pruukimine ja prahi maha loopimine. Suitsetamise osas oldi leebemad ning vastav keeld kehtis vaid loengute ja öörahu ajal. Magamisase pidi olema päevasel ajal korras ning seal lubati pikutada vaid lõunapausi ajal või haiguse korral. Õppetöö välisel ajal kooli ruumest lahkunud mehed pidid hiljemalt keskööks tagasi olema ning valvekorras olijatel ei lubatud üldse lahkuda. Kursuslaste päevakava oli täpselt paika pandud. Äratus toimus kell 06:30. Pärast seda anti tund aega isikliku hügieeni jaoks, millele järgnes hommikusöök. Õppetöö algas kell kaheksa ja kestis kuni lõunani (kell 13–15), jätkudes pärastlõunasel ajal kella 18-ni. Seejärel toimus valvekorra vahetus ning kell 18:45 algas kuulajate jaoks vaba aeg. Öörahu saabus kell 23:00.²⁷⁵

Tuletõrjekooli üldise elukorralduse kohta leidub andmeid napilt. Siiski on teada, et viimased kursused (1940. aasta suvel) pidid võtma kaasa tavavormi, veekindlad tööriivad (neid sai osta liidu laost 26 kr eest), kaks komplekti pesu koos sokkide või jalarättidega ja isiklikud tualetitarbed. Kuulajad majutati kooli internaati, mis paiknes samas Raua tänava tuletõrjehoones ning toitlustati kolm korda päevas tasuta (toitlustaja oli Tallinna linna varustustoimkond). Menüü oli eestipärane ning varieerus erinevate kursuste ajal vähesel määral. Nii koosnes 1940. aasta veebruari- ja märtsikuiste kursuste hommikusöök valdavalt kas praekartulitest või erinevatest putrudest, millele lisandusid piim, kohv, või, sai, vorst või sült. Lõunasöök oli kahekäiguline – hapukapsa-, klimbi-, herne-, peedi- või lihasupp ning pearoana kartulid liha ja salatiga. Öhtusöök jäi tagasihoidlikumaks, piirdudes pearoaga (nt heeringad koore ja kartulitega, praekala kartulitega, praetud makaronid, lihavorm, praetud kähkid), mille juurde pakuti teed ja saia.²⁷⁶

Kursuste tegevuse kohta leidub vähe detailset informatsiooni. Siiski on teada, et näiteks IV kursuse jooksul (suvel 1940) leidsid aset väljasõidud Kose-Lükatile, taktikalisele õppusele Piritale ja Kosele, õppesõit Oskar Sorki masinaehitusettevõttesse ning Punaarmee, Nõmme ja Pelguranna pitsimajadesse. Kursuse praktiline pool sisaldas tööharjutusi „Fordi“ motopumbaga.²⁷⁷

---

²⁷⁵ Tuletõrjekooli sisekorra eeskiri, 7.09.1939. – ERA.2818.1.844, l.1.

²⁷⁶ Tuletõrjekooli pealik Saarema tuletõrje brigaadipealikule, 09.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 7; Tuletõrje kool Tallinna varustustoimkonnale, 20.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 22; ETL-i juhatuse teadaanne seoses kursustega Sõjaministeeriumi Sv Varustusvalitsuse Ehitus-korteriesakonnale 7.03.1939. – ERA.2818.1.646, l. 30; Tuletõrjekooli toidukava 8.–11.02.1940. – ERA.2818.1.1096, l. 19, 33.

²⁷⁷ Tuletõrje kooli pealik ETL-ile, august 1940. – ERA.2818.1.446, l. 29.

Kursuslased osalesid ka operatiivvalves²⁷⁸ ning kui Raua tänava depoos paiknenud elukutselised tuletõrjujad said väljakutse, sõitis kooli valvesalk nendega kaasa. Tegemist polnud formaalse, vaid korduvalt tegelikku rakendust leidnud korraldusega. Nii said sõjaväe tuletõrjeinstruktorite II kursuse kuulajad praktiseerida operatiivväljasõitu, kustutustöid ja järelkustutamist 13 korral. Näiteks kaasati nad 21. oktoobril 1939 Kautjala mõisa karjalauda kustutustöödele, kus kursuslastel tuli hankida motopumbaga kustutusvett 230 m kaugusel asunud veekogust. Kompaniipealikud said 1940. aasta veebruaris toimunud kursusel välja sõita kaheksal korral, kusjuures piirdusid reeglina abitöödega (tulekollete avamine ja järelkustutamine). Enamasti oligi tegemist väikeste põlengutega, mille kutselised tuletõrjujad likvideerisid juba enne kursuslaste saabumist.²⁷⁹ Viimase pealikute kursuse kuulajad osalesid aga tulekahju kustutamisel Paldiski maanteel õlilaos. Kustutustöödel ilmnis kooli kehva varustus, eriti tuletõrjevoolikute osas. Juba enne õlilao tulekahju oli koolil vaid 150 meetrit voolikuid (normiks peeti 500 m) ja pärast seda kõigest 80 m, kuna ülejäänud muutusid purunemise või naftaga kokkupuutumise tõttu kasutuskõlbmatuks. Lisaks vajab pump peale kursuse lõppu remonti.²⁸⁰

Kursuste viimane päev kulus alati lõpukatsetele. Sarnaselt sõjaväe tuletõrjeinstruktorite kursustele sooritasid ka kompaniipealike kursuste kuulajad eksameid üheksas õppeteemas: tuletõrje organisatsioonid, operatiivtehnika, tuletõrje taktika, tuletõrje vesivarustus, tulekahjuhäire edastamine, tuletõrjedepoode korraldus, õhukaitse, tuletõrje väljaõpe ning sanitaar- ja gaasikaitse. Antud teemad katsid kindlasti toonased vajadused. Eriti oluline oli eelviimane teema, mis näitab, et kursuse läbinutest pidid saama tulevikus koduseltsides instruktorid.

Kompaniipealike I kursuse kuulajate eksamitulemused olid valdavalt „väga head“ või „head“, üksnes operatiivtehnika tundmises ja taktikas esines mõni rahuldav tulemus. Kõikide kursuste keskmiseks hindeks kujunes 4,7, mis näitas kursuslaste ja õppejõudude kõrget taset (veebruarikuu II kursuse keskmine hinne 4,7, märtsikuul III kursusel 4,8 ja suvisel IV kursusel samuti 4,8).²⁸¹

---

²⁷⁸ Tuletõrjekooli pealik Tallinna brigaadipealikule, 14.10.1939. – ERA.2818.1.786, l. 16; Tuletõrjekooli kursuste sisekord. – ERA.2818.1.1096, l. 36, 37.

²⁷⁹ Tuletõrjekooli operatiivväljasõitude sissekanded, 21.10.-07.11.1939. – ERA.2818.1.786, l. 86-88; Tuletõrjekooli operatiivväljasõitude sissekanded, 5.01.-13.01.1940. – ERA.2818.1.849, l. 49-51.

²⁸⁰ Tuletõrjekooli pealik Siseministeeriumile, 26.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 36; Tuletõrjekool ETL-ile, 03.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 41; Arve Tuletõrje koolile, 08.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 45.

²⁸¹ Tuletõrjekooli I kursuse lõpetajate eksamitulemused 5.11.1939. – ERA.2818.1.844, l. 9; Kompaniipealike kursuse katsete tulemused, 18.02.1940. – ERA.2818.1.1096, l. 9; Kompaniipealike kursuse katsete tulemused, 14.03.1940. – ERA.2818.1.1096, l. 23; Kompaniipealike kursuse katsete tulemused, 3.08.1940. – ERA.2818.1.1096, l. 48.

Kompaniipealike esimese kursuse nimekirja hakati koostama 1939. aasta lõpus.²⁸² Kursusele sobivad õpilased tuli leida brigaadipealikel oma alluvate seast. Seejuures soovitas ETL-i peamees Boris Melts õpilaste valimistel juhendada vanusest: *Soovitav oleks, et kursusele ilmuks seekord noored mehed.*²⁸³ Ühtlasi nõuti kuulajakandidaatidelt enne kursustele tulekut iseseisvat tööd õppekirjandusega. Õppekirjanduse loetelus leidsid ETL-i kirjastatud „Tuletõrje õpperaamat“, „Tuletõrje vormimäärustik“ ja „Tuletõrje õpik“, samuti ETL-i häälekandja viimane aastakäik. Kas ja kuidas iseseisvat tööd kontrolliti, jääb teadmata. Veel üheks Tuletõrjekoolis õppimise eelduseks oli riigikeele valdamine – nii selgus vastusest Vasknarva tuletõrjajale, kes oli kirjutanud sisseastumisavalduse vene keeles.²⁸⁴ Aprillis 1940 koostas ETL-i juhatus „Tuletõrjekooli vastuvõtmise korra“. Selle kaaskirjas tõdeti, et varem oli esinenud „väärnähtusid“, kus ühingud saatsid kuulajaid kursustele brigaadipealikuid teavitamata. Selle pahe uus vastuvõtmise kord tõepoolest välistas, kuid kooli vastuvõtmise üldised kriteeriumid (haridustase, vanus, keeleoskus jne) jäid endiselt reguleerimata.²⁸⁵

Juba esimese kursuse komplekteerimisel kerkis esile ootamatuid probleeme. Näiteks võis selguda, et kuulajakandidaadi juhivat allüksust polnud olemaski (sundliitmiste tulemusena lakkasid mitmed ühingud tegutsemast) või siis lahkesid ETL-i ja Tuletõrje Korpuse andmed tuletõrjetegelaste ametikohtade osas. Liidu teada oli enamik kandidaatidest kompaniipealikud, kuid korpuse andmetel vaid pealike abid (see ei olnud takistuseks kooli pääsemisel). Küll aga lülitati nimekirjast välja kõik rühmapealikud, kuna neid koolitati brigaadi õppekompaniis.²⁸⁶ Seega pidi pritsimees alustuseks saavutama teatud ametkondliku taseme ja sai alles seejärel minna vastavatele kursustele.

Ka järgmiste kursuste komplekteerimine ei sujunud raskusteta. Teisele kursusele kandideeris 30 meest, kuid mitmed neist praagiti erinevate põhjendustega (*ei vasta eeskirjadele; tundmata; prefekt on vastu*) välja.²⁸⁷ Eeskirjadele mittevastamine tähendas enamasti seda, et kursusele pürgija asus kompaniipealikust madalamal ametiastmel. Põhjenduse „tundmata“ puhul võis probleem olla andmete lahknevuses, kuid miks seisis mõne mehe kooli läkitamisele vastu kohalik prefekt, jääb selgusetuks.

Hoopis omapäraseks kujunes 1940. aasta suvel korraldatud IV kursuse komplekteerimislugu. Algselt kavatseti vastu võtta 30–40 kuulajat, mistõttu iga brigaadipealik pidi leidma oma

²⁸² Tuletõrjekooli I kursuse kandidaatide nimekiri, nov. 1939. – ERA.2001.1.100 (pag-mata).

²⁸³ ETL pealiku ringkiri, 04.10.1939. – ERA.2818.1.786, l. 38.

²⁸⁴ P. Zöbini palvekiri, 14.09.1939. – ERA.2818.1.786, l. 14; ETL Vasknarva VTÜ-le, 29.09.1939. – ERA.2818.1.786, l. 15.

²⁸⁵ ETL juhatuse palve kooli vastuvõtmise korra kinnitamiseks 23.04.1940. – ERA.2818.1.1098, l.36.

²⁸⁶ Tuletõrjeinspektor ETL-ile, 03.01.1940. – ERA.2001.1.98 l. 18.

²⁸⁷ Tuletõrjekooli II kursuse kandidaatide nimekiri, 05.02.1940. – ERA.2001.1.99 (pag-mata).

piirkonnast vähemalt kaks sobivat kandidaati. Tegelikult kursuse komplekteerimine kavandatud mahus ei õnnestunud. Nii ei saadetud Viljandimaalt kursusele ühtegi meest, põhjenduseks kibekiired heinatööd maal ja linnainimeste puhkuste periood.²⁸⁸ Pärnumaa brigaad ei soovinud pealikke Tallinna saata kõrgendatud tuleohu tõttu suvekuudel, broneerides see-eest endale neli kohta sügisel algavale kursusele.²⁸⁹ Seetõttu kogunes kursusele vaid 15 meest, kes olid pealegi väga erineva taustaga. Kuus kuulajat asusid koguni nõutavast madalamal ametikohal (sh üks salgapealik). Kursuslaste seas leidis algkooli juhataja, kindlustuseltsi ametnik, mölder, elektrik, katlakütja, õpetaja, riigiametnik, treial ja äriteenija. Neli meest omasid algharidust, samas kui kuus olid lõpetanud gümnaasiumi ja veel mõned olid saanud hariduse kutseõppeasutustes.²⁹⁰

1939. aasta lõpus töötati välja Tuletõrjekooli rinnamärgi statuut ja märgikavand. Märgi kasutuselevõtt otsustati lõplikult ETL-i juhatuse koosolekul 17. detsembril 1939 ning siseminister kinnitas selle 14. jaanuaril 1940. Rinnamärgid valmisid Roman Tavasti töökojas ja võeti kasutusele juba enne, kui minister statuudi kinnitada jõudis. Õiguse kooli lõpumärgi kandmiseks said nii kooli lõpetanud tuletõrjepealikud kui ka sõjaväe tuletõrjeinstruktorite kursuste, sh nn Tondi kursuste (1936. aasta) lõpetajad. Rinnamärgi nr 1 sai sõjaväeinstruktorite kursuse lõpetaja nooremveebel Johannes Tuudelepp.²⁹¹

Tuletõrjekool kavatses korraldada 21.–23. aprillil 1940 kursuse ka seltside pritsimeistritele ja palus brigaadipealikel esitada sellele kuulajakandidaate. Kursus jäi aga toimumata, kuna Politseivalitsuse tuletõrjeinspektor ei andnud selleks luba, viidates eeskirjadele, mille kohaselt pidanuks pritsimeistrid saama koolituse brigaadides.²⁹²

Tööpuudus kooli alalist kaadrit siiski ei ähvardanud, sest neid kasutati tihti maakondlike brigaadi õpekompanii korraldatud kursuste läbiviimisel. Samuti korraldasid nad õppepäevi vanglatöötajatele. Harku vanglas toimus ametnike ettevalmistus tsükliõppena ja kestis kokku 20 tundi; õppepäevad leidsid aset 26. mail, 16. juunil, 14. juulil, 4. augustil ja 1. septembril 1940. Samalaadsed kursused Murru vanglas olid palju põhjalikumad – sealseid töötajaid koolitati 34 päeva jooksul (3. juuni kuni 13. juuli) kokku 64 tunni vältel (õppetöö toimus õhtuti kell 18:00–19:50). Vanglateenistujatele mõeldud kursuse õppekava sisaldas kõiki

²⁸⁸ Viljandimaa brigaadipealik ETL-le, 18.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 17.

²⁸⁹ Pärnumaa brigaadipealik ETL-le, 16.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 20.

²⁹⁰ Tuletõrje kooli 9. kompaniipealike kursuse nimekiri, 22.07-3.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 42; ETL Tuletõrje kooli pealikule, 07.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 44.

²⁹¹ ETL juhatuse teadaanne ETK-ile seoses kooli lõpumärgi statuudi ja kavandiga 16.01.1940. – ERA.2818.1.844, l. 23, 24; Tuletõrjekooli pealiku teadaanne sõjaväelaste kursuste korraldajale, 5.01.1940. – ERA.2818.1.794, l. 16; ETL poolt väljastatud kooli lõpumärgid, seisuga 17.02.1940. – ERA.2818.1.794, l. 32; ETL juhatuse teadaanne Valgamaa brigaadi õppepealikule 28.03.1940. – ERA.2818.1.1098, l. 20.

²⁹² Tuletõrjekooli pealiku ringkiri brigaadipealikele, 8./28.03.1940. – ERA.2818.1.1098, l. 8, 19.

tuletõrjuja algõpetuse teemasid, nagu operatiivtehnika käsitlemine ja hooldus, tuletõrje taktika, tuletõrje vesivarustus, õhukaitse. Ainsaks spetsiifiliseks loenguks oli kustutus- ja päästetööde korraldamine vangla oludes. Vanglates käisid õpetamas kõik kolm Tuletõrjekooli töötajat (pealik Saari, instruktor Kuljus ja varustustehnik Orusaar), võttes koolitustasu 3 krooni iga tunni eest.²⁹³

Seega jõudsid Tuletõrjekooli töötajad koolitada nii tuletõrjejuhte ja vabatahtlikke pritsimehi kui ka sõjaväelasi, piirivalvureid ja vanglaametnikke. Vaevalt kulutasid riigiasutused raha tuletõrjekursustele vabal tahtel. Pigem oli tegemist riigipoolse survega, mis tulenes tõenäoliselt poliitilise ja sõjalise olukorra teravnemisest Euroopas ning sundis Vabariigi Valitsust mõtlema sisejulgeoleku parandamisele nii rahuajal kui ka sõjaoludes.

Värskest valminud kooliruumide peeti sobilikuks ka mitmete teiste koolituste jaoks. Nii kavatses Siseministeerium viia seal ajavahemikus 2. jaanuarist kuni 1. aprillini 1940 läbi omavalitsuste sekretäride ettevalmistuskursused (kuni viiekümnele inimesele). Sedapuhku ei saanud aga ETL soovile vastu tulla, kuna samaks ajaks olid planeeritud tuletõrjekursused ning nii suure hulga inimeste majutamine kooli internaati polnud võimalik.²⁹⁴

Tuletõrjekooli tegevus sai tugevalt häiritud enne suvise kursuse algust seoses Nõukogude okupatsiooniga ja suure hulga punaväelaste majutamisega Tallinnasse. Muuhulgas paigutati N. Liidu sõjaväelased ka Tallinna VTÜ Viru tänava depoesse, kust pritsimehed (sh Tallinna VTÜ kantselei) pidid kolme tunniga ümber kolima Tuletõrjekooli ruumidesse Raua tänaval. Seal paigutati mehed kiiruga õppemuuseumi ruumidesse, kus kursuste ajal toimusid taktikaalased tunnid. Samas hoiatati, et neil tuleb ruumid kursuste ajaks vabastada, kolides ümber tõenäoliselt lugemise tuppa.²⁹⁵ Lisaks sellele, et osa kooli ruume läks 1940. aasta suvel Tallinna vabatahtlike kasutusse, palus Haridusministeerium majutada 2.–6. septembrini kooli internaati 40 üldhariduskoolide sõjanduse õpetajate täiendkursuse kuulajat.²⁹⁶ Seega oli Raua tänava ruumidele üsna tihe konkurents.

ETL kavatses korraldada 1940. aastal veel kolm kursust: 14.–26. oktoobril, 11.–23. novembril ning 2.–14. detsembril.²⁹⁷ Kuigi iseseisvuse katkemise järgse aja uurimine väljub antud töö raamest, võib siiski öelda, et plaan ei realiseerunud, kuna augustis 1940 algas tuletõrje reorganiseerimine N. Liidu nõuetele vastavaks. Reformi tulemusena likvideeriti

²⁹³ Tuletõrjekooli pealik Harku vangla direktorile, 10.05.1940. – ERA.2818.1.1098, l. 40; Tuletõrjekooli pealik Murru vangla direktorile, 29.05.1940. – ERA.2818.1.1098, l. 49-51.

²⁹⁴ Siseministeeriumi palvekiri ETL ruumide kasutamiseks, 6.10.1939. – ERA.2818.1.848, l. 11;

²⁹⁵ EVTL Tuletõrje korpuse pealikule, 10.07.1940. – ERA.2818.1.446, l. 12.

²⁹⁶ Haridusministeerium ETL-ile, 26.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 47.

²⁹⁷ Tuletõrjekooli pealik Tuletõrjekorpuse pealikule, 27.08.1940. – ERA.2818.1.446, l. 50.

Tuletõrjekorpus ning selle kohalikud üksused alluti Eesti NSV Siseasjade rahvakomissariaadi (SARK) Tuletõrje Osakonnale, mille juht Leonid Kondratjev komandeeriti Eestisse N. Liidust. Oktoobrist 1940 kuni veebruarini 1941 vahetati välja suurem osa senisest tuletõrjekorpuse ja -brigaadide juhtkonnast. Seniste juhtide eemaldamist põhjendati seejuures enamasti *elukoha muutusega* või lahkumisega *omal soovil*. Okupatsioonivõimud arreteerisid viis brigaadipealikut (14-st) ja 16 divisjonipealikut (53-st).²⁹⁸

Tuletõrjekool sai siiski ETL tiiva all edasi tegutseda: augustist 1940 kuni juunini 1941 peeti kaheksa kursust, mille lõpetas 191 tuletõrjujat, 1942. aasta jooksul koolitati kümnel kursusel 245 juhtivtöötajat ja 1943. aastal kaheksa kursuse jooksul veel 224 tuletõrjejuhti. Seejuures säilitasid kooli juht Saari ja instruktor Kuljus oma ametikohad nii N. Liidu kui ka Saksa okupatsiooni ajal.²⁹⁹ Saari arreteeriti alles 1950. aastal *nõukogudevastase tegevuse* eest (arvatavasti sai talle saatuslikuks Tuletõrjekooli direktoriks olemine Saksa okupatsiooni ajal). Talle määrati karistuseks viieteistkümnepäevane vangistus, millest ta vabanes ennetähtaegselt 1954. aastal.³⁰⁰ Kooli tegevusega tihedalt seotud instruktor Kuljuse edasine saatus pole teada. Tuletõrjekooli esimesed lõpetajad olid sõjaväelased, mitte vabatahtlike pealikud, kellele kursused mõeldud olid. Kooli asutamine toimus peamiselt ETL eestvedamisel ja rahastamisel ning seetõttu polnud kooli praktiliste õppevahendite olukord kiita. Õppekavade väljatöötamine lasus peamiselt koolijuhi Saari õlul, kes võttis arvatavasti eeskuju Soome tuletõrjekooli tegevusest. Õppekava ajakohasust ei ole põhjust kahtluse alla seada ning kindlasti oli tegemist tolle aja kohta kõige pädevama väljaõppega, mida Eestis tuletõrje alal pakuti. Kooli lõpetanud pealikud pidid edaspidi korraldama väljaõpet oma ühingutes ja kompaniides. Kahjuks sai kool iseseisvuse ajal tegutseda lühikest aega, kuid õppetöö ei katkenud ka järgnenud okupatsioonide ajal, mis oli õpilaste läbilaskevõime poolest aktiivsem periood kui iseseisvuseaeg. Paraku väljub okupatsioonide periood antud töö ajalistest raamidest ning vajab seetõttu hilisemat lisauurimist.

2.5. Tuletõrjeõppused

Kuna pritsimehed ei tegele tulekustutusega igapäevaselt ning väljaõpe ei pruukinud jõuda igasse ühingusse (eriti 1920. aastatel), siis oli vaja tuletõrjujate oskuste parandamiseks

²⁹⁸ Vaarmann, lk 111, 144; ENSV siseasjade rahvakomissari ringkiri, 16.10.1940. – ERA.2001.1.3a (pag-mata); SARK tuletõrje osakonna ülema ja Tuletõrjekorpuse ülema käskkirjad, 23.10.1940-11.02.1941. – ERA.2001.1.3a (pag-mata); Eesti tuletõrje paraneb sõjajaavadest. – *Postimees*, nr 102, 5.05.1943, lk 2.

²⁹⁹ Tuletõrjekool annab uusi tuletõrjejuhte. – *Eesti Sõna*, nr 301, 31.12.1942, lk 4; Tuletõrjekooli viljakas tegevus. – *Postimees*, nr 3, 6.01.1944, lk 3; Vaarmann, lk 111, 144.

³⁰⁰ Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988. Köide 2. Koostanud Leo Õispuu. Tallinn 1998. Lk 447.

korraldada õppusi ja kontrollhäireid. Juba 1913. aastast pärinev Tartu VTÜ teenistuseeskiri nõudis tuletõrjealaste kirjalike ja praktiliste eksamite sooritamist, mis tõenäoliselt toimus igaaastaste manöövrite käigus.³⁰¹

Siinkohal jääb mõnevõrra segaseks, kuidas Eesti tuletõrjes koolitusi liigitati ning millised konkreetsed tegevused ühe või teise väljaõppe juurde kuulusid. Allikates on õppeharjutuste puhul enamasti kasutatud kahte nimetust: *manööver* ja *õppus*. Nende nimetuste kasutamine oli ilmselt juhuslik ja tulenes pigem traditsioonist. Siiski on praegusel juhul otstarbekas eristada *manöövreid* (tänapäeval õppus-harjutus) ja *õppusi* (tänapäeval õppehäire/kontrollhäire), mõistmaks, mis nendel harjutustel toimus. Kahe nimetuse peamine erinevus seisnes üllatusmomendi ja/või publiku olemasolus. *Õppused* korraldati meeskonna jaoks ootamatult ja publik kogunes neid jälgima alles sündmuste käigus. *Manöövrite* puhul olid nii meeskond kui publik toimuvast varakult informeeritud ja kogunesid toimumispaigale juba sündmuste eel. Alles 1932. aastal käis tuletõrjeinstruktor välja idee korraldada ka manöövreid meeskondadele ootamatult, kuna sel kombel andvat need nii parema ülevaate kui ka parema tulemuse. Esitatud mõte ei leidnud laiemat teostust.³⁰²

Järgnevalt mõned näited omaaegsetest manöövritest. 9. oktoobril 1927. aastal korraldas Tartu VTÜ manöövri tuletõrje üldjuhi Aleksander Punga juhtimisel. Legendi kohaselt süttis Riia ja Filosoofi tänava nurgal kolmekordne linavabriku hoone ning tule levik ohustas naabermaju. Realistliku olukorra loomiseks kasutati suitsugeneraatorit. Üldhäire anti kell 16:00. Lendsalga esimene auto jõudis kohale nelja minutiga ja teine minut hiljem. Vabatahtlike auruprits saabus hiljem (jääb teadmata kui palju hiljem) ning selle tööle seadmine võttis umbes kolm minutit, et täita veereservuaare õnnetuspaiga lähedal. Sündmuspaigal pidid pritsimehed taktika ümber mängima, sest vastavalt legendile levis tuli naabruses asuvale elumajale, kust tuli päästa lõksujäänud inimesi hüpperiide abil. Keset kibedat tööd tuli meestel veel kord ümber orienteeruda, kuna puhkes veel üks tulekahju, sedapuhku hoopis teises linnaosas. Manöövri kestvuseks oli 38 minutit, sellele järgnes traditsiooniline paraad külaliste ees.³⁰³

Nädal aega hiljem (16. oktoobril) korraldas sarnase manöövri Tallinna VTS kõikidele linna tuletõrjejõududele. Õppuse legendi järgi süttis lauavabriku kuivati ja tuule mõjul kandus tuli naabruses asunud elumaja katusekorteritesse, kus elas põdur vanainimene koos lastega. Neile üsna tavapärastele sündmustele lisas Tallinna seltsi peamees J. Toffelmann, plahvatusvabrikuhoones, mille tulemusena varises müür töötavate pritsimeeste peale. Manöövrid

³⁰¹ Tartu Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi põhjuskiri. Tartu 1913, lk 79–80.

³⁰² Pirker Aleksander, Tuletõrje häired, manöövrid ja võistlused. –*Tuletõrje Teated* 1932, nr 1, lk 16.

³⁰³ Tuletõrje häire ja manööver Tartus. –*Tuletõrje Teated* 1927, nr 33, lk 518–519.

toimused Koidula tänava elumajade nr 3, 5 ja 24 juures. Tallinna pritsimeeste ette seatud ülesanded olid vaieldamatult rasked (oleksid seda ka tänastele meeskondadele), kuid manöövrit ei korraldatud üllatusena. Tuletõrjujad kogunesid juba varakult Vene turule (tänapäevane Viru väljak), kus neid juhendati tööjaotuse osas. Manöövrite stardipauk anti kell 8:32 ning 1,5–3 minutiga olid mehed sündmuspaigal. Kustutustööd käivitusid juba häire kolmandal minutil, kuna vett saadi hüdrantist (tuletõrje veevõtukoht) ja lähedalolevast tiigist. Tulekahju lokaliseeriti tunni ajaga. Üldjuhtide hinnangul tegutsesid mehed manöövril „täie tõsidusega“. Manöövritele järgnes rivistus ja paraad muusika saatel. Ääremärkusena tasub mainida, et nõnda mastaapsed õppused ei möödunud tavaliselt täiesti latusalt ning sedapuhkugi said kergelt vigastada kaks redelvankrilt kukkunud pritsimeest.³⁰⁴ 1929. aasta manööver Tallinnas lõppes aga sedavõrd ränkade tagajärgedega, et pealinnas ei sõandatud koguni üheksa aasta vältel üllatusmomendiga manöövrit korraldada. Järgmised üldhäirega manöövrid toimusid alles pärast tuletõrje ümberkorraldamist, 12. juunil 1938. aastal.³⁰⁵

Eelpool kirjeldatud õppeharjutused olid keerukad, kuna täideti mitmekesiseid ülesandeid, mille juures tuli asjaosalistel oma ülesannetes korduvalt ümber orienteeruda. Reageerimisaeg oli mõlemal juhul kiire, seda tänu kutseliste salkade olemasolule. Operatiivtehnilises osas mängisid kesksel rollil tuletõrjeautod, mille sündmuspaika saabumine ja töökorda seadmine nõudis vähe aega, ning mis olid piisava kustutusvee olemasolu korral kahtlemata efektiivsed. Mõlema manöövri puhul hinnati peaasjalikult meeskonna kohalejõudmist, meeskonna üldisi oskusi ja indu oma ülesannete täitmisel. Kahjuks jääb teadmata, kas ja kuidas hinnati juhtivtöötajate korraldusi ja üldist operatiivtööd.

Põhjalikumale ülevaatele saab 7.–9. juunil 1929. aastal Tartu VTS-i 65. tegevusaasta juubelipidustustel toimunud manöövril, mis polnud pidulikkuse tõttu muidugi tavapärase. 8. juuni algas kõigile kogunenud meestele kell 7:00 ühise võimlemisega linnarahva ja külaliste ees. Kaasaegsete sõnul oli see midagi revolutsioonilist, kuid kuna tartlaste peamees A. Punga oli ametilt võimlemisõpetaja, siis võis taoline tegevus Tartu seltsis olla pigem loomulik. Võimlemisharjutustele järgnesid „kuivad“ harjutused operatiivtehnikaga (ronimine redelitel, hüppamine päästelinadele, staabi juhtimisharjutused signaallippudega). Kogu see n-ö proloog kestis peaaegu poolteist tundi. Seejärel vabastas meeskond platsi järgnevateks ülesanneteks. Manöövri legendi kohaselt pandi „tuli otsa“ Söögituru tänaval asunud depoohoonele. Üldhäire peale ilmus sündmuspaigale kogu Tartu tuletõrje ja täielikus tehnilises võimekuses. Esimesena alustas kustutustööga 1919. aastal rekvireeritud ja 1925. aastal ümberehitatud

³⁰⁴ Tallinna tuletõrje sügismanööver. – *Tuletõrje Teated* 1927, nr 33, lk 517–518.

³⁰⁵ Ajakohane õppemanööver Tallinnas. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 8 (163), lk 272–273.

tuletõrjeauto „Berliet“, mis näitab taas, et käsi- ja aurupritsid ei saanud kuidagi kaasaegse tehnika vastu. Õppuste kaheksandaks minutiks olid inimesed majast päästetud ja töötasid käsipritsid. Õppuse põhiosa sai läbi kell 8:40, millele järgnes demonstratsioon – mõneks minutiks suunati taeva poole 26 veejuga. Sellise lõppakordiga juubelipidustuste manöövrid lõppesid.³⁰⁶

Kirjeldatud manöövrite puhul olid meeskonnad eesootavast üldjoontes teadlikud ning seetõttu ei tulnud häire ootamatult. Peaaegu alati korraldati sarnaseid tuletõrjeharjutusi seltside tähtpäevade puhul ja suurema publiku juuresolekul, eristades sel kombel manöövreid kontrollhäiretest.

Kontrollhäiret iseloomustas eelkõige selle ootamatus meeskonnale ja publiku puudumine. Näiteks korraldas Tartu VTS peamees A. Punga 12. oktoobril 1930 kontrollõppuse, kus hinnati meeskonna sündmuskohale saabumise ja tegevuse kiirust. Nimetatud õppuse puhul jõudis lendsalk Söögituru tänava depoost Tähe tänavale kolme minutiga, läbides selle ajaga 1,5 km vahemaa.³⁰⁷

1924. aasta tuletõrjeseadus ei reguleerinud ühingute väljaõpet ega selle korraldamist ning nii sõltus manöövrite ja õppuste korraldamine ühingu pigem pealiku või instruktori initsiatiivist. 1931. aasta jooksul ei korraldanud 269-st tuletõrjeühingust 40 ühtegi õppust ja 66 piirdus ühe õppusega. Suurem osa ühingutest pidas aasta kestel kaks õppust, aga 91 ühingu tuli toime koguni nelja õppusega. Kõik 269 aruande esitanud ühingu pidasid kokku 851 õppeharjutust. Kaasaegsed hindasid ühingute tegevust õppuste korraldamisel „*kaunis loiuks*“, kuna kaks ja vähem õppust aasta jooksul on liiga vähe meeskonna treenimiseks ja kokkuharjutamiseks (normiks peeti 4–6 üldmanöövrit aastas). Samuti tõdeti, et ühingu harjutuspäev võis sisaldada vaid riviõpet, millest ei ole kustutustööde juures nimetamisväärselt kasu. Ilmselt ei olnud juhus, et vähe harjutanud meeskonnad kippusid sündmuspaigale sõites käsipritsi olulisi osi (vooliku või joatoru) maha unustama.³⁰⁸

1930. aastate II pooles korraldasid tuletõrjereformi tulemusena kontrollhäireid ka brigaadipealikud ja koguni Tuletõrje Korpuse pealik isiklikult. Näiteks 22. veebruaril 1938 külastas korpusepealik Vaharo Pärnut ja korraldas ootamatu üldhäire. Sel puhul hinnati meeskonna sündmuskohale jõudmise aega ja tegutsemiskiirust, häiresignaali (telefonise,

---

³⁰⁶ Treiberg A., Muljed Tartu vabatahtliku tuletõrje ühingu 65. aasta juubeli pidustustest. – *Tuletõrje Teated* 1929, nr 6(53), lk 93-97; Tuletõrje juubelipidustused. – *Postimees* nr 152, 8.06.1929, lk 2; Tartu tuletõrje juubelipidustused. – *Päevaleht* nr 154, 11.06.1929, lk 6.

³⁰⁷ Tartu tuletõrje häire. – *Tuletõrje Teated* 1930, nr 10, lk 159.

³⁰⁸ Eesti tuletõrje 1931. aastal. – *Tuletõrje Teated* 1932, nr 11/12 (94/95), lk 225-226; Lorenz Karl. Pearõhk meeskonna väljaõppele. – *Tuletõrje Teated* 1933, nr 1/2 (96/97), lk 8.

kiriku kellad, häireviled) tõhusust, kohale tulnud meeste arvu protsentides ja juhtkonna suutlikkust kustutustöö juhtimisel. Pärnu linna lendsalk jõudis kahel autol 400 m kaugusel „puhkenud tulekahjule“ pooleteist minutiga, mis vastab täielikult ka tänapäevastele normidele. Mitmete teiste üksuste, nagu esmaabisalk (3 min pärast häiret) ja aurupritsi meeskond (19 minutit pärast häiret), saabumise kiirust peeti toonastes oludes samuti kiiduväärseks ja eeskujulikuks. Eraldi hinnati kõrgemate pealike saabumist sündmuspaigale (divisjonipealiku abi jõudis kohale 5 minutiga). Nelikümmend minutit pärast häire andmist olid sündmuspaigal 183 meest ehk 50% Pärnu divisjoni koosseisust. Kokkuvõttes jäi korpuse pealik pärnakatega rahule, pidades neid *jõudlusvõimelisteks*.³⁰⁹

Eespool kirjeldatud manöövrid ja kontrollhäired toimusid küll suuremates seltsides, kuid samalaadseid ettevõtmisi korraldati ka väiksemates seltsides. Seejuures lähtus vastav initsiatiiv tihti ÜTL-i instruktoritelt. 1930. aastate teisel poolel lisandusid varasemast tuttavatele ja tavapärastele manöövritele koostööharjutused gaasikaitse- ja sanitaarüksustega. Tallinnas 1938. aastal peetud õppusi analüüsides jõuti järelduseni, et linnas oli piiratud võimekus gaasirünnakule reageerimiseks (varustus võimaldas tuua mürgitatud alast välja inimesi ja anda neile esmaabi), gaasikaitseüksused omasid erivarustust ning neist eraldi tegutsesid samariitlastest esmaabiandjad (viimastel puudus iseseisev gaasikaitse võimekus).³¹⁰ Tundub siiski väheusutav, et õppusel osalenud kaks gaasikaitserühma (kummaski 30–40 meest) võinuks olla täielikult varustatud, sest Tallinna brigaad alustas gaasikaitseüksuste moodustamist alles 1938. aasta kevadel.³¹¹ Seda oletust kinnitab ka tõsiasi, et 1939. aasta kevadel soovis Tallinna brigaad operatiivvõimekuse parandamiseks saada lisaks 1000 gaasimaski, 100 ipriidikindlat ülikonda, 20 kandraami ja 25 suurt esmaabipauna.³¹² Arvestades poliitiliste olude muutumist Euroopas on arusaadav, miks sooviti pääste- ja esmaabi varustust suurendada, kuid jääb teadmata, kas nimetatud varustus jõuti muretseda.

Alates 1936. aastast pidi iga tuletõrjeühingu peamees välja töötama uue väljaõppe- ja harjutuste kava. Seejuures soovitati võtta eeskuju Saksamaalt, kus korraldati tuletõrjealast koolitust iganädalaselt (1 tund teooriat ja 1 tund praktilisi harjutusi) ning pandi erilist rõhku „kodanlikule õhukaitsele“.³¹³ Tegelikult ei pruukinud olla Saksamaa eeskuju kuigi sobilik, kuna Eesti tuletõrje oli suuremalt jaolt vabatahtlik ning kõigilt vabatahtlikelt iganädalast

³⁰⁹ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 5, 22.02.1938. – ERA.53.1.619, l.203-205.

³¹⁰ Ajakohane õppemanööver Tallinnas. – *Eesti Tuletõrje* 1938, nr 8, lk 272–273.

³¹¹ Tallinna brigaadi raport Tuletõrjekorpuse pealikule, 23.04.1938. – ERA.2001.1.90 l. 21.

³¹² Tallinna brigaadi ettekanne Tuletõrjekorpusele, 24.04.1939. – ERA.2001.1.108 (pag-mata).

³¹³ Väljaõppe kavadest. – *Eesti Tuletõrje* 1936, nr 1, lk 20.

panustamist väljaõppesse loota olnuks liiga optimistlik. Eesti oludes pidanuks harjutuste eesmärgiks olema järjepidevus ja väljaõppemeetodite ühtlustamine.

Väljaõppe järjepidevuse vajadusele viitas ka Läänemaa brigaadipealik, käskides kõiki salku teostada aasta jooksul vähemalt kuus õppust tuletõrjepritsidega ning kaks ühisõppust kompanii tasemel, täites seejuures ETL-i koostatud kontrollraamatut.³¹⁴ Arvatavasti täitis brigaadipealik seda käsku andes vaid kõrgemalt tulnud suuniseid. Kindlasti oli oluline samm väljaõppe ühtlustamise suunas üleriigiliste kontrollraamatute sisseseadmine.

Õppuste arvu kasv suurendas vigastuste riske, mistõttu vajati ühtseid ohutuseeskirju. Tuletõrjekorpuse pealiku käskkirjaga 5. juunist 1937 keelati pritsimeestel sõita väljaspool autokabiini. Kui seni oli pahatihti sõidetud sündmuspaigale astmelaua seistes, siis nüüdsest pidi iga mees istuma kabiinis talle määratud kohal. Korraldus oli igati asjakohane, sest sõitvalt autolt kukumisi tuli ikka ja jälle ette. Individuaalvarustuse korrasolekut tuli edaspidi kontrollida vähemalt kaks korda aastas (kevad ja sügisel), kusjuures kõige olulisemaks loeti päästenööri, karabiini ja tuletõrjevöö kontrollimist, mida tuli teha lausa enne iga õppust. Ühtlasi vähendati harjutustel töötamise maksimaalne lubatud kõrgus kuuele meetrile ning nõuti ronimisõppustel julgestusnööri kasutamist.³¹⁵ Ohutusreeglite kehtestamisest hoolimata esines õnnetusi edaspidigi. Näiteks kukkus köiega laskumisel 6 m kõrguselt alla Kuressaare VTS-i pritsimees Aleksander Ool, vigastades raskelt lülisammast. Sel korral oli eksitud mitme ohutusnõude vastu, kuna laskumist teostati lubatust kõrgemalt, ei kasutatud julgestusnööri ning tõenäoliselt oli rebenenud vöörihm jäänud eelnevalt suuremal koormusel kontrollimata.³¹⁶ Ohutuseeskirjaga reguleeriti ka hüppelina ja päästetoru kasutamise kord. Lina kästi trimmi tõmmata õlgade kõrgusel ja seda pidid tegema üheaegselt vähemalt 16 pritsimeest. Põhjalikult käsitleti ohutut töötamist redeliga, muuhulgas keelati surve all oleva joatoru kinnitamine enese külge (seoses võimsamate pumpade kasutuselevõtuga kasvas järsult veesurve vastujõud). Ohutuseeskirjades ei mõeldud ainult pritsimeeste, vaid ka tavakodanike ohutusele, sest Tuletõrjeseadus lubas politseil kaasata suurõnnetuste (nt metsatulekahju) korral tuletõrjetööle kõiki kodanikke. Seetõttu tuli ohutuseeskirja nõudel anda inimesed *kogenud ja rahuliku tuletõrjuja juhtimise alla, et neid hoida õnnetuste eest.*³¹⁷

* * *

³¹⁴ Haapsalu divisjonipealiku käskkiri, 20.05.1937 – ERA.30.3.199, l. 183.

³¹⁵ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri, 11.06.1937. – ERA.30.3.199, l. 184.

³¹⁶ Tuletõrjekorpuse pealik Saaremaa brigaadipealikule, 07.06.1940. – ERA.2818.1.446, l. 4, 59; Uus Eesti 1940, nr 146, lk 6.

³¹⁷ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri, 11.06.1937. – ERA.30.3.199, l. 184.

Iseseisvuse algaastatel puudus tuletoorjuate koolitussüsteem ning teadmised ja kogemused liikusid staažikatelt kolleegidelt noorematele; lisa hangiti kirjandusest. Kuna 1920. aastatel asutati arvukalt uusi tuletoorjeühinguid, siis juhtus tihti, et neis ei leidunud kompetentseid inimesi ei ühingu majandamiseks ega operatiivtöö korraldamiseks. Tühimiku täitmiseks vajati ÜTL-i tiiva alla koondunud kogenud tuletoorjetegeleste abi. 1921. aastal asus liidu juures tuletoorje instruktori kohuseid täitma ainsa eestlasena Peterburis tuletoorjetechniku hariduse omandanud Hans Maide, kes aga juba järgmisel aastal läks teisele tööle. Edaspidi tegutsesid instruktoritena ÜTL-i juhatuse liikmed, kes korraldasid tuletoorjuate väljaõpet, ühingute nõustamist ja kontrollimist kõigis maakondades. Inspekteerimisraportid annavad põgusa ettekujutuse tuletoorjuate toonasest operatiivvõimekusest ja väljaõppetasemest. Peamiseks probleemiks oli krooniline rahapuudus, mis muuhulgas takistas ka palgaliste instruktorite ametisse määramist ja sundis läbi ajama vabatahtlikega, kes olid aga seotud oma põhitööga ega saanud seetõttu piisavalt panustada instruktori ülesannetesse.

Peagi hakkas ÜTL-i juhtkond mõtlema suuremate kursuste korraldamisele, parandamaks seeläbi tuletoorjuate oskusi. Esimesed taolised kursused peeti aastail 1924–1925 ning huvi nende vastu oli pritsimeeste hulgas suur. Paraku olid kursused vaid lühiajalised, mistõttu jäi nende efektiivsus küsitavaks. Tasapisi taandarenesid need instruktorite korraldatud 1–2 päevasteks lühikursusteks.

1930. aastate algusest pärineb idee korralda kursuseid tuletoorjejuhtidele, et nende kaudu viia vajalikud teadmised meeskondadeni. Idee sai teoks 1935. aastal, mil Tartus toimus esimene 10-päevane üleriiklik koolitus pealikele. Tartu kursuse väljaõppe ja sisekorra põhijooned said eeskujuks järgmistele kursustele, mis peeti Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuse ruumes Tondil, ning seejärel ka Tuletoorjekoolile. Pealike kursuste puhul hinnati eriti huvi tekitamist enesetäiendamise vastu tuletoorjejuhtide seas. Kursuste kõrval püsis jätkuvalt olulisel kohal iseõppimine, mille tulemusi kontrollisid tuletoorjeinstruktorid.

Kuna kaasaegsed ei pidanud senist väljaõppesüsteemi piisavalt efektiivseks, siis püüdis riik tuletoorjereformi kiiluvees tuletoorjeharidust jõuliselt parendada. 1939. aastal jõustunud eeskirja kohaselt toimus tuletoorjuate väljaõpe edaspidi kolmeastmelises süsteemis: pealike väljaõpe Tuletoorjekoolis, keskastmejuhtide koolitus brigaadide õppekompaniides ning reakoosseisu ettevalmistus allüksuste juures. Sel moel loodeti kujundada väljaõppevõrgustik, mis tagaks kõigi tuletoorjuate ühtlase ettevalmistuse. Tegelikult suudeti kavad ellu viia vaid osaliselt. Operatiivtehnilistel põhjustel suutsid koolitust korraldada vaid neli brigaadi neljateistkümnest ning tõsiselt raskusi esines ka Tuletoorjekooli käivitamisel. Siiski suutis Tuletoorjekool nõukogude okupatsiooni eel korraldada kolm kompaniipealike kursust, mille läbis kokku 73

meest. Haridus, mida Tuletõrjekool ja brigaadide õppekompaniid pakkusid, oli põhjalik ja toonastele oludele vastav, arvestades seejuures ka kuulajate võimalustega. Alates 1940. aastast sai kogu Eesti tuletõrjeorganisatsiooni loomulik areng tugevalt häiritud, kuigi tuletõrjajate harimine jätkus ka okupatsioonide ajal.

Kokkuvõte

Sagedased ja ulatuslikud tulekahjud linnades sundisid juba varakult kehtestama tuletõrje- ja ehitusnorme, eesmärgiga ennetada tulekahjusid ja likvideerida nende tagajärgi. Vanim säilinud tuletõrjemäärustik Eesti alal pärineb 1555. aastast Tallinnast. Sellega reguleeriti tulekahjude ennetamist, teavitamist ja kustutamise korda, kusjuures kesksel kohal oli linnakodanike naturaalkohustus tulekahjude kustutamisel.

Euroopa suurtes linnades asutati 17. sajandi II poolel kiire reageerimisvõimega elukutselised tuletõrjeüksused. 1803. aastal alustasid samalaadsed üksused tegevust Vene impeeriumi pealinnas, alludes politseivõimudele. Ka Eesti- ja Liivimaa kubermangu linnades kuulus 19. saj. alguses tulekahjude kustutamise korraldamine politseiülema kompetentsi.

Peagi hakati kutseliste tuletõrjajate abistamiseks asutama vabatahtlike üksusi. Esimene taoline loodi 1736. aastal Ameerika Ühendriikides ning sealt levis idee Lääne-Euroopasse, kust jõudis Mustpeade vennaskonna kaudu ka Tallinna. Esimene tuletõrjetegevusele spetsialiseerunud vabatahtlik organisatsioon Eesti aladel asutati 1862. aastal Tallinnas.

Balti kubermangude tuletõrjeühingud korraldasid 1871. aastal Riias tuletõrjekongressi ja asutasid Balti Tuletõrje Liidu. Liidu peamiseks eesmärgideks oli tuletõrje ala koordineerimine ja informatsiooni jagamine. Tuletõrjeseltside arvukuse kasvule aitasid kaasa nii rahvaarvu suurenemine ja urbaniseerumine kui ka venestuspoliitika. Kogu Venemaa ulatuses aitas vabatahtliku tuletõrje idee levikule kaasa 1893. aastal tegevust alustanud Ülevenemaaline Tuletõrje Selts. Eestis tõusis tuletõrjeseltside koguarv 1915. aasta alguseks 148-ni.

Esimene maailmasõda mõjutas tuletõrje arengut tugevalt. Vabatahtlike ridu harvendas noorte meeste mobiliseerimine, vähendades ühtlasi üksuste operatiivvõimekust. Selline olukord andis tõuke kutseliste tuletõrjeüksuste loomiseks Tartus ja Tallinnas.

Eesti Vabariik sai Venemaalt päranduseks soliidsete traditsioonidega vabatahtlikud tuletõrjeühingud. Neisse kuulunud tuletõrjetegelased omasid ulatuslikke kogemusi, millest tõusis olulist abi ka uutes oludes. Määravaks sai sõja üle elanud vanemate ja suuremate ühingute juhtiv roll. Nende eestvedamisel asutati 1919. aastal tuletõrje arendamiseks katusorganisatsioon – Üleriiklik Tuletõrje Liit. Liidu ees avanes laialdane tööpõld: operatiivtehnika ühishanked seltsidele, tuletõrjeseaduste, põhikirjade ja tööjuhendite väljatöötamine, oma häälekandja ja õppematerjalide väljaandmine, ühtse vormiriietuse ja tuletõrje autasude kehtestamine, üleriigiliste tuletõrjepäevade ja kongresside korraldamine jne. Paraku ei edenenud töö rahapuudusel nii kiiresti, nagu sooviti. Kuna riiklikud

toetussummad tuletõrjele jäid napiks, siis mängis olulist rolli seltside isemajandamisoskus ja kohalike omavalitsuste vastutulelikkus.

Finantsprobleemidest hoolimata kasvas ühingu arvukus kiiresti. Kui 1919/20. aastal tegutses Eestis kokku 48 tuletõrjeseltsi, siis 1925/26. aastal ületas nende koguarv sõjaeelse taseme. Umbes samaks ajaks taastus ka seltsiliikmete arv. Siiski oli ühingu arvukus maakonniti väga ebaühtlane, kusjuures näiteks Lääne- ja Saaremaa tagasihoidlikkus tuletõrjeseltside asutamisel oli otseses seoses tulekahjude vähesusega selles regioonis.

Omariikluse algaastatel tegutses tuletõrje Venemaa ja Saksamaa õigusnormide alusel. Seetõttu hakkas ÜTL paljude teiste pakiliste tööde kõrval aktiivselt tegelema ajakohaste tuletõrjemääruste ja -seaduste ettevalmistamisega. 1924. aastal võeti vastu Tuletõrjeseadus, mis jagas kogu tuletõrjeorganisatsiooni riigi, omavalitsuste, eraettevõtete ja vabatahtlikuks tuletõrjeks. Tuletõrje asutamine ja finantseerimine muudeti kohalikele omavalitsustele kohustuslikuks, mistõttu ühingu arv kasvas hüppeliselt. Seadus reguleeris ja ühtlustas tuletõrjetegevust ning määras kindlaks tuletõrje alluvussuhted omavalitsuste ja politseiga. Seoses tuletõrjeseaduse jõustumisega võtsid kõik tuletõrjeseltsid kasutusele ühetaolise põhikirja, mis reguleeris tuletõrje ja omavalitsuse suhteid täpsemalt, täiendades selles osas tuletõrjeseadust. Omavalitsused said õiguse revideerida tuletõrje varasid ja üldist tegevust ning seltsid olid kohustatud esitama finantsaruanded nii omavalitsusele kui siseministeriumile. Tuletõrjeseaduse, seltside tüüpõhikirja ja mitmete määruste valmimine tähistas üleminekuperioodi lõppu ning 1925. aastaks kujunes Vene impeeriumi tuletõrje ümber Eesti Vabariigi tuletõrjeks. Tõsi, hiljem selgus, et kiirustades valminud õigusaktidel olid omad puudused, mis ei rahuldanud ei tuletõrjet ega siseministeriumit.

Üleriigilise väljaõppe korraldamiseni ja selle reguleerimiseni üleminekuperioodi jooksul ei jõutud. Riigiasutused keskendusid pigem vabatahtlike organisatsioonide iseõppimise ja -majandamise kontrollimisele. Puudujääke ühtse väljaõppe reguleerimise osas pidid täitma ühingud ise ning selles osas jäi kandev roll eelkõige tuletõrje katusorganisatsioonile.

Tuletõrjeseadus ja tüüpõhikiri muutsid tuletõrje sisult küll ühtsemaks, kuid ühingud jäid iseseisvateks ja killustatuteks nii majandamise kui juhtimise seisukohast, mis ei tulnud operatiivvõimekusele kasuks. Iseseisvuse esimese kümnendi lõpuks olid välja kujunenud operatiivtehnilisest seisukohast selged jõujooned. Maal tegutsenud ühingud olid valdavalt varustatud majanduslikult jõukohasemate, kuid väheefektiivsete käsipritsidega ning linnade tuletõrjeüksused efektiivsema ja kallima motoriseeritud tehnikaga. Linnade tuletõrjeseltside parem varustatus tulenes peamiselt edukamast isemajandamisest ning suurematest toetustest linnavalitsuste poolt. Veelgi parem olukord valitses riigi hallatavates tuletõrjestruktuurides,

millisteks olid 1926. aastal asutatud Riigimõisate tuletõrje ning Vene ajast päranduseks jäänud ja põhjalikult reorganiseeritud raudteetuletõrje. Eriti just raudteetuletõrje, mis oli täies ulatuses riigi ülalpidamisel, operatiivtehnilist olukorda hinnati vabatahtlikega võrreldes eeskujulikuks. Seega tegutsesid vabatahtlike kõrval riiklikult korraldatud tulekustutusjõud – operatiivsed ja hästi varustatud üksused majanduslikult aktiivsetes piirkondades.

Operatiivtehnilise olukorra kõrval väärivad tähelepanu tuletõrjajate sotsiaallolud ja -garantiid. Riigi ja omavalitsuse alluvuses tegutsenud elukutseliste pritsimeeste pensionisüsteem sai õiguslikud alused 1924. aasta Tuletõrjeseadusega ning vabatahtlike pensionite ja toetusrahade küsimus lahenes 1925. aasta lõpuks.

1930. aastad algasid vabatahtlike katusorganisatsiooni nimevahetusest (Eesti Tuletõrje Liit) ja muutustest liidu juhtkonnas, kus oli peale kasvanud noorem ja reformialtim generatsioon. Ümberkorraldusi nõudis ka elule jalgu jäänud 1924. aasta seadus, mida oldi korduvalt parandatud ja täiendatud. Seetõttu olid tuletõrjet puudutavad õigusnormid laiali pillutatud ning neis orienteerumine keeruline. Üks peamisi probleemne seondus tuletõrje operatiiv- ja organisatoorse juhtimisega olukorras, kus tuletõrjepere pidevalt kasvas. Ühtlasi lisandusid organisatsioonidele mitmed uued kohustused, nagu õhu- ja gaasikaitse, koostöö Punase Ristiga, naistuletõrje edendamine.

Reformi, mille aluseks sai 1936. aastal vastu võetud tuletõrjeseadus, üheks osaks oli ühingute arvukuse optimeerimine. Kuna uus seadus lubas iga omavalitsuse piires tegutseda vaid ühel seltsil, siis hakkas nende koguarv vähenema. Seadus oli ka üks esimesi tuletõrje väljaõpet reguleeriv õigusnorm, mis pani ETL-ile kohustuse koolitada vabatahtlikke juhte. Siiski puudutati seda olulist funktsiooni seaduses äärmiselt põgusalt, mistõttu osutusid vajalikuks 1939. aastal määrustena antud täiendused.

Uue seaduse järgi moodustati Eesti Tuletõrje Korpus. Siseministri käskkirjadega ametisse määratud tuletõrjekorpuse pealike ülesandeks oli tuletõrje operatiivjuhtimine, tuletõrjeorganisatsioonide inspekteerimine, korpuse struktuuriüksuste ja nende tegevuspiirkondade määratlemine, distsipliini jälgimine allasutustes ja tuletõrjealase väljaõppe korraldamine. Siseministeeriumi sekkumine vabatahtlike tuletõrjeüksuste juhtivkaadri kujundamisse, läks vastuollu kodanikualgatusele tuginenud organisatsioonide üldiste põhimõtetega ning tekitas mõnel pool vastuseisu.

Kuigi uut tuletõrjeseadust põhjendati varasemate vajakajäämistega operatiivjuhtimises ja õigusaktide killustatusega, ei reguleerinud uus seadus sisuliselt midagi, küll aga andis siseministeeriumile võimaluse tuletõrjevaldkonda hilisemate määrustega korrastada. Seetõttu jäi reform venima ning tuletõrje uus struktuur kujunes lõplikult välja alles omariikluse

viimastel aastatel. Just siis allutati tuletõrje kogu riigi ulatuses ühtsele operatiivjuhtimisele, mis parandas mõnevõrra üldist valmisolekut.

1930. aastate lõpus korraldati hoogsalt ka naistuletõrjet, mille vajalikkust põhjendati võimaliku *tulevikusõjaga*. Naised moodustasid tuletõrjeühingute juurde naisringe ja -gruppe või kompaniisid, rühmi ja salku. 1938. aastal tegutsesid naiste üksused 264 ühingu juures.

Samal ajal mõeldi pritsimeeste vormirõivaste muutmisele, sest Vene ajast pärinenud vormi peeti aegunuks ja ebasobivaks. Vormide vahetamiseks anti aega kuni 1. jaanuarini 1942, mistõttu jääb teadmata, mil määral jõuti enne Eesti annekteerimist vorme tegelikult vahetada.

1936. aasta seaduse üheks eesmärgiks oli kogu riiki katva elukutseliste lendsalkade võrgustiku kujundamine. Selleks anti siseministrile õigus teha omavalitsustele ettekirjutusi elukutselise lendsalga asutamiseks. Sisejulgeoleku tugevdamise (lühem reageerimisaeg) seisukohast oli tegemist olulise algatusega, kuid sisulist kontrolli selle seadusesätte täitmise üle hakkas politseialitus teostama alles kümnendi lõpus. Siis selguski, et mitmed omavalitsused olid suuri kulutusi eeldavat nõuet ignoreerinud ning pannud elukutseliste lendsalga kohustused vabatahtlike seltsi õlule. Seda valdkonda reguleeriva määruseni ei jõutudki, küll aga andis siseministeerium pärast Teise maailmasõja puhkemist käsu asutada kõikides linnades tuletõrjevõimekuse parendamiseks 1–4-mehelised alalised valvesalgad. Piisava eelarvega ja elujõulisi lendsalku leidis kogu Eestis toona vaid kaks (Tallinnas ja Tartus) ning kõik teised olid alles asutamisel.

Endises Vene impeeriumis puudus tuletõrjujate koolitussüsteem sootuks. Peterburis alustas küll 20. sajandi alguses tööd tuletõrjetechnikute kool, kuid selle koolitusvõime jäi tagasihoidlikuks ning märkimisväärt mõju tuletõrjehariduse üldisele olukorrale kool ei avaldanud. Ka Eestis jõuti tuletõrje väljaõppe riikliku reguleerimiseni 1930. aastate II poolel. Samas ei saanud nii suur organisatsioon kuidagi hakkama ilma elementaarse väljaõppeta, mistõttu tuli selle probleemiga tegelda vabatahtlikel enestel. Esialgu ammutati vajalikke teadmisi vähesest kirjandusest või omandati neid praktilises tegevuses vanemate seltside ja kogenud tuletõrjujate juures. Seega liikusid kogemused ja oskused toona pigem isiklikele suhetele tuginedes.

1920. aastatel loodi arvukalt uusi seltsi, mille asutajatel puudusid pahatihti väljaõppe korraldamiseks vajalikud teadmised. 1921. aastal jõudis ÜTL tuletõrjeinstruktori ametikoha loomiseni ja seadis sellesse ametisse ainsa Peterburi tuletõrjekoolis hariduse saanud eestlase – Hans Maide. Pärast Maide lahkumist 1922. aastal ei suutnud ÜTL rahapuuduse tõttu uut instruktorit palgata ja jagas instruktori kohustused juhatuse liikmete vahel. Seeläbi pandi suuremate ja vanemate seltside (Tallinn, Tartu, Pärnu, Rakvere) õlule kohustus edastada omi

kogemusi ja traditsioone noorematele ning hoolitseda ühtlasi nende liikmeskonna väljaõppe eest. Andmete nappuse tõttu on vabatahtlike instruktorite töö efektiivsust raske hinnata.

1926. aastal andis siseminister välja määruse, mis seadustas tuletõrjeinstruktori ametikoha ning määras kindlaks tema kohustused ja tasustamise korra. Instruktor valiti ametisse ÜTL-i juhatuse poolt ning tema peamisteks ülesanneteks jäid seltside juhendamine, koolitamine, ülevaatuste ja õppuste korraldamine, samuti seltside revideerimine ja vastavate ettekannete esitamine kas politseidirektorile või siseministrile. Kui seni olid paljud seltsid kas iseseisvalt õppinud või käinud teadmisi hankimas vanemate seltside juures, siis nüüd hakkas järjest suuremat rolli väljaõppes mängima instruktor.

On vägagi kaheldav, et üks mees suutnuks tagada kõigi nende ülesannete täitmise, seda enam, et 1926. aastal ametisse asunud instruktor Aleksander Pirkeri tegevus keskendus ennekõike Virumaale. Kuna 1926. aasta jooksul jõudis instruktor külastada umbes 1/3 kõikidest tuletõrjeorganisatsioonidest, siis võinuks ta jõuda teistkordselt samadesse ühingutesse alles kolme aasta pärast. Enamik 1920–30. aastatel instruktori poolt korraldatud kursustest olid 1–2 päevased, kuna vabatahtlikud ei saanud katkestada igapäevaseid töökohustusi. Taolised lühikursused katsid siiski kõige olulisemad õppeteemad, keskendudes inspekteerimise käigus ilmsiks tulnud probleemide (tuletõrjetechnika kehv hooldus jms) kõrvaldamisele läbi väljaõppe.

Ülemaailmne majanduskriis halvendas järsult nii Eesti riigi kui ka tuletõrje katusorganisatsiooni finantsvõimekust ning alates 1931. aastast polnud võimalik instruktorile töötasu maksta. Samal ajal tema töökoormus aga kasvas (mh pandi instruktori õlule ka raudteetuletõrje inspekteerimine). Sellest tulenevalt võttis ÜTL tööle veel kaks vabatahtlikku (kindla kuupalgata) instruktori kohusetäitjat. Kuid isegi nüüd jättis nende jõudlus väljaõppe korraldamisel soovida, seda enam, et ühingute arv jätkas kasvamist. Samas oli tegemist parima lahendusega, mida toona pakkuda suudeti.

Regulaarsete tuletõrjekursuste korraldamisele hakati mõtlema juba omariikluse alguses, ent esimese kursuseni jõuti alles 1924. aastal. See toimus ÜTL-i juhatuse korraldatuna 6.–9. septembril Tallinnas. Jääb küsitavaks, kui palju ja kui kvaliteetset õpet suudeti nende mõne päevaga anda, kuid kaasaegsed hindasid esimest kursust kordaläinuks. Esimese kursuse kiiluvees korraldati 1925. aastal samalaadne ettevõtmine Rakveres. Kuna Rakvere kursuse kogemused näitasid, et kahest päevast kauemaks on mehi nende argipäevaste tegemiste kõrvalt äärmiselt keeruline koolitusele saada, siis korraldati järgnenud kursused peamiselt kahepäevastena.

Instruktor Friedrich Parmask tegi ettepaneku korraldada edaspidi mitme päevaseid kursusi ainult tuletõrje juhtidele ning loota, et juhtide kaudu jõuavad uudsed teadmised-oskused ka meeskondadeni. Vähemalt 1930. aastate algupoolel ei saanud see ettepanek teoks ning instruktorid jätkasid edaspidigi koolitusi harjumuspärasel viisil, ehkki maakondlike kursuste nime all. Kursustel käsitleti mitmeid teemasid: tuletõrje ajalugu, õigusnormid, distsipliin, ühingu töökorraldus, tuletõrjetaktika, operatiivtehnika hooldus. Praktiliste harjutuste jaoks jäi teooria ja riviõppe kõrval vähe aega. Maakondlikelt kursustelt käisid aastail 1931–1934 läbi orienteeruvalt pooled tuletõrjeseltsid. Võib oletada, et kursustel osalenud seltsid olid edaspidi aktiivsemad ning rakendasid kursustel õpitut praktikas. Veel väärrib mainimist, et 1930. aastate algul toimunud maakondlikel kursustel hakati tähelepanu pöörama gaasikaitseõppele, st algas pritsimeeste ettevalmistamine sõjaolukorra jaoks.

Kaasaegsed ei pidanud vähestele instruktoritele tuginevat väljaõppesüsteemi efektiivseks ning otsisid alternatiive. Sääraseks alternatiiviks sai pealike koolitamine, et nad suudaksid ühinguid senisest paremini juhtida – seda nii majanduslikul kui väljaõppe alal. 1930. aastate keskel hakati ETL-i eestvedamisel korraldama põhjalikke kursuseid tuletõrje juhtidele. Esimene üleriigiline pealike kursus peeti Tartus 1935. aastal kogumahuga 86 tundi. Kursusel käsitletu oli oma aja kohta põhjalik, hõlmates kõiki tuletõrje jaoks aktuaalseid valdkondi. ETL-i õppejuht Mihkel Saari hindas Tartu kursust kõrgelt, kuna see oli senistest lühikursustest märksa efektiivsem.

Tartu kursuse põhijooned kandusid üle järgmistele samalaadsetele kursustele Tallinnas. Need korraldati 1936. aasta kevadel Kaitseväe Õhendatud Õppeasutuste ruumes ning erinesid Tartus peetud pilootkursusest selle poolest, et lisaks tuletõrjepealikele kaasati ka sõjaväe tuletõrjeinstruktorid. Tartu ja Tallinna kursuste õppekava võeti hiljem omakorda üle (täiendustega) Tuletõrjekoolis.

Tuletõrjekursuste kõrval oli jätkuvalt olulisel kohal tuletõrjujate iseseisev õppetöö. Selleks kasutati ETL-u väljaandel ilmunud õppekirjandust: „Tuletõrjeseadustik“, „Tuletõrje õpik“ ja „Tuletõrje taktika“. Iseõppijatelt käisid eksameid vastu võtmas ETL-i instruktorid maakondade kaupa ja vastavalt tuletõrje häälekandjas välja kuulutatud plaanile. Eksami sooritamine muutus 1930. aastate keskpaigast kõigile vabatahtlikele tuletõrjujatele kohustuslikuks.

Põhimõtteline muudatus senises koolitussüsteemis leidis aset 26. septembril 1939, mil siseminister allkirjastas Eesti Tuletõrje Korpuse väljaõppe eeskirja. Selle kohaselt pidi tuletõrjujate väljaõpe toimuma kolme astmelisena: pealike väljaõpe loodavas Tuletõrjekoolis, keskastmejuhtide koolitus brigaadide õppekompaniides ning reakoosseisu ettevalmistus

divisjonides ja allüksustes. Nii kaeti kogu riik väljaõppevõrguga, mis pidi tagama kõigi tuletõrjujate ühtlase väljaõppe. Kui palju tuletõrjujaid ja rühmapealike jõudsid brigaadide õppekompaniid koolitada, pole teada, kuid ilmselt jäid saavutused tagasihoidlikeks, sest 1939. aasta septembris suutsid reaalselt väljaõpet pakkuda vaid neli õppekomandot (Tallinna, Narva, Tartumaa ja Virumaa brigaadid); kõigil teistel puudus vajalik operatiivtehniline võimekus.

Tuletõrjekooli asutamise idee jõudis esmakordselt avalikkuse ette 1925. aastal, kuid toona puudusid kooli käivitamiseks raha, ruumid, tehniline varustus, õppekava ja koolitajad. Nende puuduste kõrvaldamiseks kulus aastaid. Sobilikud ruumid leiti tänu õnnelikule juhusele, kui Tallinna linn otsustas 1937. aastal ehitada kutselise tuletõrje tarvis suure depoohoone Raua tänavale. Õppekavade koostamisel võeti eeskuju 1935. aastal asutatud Soome tuletõrjekoolist, millega ETL-u õppejuht Mihkel Saari 1938. aastal tutvumas käis. Saari jõudis 80-tunnise õppekava koostamisega valmis 1940. aasta alguses. Õppekava ajakohasus ei tekitanud kahtlusi, nagu seegi, et tegemist oli tolle aja kohta kõige pädevama väljaõppega, mida Eestis tuletõrje alal pakuti.

Praktilistel kaalutlustel kavatseti koolis korraldada igal aastal nelja talvekuu jooksul neli kursust kokku kuni 200 osalejaga. Sel moel loodeti hõlbustada maaühingute pealike osalemist koolitusel ning selle tempoga plaaniti anda kolme aasta jooksul vajalik väljaõpe kõigile kõrgematele pealikele. Tegelikult kujunes nii väljaõppe maht kui kursuslaste arvukus kavandatud mõnevõrra tagasihoidlikumaks ning seda taas rahastusprobleemide tõttu. Kummalisel kombel ei alustanud Tuletõrjekool mitte vabatahtlike pritsimeeste juhtkonna koolitamisest, vaid sõjaväe tuletõrjeinstruktorite ettevalmistamisest. Seejuures loodeti, et sõjaväeinstruktorid edastavad kursusel omandatud teadmised ajateenijatele ning seeläbi saab kasu ühiskond tervikuna. Lisaks sõjaväelastele koolitas tuletõrjekool ka vanglaametnikke. Vabatahtlike pealikele jõuti koolis korraldada kolm kursust. Kursuste komplekteerimisel lähtuti kindlastest kriteeriumidest, millest olulisem oli kuulaja ametikoht. Väljaõppe kõrget taset näitab I kursuse lõpetajate keskmine hinne (4,7).

Tuletõrjekool sai iseseisvas Eestis tegutseda väga lühikest aega, kuid õppetöö jätkus ka järgnenud okupatsioonide ajal, kusjuures koolijuht Saari ja instruktor Kuljus säilitasid oma ametikohad.

Kõige selle kõrval säilitas olulise koha tuletõrjujate oskuste parandamisel ühingute sisene väljaõpe. Juba Vene ajal pani ühingute tüüpõhikiri seltsidele väljaõppe teostamise kohustuse. Näiteks Tartu VTS teenistuseeskirjas nõuti tuletõrjujatel kirjalike ja praktiliste eksamite sooritamist. Tõenäoliselt sooritati eksamid iga-aastaste manöövrite raames. Manöövreid ja

õppusi korraldati ka pärast Eesti iseseisvumist. Manöövrite puhul oli meeskond nende toimumisest varakult informeeritud ning kogunes (enamasti koos arvuka pealtvaatajaskonnaga) juba enne manöövri algust ettenähtud paika, õppused (kontrollhäire) seevastu olid meeskonna jaoks ootamatud. Nii manöövritel kui õppustel täideti keerukaid ja mitmekesiseid ülesandeid, mille põhjal anti hinnang meeskonna tegutsemisele.

Kuna 1924. aasta tuletõrjeseadus ei reguleerinud ühingute väljaõpet, siis sõltus manöövrite ja õppuste korraldamine ühingus pigem pealiku või tuletõrjeliidu instruktori initsiatiivist. Kaasaegsed hindasid ühingute tegevust õppuste korraldamisel passiivseks. Pärast 1930. aastate keskpaiga tuletõrjereformi korraldasid kontrollhäireid ka brigaadipealikud ja koguni Tuletõrje Korpuse pealik isiklikult. Seejuures hinnati meeskonna sündmuskohale jõudmise aega ja tegutsemiskiirust, teavitussüsteemi tõhusust ja juhtkonna suutlikkust kustutustöö juhtimisel. Neil aastail lisandusid tavapärastele õppustele veel ühised harjutused gaasikaitse- ja sanitaarüksustega, mis viitab tuletõrje ettevalmistamisest sõjaajaks.

Õppuste arvu kasv suurendas osalejate vigastuste riski, mistõttu kehtestati mitmed ohutuseeskirjad. Paraku ei juurdunud vastavad normid üleöö.

Lõpetuseks võib öelda, et Eesti Vabariigi tuletõrje tegi aastail 1918–1940 läbi suure arengu ning vaatamata raskustele suudeti luua tuletõrjujate teadmiste ja oskuste parandamiseks mitme-astmeline koolitussüsteem, mis tõstis tuletõrjujate ettevalmistamise kõrgele tasemele.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv Tallinnas (ERA)

Fond 1 Politseitalitus

Fond 30 Lääne-Saare Prefektuur

Fond 31 Riigikantselei

Fond 53 Raudteede Prefektuur

Fond 923 Eesti Linnade Liit

Fond 957 Välisministeerium

Fond 2001 Eesti Tuletõrje Korpus

Fond 2818 Eesti Vabatahtlik Tuletõrje Liit

Fond 2966 Tartu linnavalitsus

Fond 3021 Tartu linna statistika büroo

Publitseeritud allikad

Tartu Vabatahtliku Tuletõrjajate Seltsi põhjuskiri ja teenistus eeskirjad. Tartu 1913.

II Riigikogu IV istungjärg: protokollid nr 98–114. Tallinn 1924.

Kirjandus

Eesti Üleriiklise Tuletõrje Liidu 10. a juubelialbum 1919-1929. Tallinn 1929.

Freymann, Walter. Tagasivaade Tartu Vabatahtliku Tuletõrje 60-ne aastasele tegevusele. Tartu 1924.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula. Tutki ja kirjoita. Helsinki 2009.

Lään, Tanel. Ühine tahe: Pilguheit Kaitseliidu minevikku 1925-1940. Tallinn 2012.

Oengo, Lia. Läbi tule ja vee, Tallinna linna kutselise tuletõrje ajalugu 1919-1940. Tallinn 2012.

Parmask, Priit Jaan. Eesti tuletõrje ja tsiviilkaitse: pühendusteos. Tallinn 1995.

Vaarmann, Jaan. Rinnutsi leekidega: 200 aastat vabatahtlikku tuletõrjet Eestis. Tallinn 1988.

Käsikirjad

Avarlaid, Gerro. Tartu tuletõrje 1919-1929. Tartu 2015 (käsikiri Tartu ülikooli Ajaloo ja arheoloogia instituudi raamatukogus).

Janson, Mait. Eesti Vabariigi tuletõrje enne ja pärast 1936. aasta tuletõrje seadust. Tallinn
2009 (käsikiri Sisekaitseakadeemia raamatukogus)

Veenpere, Enn. Tartu Vabatahtliku Tuletõrje kroonika I osa 1864-1918. Tartu, 1988 (käsikiri
Tartu linnamuuseumis)

Teatmeteosed

Brockhaus Konversations-Lexikon. 13. Leipzig 1898

Brockhaus Konversations-Lexikon. 6. Leipzig 1898

Eesti tuletõrje leksikon. Koostaja Ernst Tetsmann. Tallinn 1940

Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988. Köide 2.
Koostanud Leo Õispuu. Tallinn 1998.

Perioodika

Eesti Sõna 1942

Eesti Tuletõrje 1933-1940

Järva Teataja 1937

Kaja 1930

Postimees 1919, 1924, 1929, 1931, 1932, 1935, 1943, 1944

Päevaleht 1917, 1929, 1937, 1938

Riigi Teataja 1919–1940

Rahva Sõna 1929

Sakala 1937

Tuletõrje Kool 1940

Tuletõrje Teated 1923–1933

Uus Eesti 1937, 1940

Summary

Education on Fire Fighting in Estonia in the Years 1919-1940

The fight against fire hazards and fires has always been relevant, regardless of place and time, and nowadays firefighting is regarded as one of the important factors of internal security. Same as with any field or institution, the history of firefighting deserves to be valued, studied and introduced to professionals and amateurs alike. However, the history of the formation and development of firefighting, and all its facets are so comprehensive that the researcher must inevitably focus on one time period or field of activity.

The subject of this Master's Thesis is Estonian firefighting education in 1919-1940. The observable period is framed by two important events: the fall of the Russian empire, and the occupation of a sovereign Estonia by forces of the Soviet Union. The period of sovereignty was chosen due to this being the beginning times of the transition from voluntary towards professional firefighting, as well as a transition from mechanical firefighting equipment towards more complex, motorized technology.

Despite this, in the years in question the fight for fire safety and against fire emergencies was still being primarily delegated by NGOs (societys), through which a variety of people of differing social ranks were connected to firefighters. As such, the question whether, and to what extent firefighting succeeded because of voluntary citizen contribution and participation of volunteer societies, merits to be addressed thoroughly.

Since firefighting is an inseparable part of the sense of safety of all people, it cannot function effectively without professional skills. The operational success (minimization of damages) during a fire call is directly dependent on the preparation levels of firefighters and their squad leaders, and the technology that's being used. Thus it follows that clarification is needed on how preparations for firefighters were organized, and to what extent this aided with ensuring the safety of citizens.

The activity of firebrigades, including their operative success, depended on various important factors – not only the training, knowledge and experiences of firefighters, but also financial and political circumstance, governing laws and any changes to it, the society management's skill levels regarding self-sufficiency, etc, hence why all of these aspects need to be viewed in

combined effect to each other.

The relevancy of this research is further elevated by the fact that these days, the decreasing numbers of professional fire brigades sees an increase in the need for including volunteers once again.

Among other things, the research allows for the charting of issues related to volunteering efforts. Lastly, it's important to mention that 2019 will mark the 80th anniversary of establishing and commencing activity in the fire fighting academy of Estonia.

Until now, the history of firefighting in Estonia has received relatively little attention, and there exist only two general overviews on the topic: The study by Jaan Vaarmann titled „Rinnutsi leekidega“ (eng. „Facing Fire“) (1988) and „Eesti tuletõrje ja tsiviilkaitse“ (eng. „Estonian Firefighting and Civil Protection“) by Priit Jaan Parmask (1995). Vaarmann's book was published while Estonia formed part of the Soviet Union, so the era of Estonian Independence (1918 – 1940) is touched upon only briefly. Parmaski's works entail the histories of many firefighting organisations (in Tallinn, Haapsalu, Narva, Laiuse etc), but are lacking in references to source material; included, however, are several unique memories of those who were involved in the field, thus complementing Vaarmann's book. Both authors, however, remain brief about preparative work for firefighters, and the operation of the firefighting academy, thus increasing the need for research on the formation of the training which directly affected operative services.

The most thoroughly researched areas have been Tallinn and Tartu. Erik Tender has written about the oldest instances of firefighting in Tartu in the Middle Age,-Swedish and Russian occupation times, based on archive sources. The 1988 research by a former employee of Tartu City Museum, Enn Veenpere, titled „Tartu Vabatahtliku Tuletõrje kroonika. I osa 1864-1918“ (eng. „The Chronicles of Volunteer Firefighting in Tartu Part I 1864 - 1918“) can be considered a general overview of firefighting in Tartu. A general overview of Tallinn's firefighting is „Võitluses leekidega: Tallinna Tuletõrje Ühing“ (eng. „Fighting the Flames: Tallinn Firefighting Society“) by August Pähklmägi in 1975, and a more specified look is provided in Lia Oengo's 2012 book „Läbi tule ja vee, Tallinna linna kutselise tuletõrje ajalugu 1919-1940.“ (eng. „Through Fire and Water, The History of Vocational Firefighting in the City of Tallinn 1919 – 1940“), which focuses particularly on the vocation of firefighting in

the capital. Unfortunately the subject of training is mentioned only briefly in both works.

More recent overviews of the field of firefighting come from the Estonian Academy of Security Sciences: Mait Janson's thesis „Eesti Vabariigi tuletõrje enne ja pärast 1936. aasta tuletõrje seadust“ (eng. „Firefighting in the Estonian Republic Before and After the Firefighting Law of 1936“) (2009), which handles legislation in the independence era, and the research of Janar Kärner on the formation of Estonia's firefighting organisation titled „Eesti organiseeritud tuletõrje lühike arengulugu“ (eng. „A Short Developmental History of Estonia's Organised Firebrigades.”) The current research author's previous bachelors thesis „Tartu tuletõrje 1919-1929“ (eng. „Firefighting in Tartu 1919 – 1926”) supports any research made thus far, mainly in regard to source material, with its focus being on the firefighting law of 1924, and on the operations of the association within the context of voluntary firefighting in Tartu.

From literature available on the subject, one is able to gain a general oversight of the general developments in firefighting in Estonia, and a more specific brief overview of the firefighting laws of 1924 and 1936, as well as firefighting in Tallinn and Tartu, as well as the development of the umbrella organisation. As for the formation of firebrigade education, the effect provisions and legislative regulations had on the preparative work done with firefighters and thus, operational capacity, the topics are handled superficially, fragmentally, or not at all in today's literature.

Parallel with working through literature listed above, the author of this research also attempted to find relevant archived materials – primarily from the National Archive, Estonian Literary Museum, the library of Estonian Academy of Security Sciences, Estonian Firefighting Museum and Museums Public Portal (MUIS) data base. Sources for the umbrella organisation relating to firefighting in Estonia are varied, but sadly, documentation about training is episodic.

A primary source in this research has been the extensive Estonian Voluntary Firefighting Association Fund (ERA f 2818), which contains correspondence between both the associations and the Ministry of Internal Affairs, as well as reports on the operations of instructors, societies and the association itself. Also included are both descriptive and statistic data regarding associations, and data of the foundation and operative activities of the

firefighting academy. The Association Fund has helped in thoroughly understanding formation of the legislation for the field, general developments of firefighting in the country, and in providing an episodic view of the operative technical options and skills of the associations.

Another important source has been the Police Department Fund (ERA f 1), which has accumulated operational reports of associations beginning from the second half of the 20's. Based on this data, one can find out the operative technical capacity, training intensity levels and financial circumstance of the associations. During the investigations into these funds it was found that research into this field is complicated by the lack of statistical data regarding firefighting activity in the first decade of sovereignty, as prior to the enactment of the firefighting law and model bylaws, associations were not under obligation to be accountable, thus resulting in inconsistencies in data provided up to that point. Both the Firefighting Association and Police Department struggled to obtain data from the associations in the first half of the 1930's, and the accuracy of firefighting statistics would not improve until the end of the decade.

As a third main source, the author used reports, regulation schemes and orders found in the Estonian the Firefighting Corps Fund (ERA f 2001), which significantly support material found in literature and sources thus far.

The author has primarily used the qualitative research method along with document analysis. The research paper is divided into thematic chapters and the exploration of sub-topics occurs in mostly chronological order, in accordance with most important events. In order to obtain several generic (ex. Percentage of participation of training) and statistic aggregated data, the data has first been selected from sizeable resources in consideration of the work's context, then entered into summarizing charts and calculated in order to receive general or average data.

The first chapter provides an overview of the developments in Estonian firefighting prior to gaining independence, since the first firefighting organizations in Estonia were established in the 19th century, at a time when Estonia belonged to the Baltic governorate of the Russian empire. This means the earlier, shared path of development with Russia should not be ignored when discussing the history of firefighting in Estonia. Otherwise, it would be difficult to

comprehend under which conditions the fire brigades of a young Estonian Republic began. Following, general developments during the time of independence are discussed, to understand the broader historic background of the subject. Also discussed in the chapter are legal provisions of firefighting, and their effects on both firefighter preparation and operative capacity.

In researching general developments, it was found that frequent and widespread fires called for the early establishing of fire safety and building regulations so as to prevent fires and eliminate their consequences. The oldest preserved fire regulation in the Estonian area is from 1555., Tallinn. With this, the order for prevention, notification of, and extinguishing of fires was regulated, whereby the central focus was on the own, natural duty of citizens in the putting out of fires.

In Europe's big cities, quick response professional fire units were founded in the second half of the 17th century. Similar units went into action in the capital of the Russian empire in 1803, being subordinated by police force. In the early 19th century governance cities of Livonia and Estonia, the arrangements for fire extinction also fell in the line of duty of the chief of police. In order to help professional firefighters, the founding of voluntary units soon began. The first of such was created in 1736 in the United States, spreading from there to Western Europe, where it also reached Tallinn through the Brotherhood of Blackheads. The first specialized voluntary firefighting organisation in Estonia was founded in 1862 in Tallinn.

The firefighting associations of the Baltic governances arranged a firefighters congress in Riga in 1871, founding the Baltic Firefighters Association. The primary assignments of the association included coordinating the area where fire was to be fought, and giving out information. The growth of firefighting associations was helped by growth of the population, urbanisation, as well as Russification politics. Throughout all of Russia, the spread of the idea of voluntary firefighting was helped by the National Firefighting Society of Russia, which began operation in 1893. In Estonia, the total number of firefighting associations had risen to 148 by 1915. WWI had a strong effect on the developments of firefighting. The amount of volunteers lessened by the mobilization of young men, which then also lessened operative capacity of the units. This situation was the catalyst for the creation of professional firefighting units in Tartu and Tallinn.

The Estonian Republic inherited volunteer firefighting associations with solid traditions from

Russia. The characters that formed its members were extensively experienced, which also proved to be of significant help in new circumstances. The leading role of older and larger associations that had survived the war became the determining factor. With their leadership, an umbrella organisation to develop the field of firefighting was grounded in 1919 – the National Firefighting Union (Est. abr. ÜTL). The work field for the union stretched far and wide: joint procurement of operative technologies for associations, the development of firefighting laws, constitutions and work manuals, publishing of their own gazettes and courseware, establishing of an integrated uniform and rewards, arrangement of national firefighting days, congresses etc. Sadly, lack of funding meant progress was slower than intended. As national funding towards firefighting was scarce, the cost accounting and the forthcoming attitudes of local municipalities played a crucial role.

The number of associations grew rapidly despite financial issues. In 1919/20 48 associations were in function in Estonia, whereas in 1925/26 the number surpassed pre-war figures. Around the same time the numbers of association members also recovered. Despite this, the number of associations varied greatly by county, whereas for example the few firefighting associations founded in Lääne-and Saaremaa are in direct correlation with the small numbers of fires in those areas.

In the early years of sovereignty, firebrigades functioned under the legislations of Russia and Germany. Because of this, the ÜTL began actively preparing updated fire regulations and laws. In 1924 the Firefighting Law was put into place, which divided the whole firefighting organisation into fire brigades-and fighters of state, municipalities, private enterprises and volunteers. The founding and financing of fire brigades was made mandatory for local municipalities, causing the number of unions to shoot up drastically. The law regulated and unified firefighting activity and determined the fire brigade's relations to the municipality and police force. In consideration of the enforced Firefighting Law a common, similar bylaw was put into use by all associations, more specifically regulating relations between fire brigades and municipalities, thereby further complementing the Firefighting Law in that aspect. Municipalities obtained permission to audit the assets and overall activities of the firebrigades, and associations were obligated to present finance reports to both the municipalities as well as the ministry of internal affairs. The completion of the Firefighting Law, model bylaws and several regulations marked the end of the transition period, and by 1925 the firebrigades of the Russian Empire had been developed into the firebrigades of the

Republic of Estonia. True, it must be noted that the hastily made legislations had their flaws, making them unsatisfactory to both municipalities and the ministry of internal affairs.

The arranging of national training along with its regulations was not reached during the reansition period. State institutions focused more on checking for the self-training and -efficiency of volunteering organisations. Shortcomings in the regulation of unified training were meant to be compensated by associations themselves, with the firefighting umbrella organisation bearing the brunt.

The Firefighting Law and model bylaws served to make service of firefighting more unified, but associations remained independent and fragmented in both financing and managements aspects, which did not benefit operative capacity. By the end of the first decade of independence clear field lines had formed from an operative technical standpoint. Associations active in rural areas were mostly equipped with financially more affordable but less effective manual sprayers, and the firefighting units of cities with more effective and expensive motorized technology. The better supply of firefighting associations in cities stemmed mostly from better skills of self-financing and greater contributions from city administrations. The situation was even better in firefighting structures managed by the state, namely the State Mansion Firefighters founded in 1926, and the thoroughly organized Railroad Fire Brigade inherited from the Russian empire. Particularly the condition of the Railroad Fire Brigade, which was fully sustained by the state was considered exemplary compared to volunteer counterparts. Thusly, operative and well-equipped state arranged firebrigades functioned alongside volunteers in economically thriving areas.

Aside from the operative-technical situation, the social circumstances and guarantees of firefighters are also deserving of attention. The pension system for vocational firefighters, governed by the state and municipalities, obtained legal ground with the Firefighting Law of 1924, and the question of volunteer pensions and monetary funding became resolved in 1925.

The 1930s began with the name change of the umbrella organization (Estonian Union of Firefighting, Est. abr. ETL), along with changes in leadership, as a younger generation more open to the idea of reform had entered the head of the association.

The outdated law of 1924 also called for change, as it had already been subject to repeated amendments and additions. For these reasons the legislations regarding firefighting were

scattered by nature, and difficult to navigate. One of the main issues was the operative and organisational management of the brigades while numbers of firefighters constantly increased. The organisations also took on many new duties such as air -and gas protection, cooperation with the Red Cross, and furthering of the female firefighters endeavour. One part of the reform, which was based on the firefighting law approved in 1936, was the optimization of the number of associations. Because the new law allowed for only one active association per municipality, the total numbers began to decrease. This law was also one of the first legislations regulating firefighter training, which obligated the ETL to training volunteering leaders. Nonetheless, this important function was touched upon very briefly within the law, necessitating additions in the form of regulations in 1939.

Following the new law, the Estonian Firefighting Corps was formed. Assigned into duty by decrees of the Home Secretary, the chiefs of the Firefighting Corps were tasked with the operative leadership of the firebrigade, inspection of firefighting organisations, defining the structural units and fields of operation of the corps, observation of discipline in the divisions, and the arranging of firefighter training. The Ministry of Internal Affairs' intervention into the formation of leadership of volunteer firefighting was contrary to with the overall principals of organisations based on citizen initiative, and was met with opposition in some places.

Although the new firefighting law was justified with earlier shortcomings in the operative management aspect and the fragmentation of legislation, the new law did not actually regulate anything, though it did serve as a chance for the Ministry of Internal Affairs to regulate the field of firefighting with later regulations. This caused the reformation to draw out and the new structure for firefighting did not form until the final years of independence. Said time period was when the nations firefighting as a whole was being governed by operative management, which somewhat improved the overall level of standby. One of the goals of the law of 1936 was to form a network of the nation-wide professional flying squads. The Home Secretary was authorized to create instructions for municipalities to help form a professional flying squad. The initiative was important from the aspect of enhancing internal security (increased response speed), but substantive control over this law provision was not established by the police department until the end of the decade. At this time it was revealed that several municipalities had ignored the requirement due to high costs, instead placing the duties of a professional flying squad onto the shoulders of volunteer associations. A regulation regarding this issue was never reached, but after WWII, the Ministry of Internal Affairs declared an order for permanent pickets consisting of 1-4 men in each city and town to improve

firefighting capacity. Only two sufficiently budgeted and viable flying squads existed at the time, (in Tallinn and Tartu), with others still being in process of being founded.

The second chapter holds an in depth discussion of the order of preparing firefighters in the Russian Empire, as well as thoroughly discussing the era of Estonia's independence. Research showed that there was a longlasting lack of a nationally funded system of education in this area, and because of this, focus and analysis were turned towards the actions of the volunteer instructors who had come together under the umbrella organization, one of its byproducts being a review of the operative capacity of fire brigades. Also provided is a versatile view of self-taught firefighters, drills held within the volunteering organizations and the first courses given to both the ranks as well as the leading personnel. The chapter also reviews in detail the founding of the academy and it's operations in the period of independence.

It can be said that the former Russian Empire lacked entirely in a schooling system for firefighters. A school for firefighting technicians did commence in St. Petersburg in the early 20th century, though its capacity remained modest and no significant impact was made on the overall state of firefighting education. Estonia also did not reach nation-regulated firefighting training until the second half of the 1930's. As such a large organization remained still in dire need of basic training, the task fell into the hands of volunteers themselves.

Initially knowledge was gained from the limited amount of available literature, or in practice along with older associations and more seasoned firefighters. As such, knowledge and skill developed rather based on interpersonal relationships at the time.

A variety of new associations were formed in 1920, the founders of which unfortunately often lacked in the knowledge necessary to arrange training. In 1921 the ÜTL reached the milestone of the creation of the position of Fire Service Instructor, with Hans Maide, the only Estonian citizen to have been schooled in St. Petersburg, taking the position. Due to financial issues the ÜTL was unable to hire a new instructor after Hans Maide left in 1922, and divided said duties amongst members of the board. This obligated the larger, older associations (Tallinn, Tartu, Pärnu, Rakvere) to share their experiences and traditions with the younger, and to also manage the training of their members. It is difficult to rate the efficiency of work done by the instructors of volunteers due to limited volume of data.

In 1926 the Home Secretary issued a decree enacting the position of Fire Service Instructor and declared the circumstances of his duty and salary. The instructor was chosen by members

of the board in the ÜTL, with their main tasks still being instruction of the associations, schooling, arranging inspections and training, as well as inspecting the associations themselves and filing the appropriate reports with either the chief of police or the Home Secretary. The instructor would assume an increasingly greater role in training, whereas previously many associations had been self-taught, or taught by older associations.

It is highly questionable whether one man could have performed all of these tasks, especially considering that the focus of 1926 instructor Aleksander Pirker was focused primarily on Virumaa. As the instructor only managed to visit about 1/3 of all firefighting organizations, he would've been unable to visit again with the same organizations before 3 years had passed. Most of the courses conducted by instructors in the 1920's-1930's had a span of 1-2 days, since volunteers could not afford a delay in their duties. These short courses did, however, cover the most important topics, focusing on the issues revealed during inspection (poor maintenance of firefighting technologies etc) and their elimination with training. The international financial crisis caused a sudden decrease in the financial ability of the umbrella organization, and from 1931 they were unable to pay for the instructor's work. His workload, however, was increasing (among other things with the inspection of the Railroad Fire Brigade). For this reason the ÜTL hired two more volunteers to act in for the instructor (without a set monthly salary). Even so, capacity when arranging training was lacking, all the more as the number of unions kept growing. Nevertheless, it was the best possible solution considering the times.

Regular firefighting courses were already a thought at the beginning of sovereignty, however the first course was not established until 1924. Arranged by board members of the ÜTL, it took place in Tallinn from September 6th – 9th. It remains to be questioned how much quality training could be provided in these few days, but contemporaries rated the course a success. In the wake of the success of the first training, a similar undertaking took place in 1925 in Rakvere. Since those experiences showed it was difficult to have participants away from their daily duties for more than 2 days, the following courses were mostly of a two-day duration.

Instructor Friedrich Parmask suggested courses over several days aimed exclusively at commanders of the firebrigades, in the hopes that through leaders, new knowledge and skills would also reach team members. Though, at least in the early 1930's this suggestion would not come to fruition, and instructors continued meetings in the usual fashion, though these gatherings were being named as county courses. The courses included a plethora of topics:

history of firefighting, legislation, discipline, work structure of the union, fire tactics , and maintenance of operative technology. Alongside theory and marching drill, there was little time left for practical exercises. In the span of 1931-34, about half of the firefighting associations visited these county courses. One can assume that participating associations would go on to be more active and applied their new knowledge into practice. The attention to gas defense tactics in the early 1930's county courses, i.e preparations for a situation of war, are also notable.

Contemporaries viewed the instructor-based training system as ineffective and began searching for alternatives. The training of commanders would become this alternative, in both the fields of finance and job training, in the pursuit of becoming better able to manage the unions. With the leadership of the Estonian Union of Firefighting (Est. abr. ETL), thorough courses for fire commanders began to be arranged in the mid 1930s. The first national course for commanders was held in Tartu in 1935, with a total volume of 86 hours.

The content was thorough for its time, encompassing all aspects important to firefighting. Study leader of the ETL, Mihkel Saari, held Tartu's course in great regard, since it proved far more effective than the short courses thus far.

The main attributes of the Tartu course were carried over to the next similar courses in Tallinn. These were held in the unified educational institutions of the Estonian Defence Forces in the spring of 1936, and differed from the pilot course in Tartu with Tallinn's involvement of military fire instructors in addition to fire commanders. The curriculum of the Tallinn and Tartu courses (with supplementations) was later put into use in the Firefighting Academy.

The independent study of firefighters continued to be important alongside courses. ETL-published literature was used for this purpose: „Tuletõrjeseadustik“, (“Code of Laws for Firefighting”), „Tuletõrje õpik“ (“The Textbook of Firefighting”) and „Tuletõrje taktika“ (“Tactics of Firefighting”). Instructors of the ETL went county by county to examine the self-taught firefighters according to the gazette-announced plan. The exam became mandatory to all volunteer firefighters from the mid 1930's onwards.

A principal change in the established system of schooling occurred on September 26th 1939, when the Home Secretary signed the training regulation for the Estonian Firefighting Corps. It stated the training for firefighters was to occur in three steps: training for commanders in the

soon to be founded Firefighting Academy, supervisor training in the brigade training companies and rank preparations in divisions and subdivisions. In this manner the whole country became covered by a training network which was meant to insure even training of all firefighters. It is unknown how many firefighters and group leaders managed to train with training companies of the brigades, but accomplishments likely remained modest, as only four training commandos (brigades in Tallinn, Narva, Tartumaa and Virumaa) were able to provide actual training, with all others lacking in operative technical capacity as of September 1939.

The idea of founding a firefighting academy was first publicized in 1925, but at the time there was a lack of money, spaces, technical equipment, curriculums and educators, which prevented the project from getting off the ground. Eliminating these faults would take years. Suitable spaces were found thanks to a happy coincidence when the city of Tallinn decided to build a depot building on Raua street for the purposes of vocational firefighting in 1937. The example for the curriculums was taken from the Finnish Fire Academy established in 1935, which the ETL educational leader Mihkel Saari visited in 1938. Saari finished compiling the 80 hour curriculum in the beginning of 1940. The curriculum was no doubt contemporary, and the most competent work related to firefighting available in Estonia at the time.

With practical considerations in mind, the academy planned to arrange four annual courses in four winter months with a maximum capacity of 200 participants. This idea hoped to better facilitate the participation of rural union commanders, and the pace of the course intended to provide necessary training for all higher ups within 3 years. Yet again due to financing issues, the actual volume of both training and participants remained more modest by comparison.

Oddly enough, the Firefighting Academy began with the training of military fire instructors rather than with schooling the leaders of volunteers. The hope was that military instructors will pass the knowledge obtained during the courses forward to their servicemen, thereby benefitting society as a whole. In addition to servicemen, the Firefighting Academy also trained prison officials. The courses for volunteer leaders were held at the academy. Certain criteria had to be met when compiling the courses, the most important position being that of the listener. The high level of the course is demonstrated by the high average grade of the graduates of the first course (4,7).

The Firefighting Academy had very limited time to operate in a sovereign Estonia, however, work did continue during the occupations that followed, and notably, Saari, leader of the

academy, and instructor Kuljus remained in their positions.

In addition to improving the skills of firefighters, training within the unions also remained crucial. Even during the Russian era the model bylaw of the unions mandated the associations to perform training. For example, service regulations of Tartu VTS mandated firefighters to perform written and practical exams. In likelihood the exams were performed within the framework of annual maneuvers. Maneuvers and trainings were also arranged post-independence. The team received early notification of the maneuvers and gathered to the assigned location beforehand (mostly accompanied by large crowds), whereas trainings (false alarms) were unexpected for the team. Complex and varied tasks were performed on both occasions, based on which teamwork was rated.

Since the 1924 law did not regulate union training, arrangement of maneuvers or training drills within the union was rather dependent upon the initiatives of either the chief or association instructor.

Contemporaries deemed the unions passive in arranging the drills. After the fire reform of the mid 1930's, false alarms were also being orchestrated by brigade leaders, and even the head of the Firefighting Corps himself. Ratings were given to the speed of arrival, response time, efficiency of the notification system and the capacity of the management in orchestrating the extinguishing. Nods to war preparations were also being made in the form of combined training alongside gas protection -and sanitary units. A rise in the number of trainings meant an increased risk of participant injury, necessitating several safety regulations. Unfortunately it took time for these norms to catch on and become common practice.

In conclusion it can be said that Estonian firefighting brigades underwent an important transformation and despite obstacles, a multi-stage schooling system was designed in order to increase the vocational skills of firefighters, which resulted in the high preparation level of our firefighters.

Lisad

Lisa 1. Tuletõrje struktuur 1936. aasta Tuletõrjeseaduse järgi.

Lisa 2. Tuletõrjekorpuse brigaadid ja nende pealikud 1937. aastal.

Lisa 3. Eesti tuletõrje ametikohad ja liikmete arvukus 1938. aastal.

Lisa 4. Sõjaväe tuletõrjeinstruktorite I kursuse (18.09.–12.10.1939) lõpetajad.

Lisa 5. Sõjaväe tuletõrjeinstruktorite II kursuse (16.10.–11.11.1939) lõpetajad.

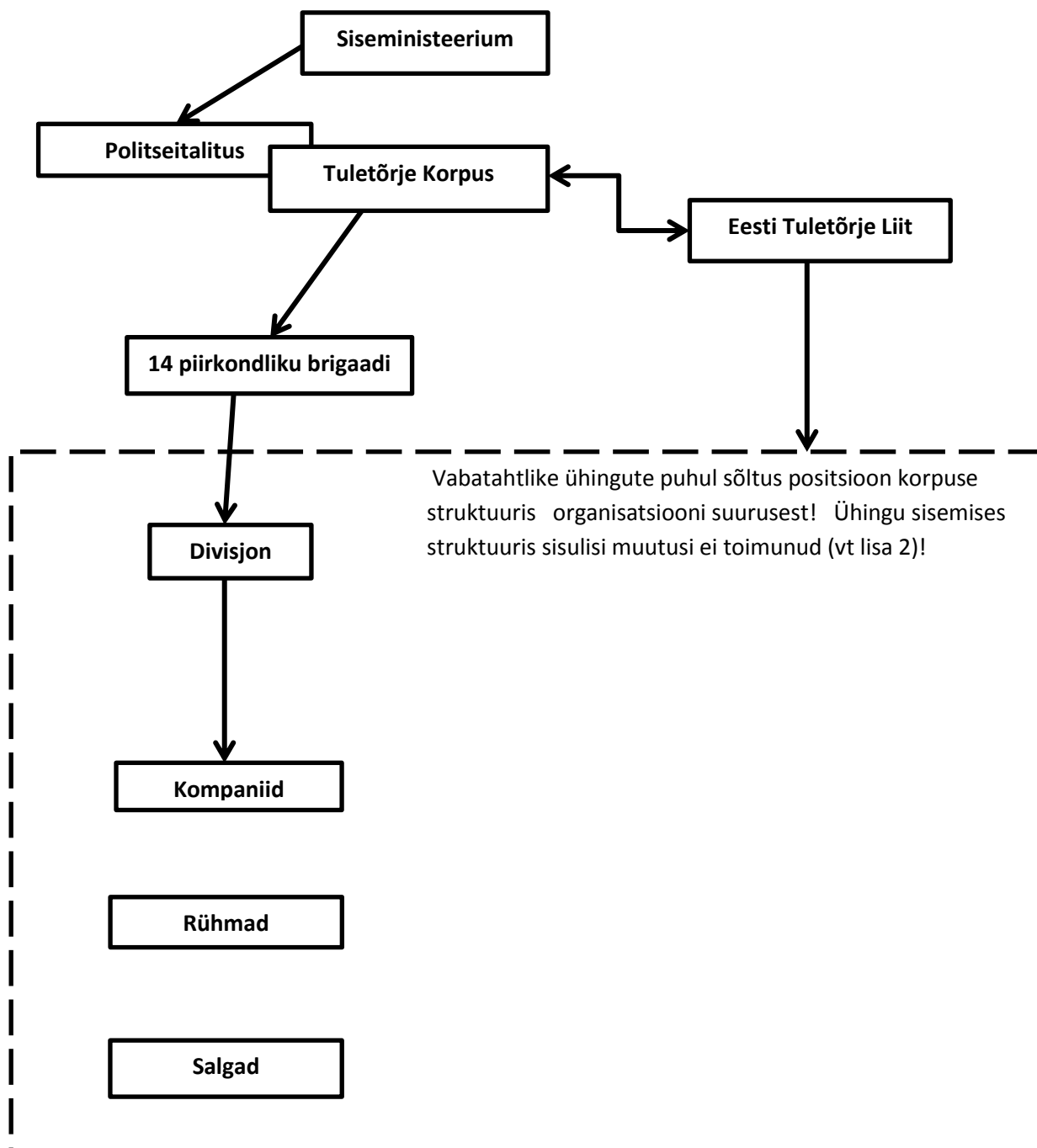
Lisa 6. Tuletõrjepealike I kursuse (15.–25.11.1939) lõpetajad.

Lisa 7. Tuletõrjepealike II kursuse (5.–18.02.1940) lõpetajad.

Lisa 8. Tuletõrjepealike III kursuse (1.–14.03.1940) lõpetajad.

Lisa 9. Tuletõrjepealike IV kursuse (22.07.–3.08.1940) lõpetajad.

Lisa 1. Tuletõrje struktuur 1936. aasta Tuletõrjeseaduse järgi.

Allikas: Tuletõrje tegevuse juhtimise korralduse määrus, 25.11.1936. – *Riigi Teataja* 1936, nr 98, lk 2084-2089.

Lisa 2. Tuletõrjekorpuse brigaadid ja nende pealikud 1937. aastal.³¹⁸

Brigaad	Regioon	Brigaadipealik
Tallinna brigaad	Tallinna linn	Elmar Umbliä
Tartu brigaad	Tartu linn	Juulius Roo
Narva brigaad	Narva prefektuuri piirkond	Mihkel Saari
Harjumaa brigaad	Harju maakond, v.a Tallinn	Arnu Sork
Tartumaa brigaad	Tartu maakond, v.a Tartu	Paul Martmaa
Virumaa brigaad	Viru maakond, v.a Narva	Viktor Sade
Järvamaa brigaad	Järva maakond	Hans Kullerkann
Läänemaa brigaad	Lääne maakond	Boris Melts
Saaremaa brigaad	Saare maakond	Oskar Väärt
Pärnumaa brigaad	Pärnu maakond	Karl Lorenz
Viljandimaa brigaad	Viljandi maakond	Jaan Rebane
Valgamaa brigaad	Valga maakond	Johann Müllerson
Võrumaa brigaad	Võru maakond	Gustav Suursaar
Petserimaa brigaad	Petseri maakond	Herbert Mats

³¹⁸ Tuletõrjekorpuse pealiku käskkiri nr 1, 09.03.1937 – ERA.53.1.610, l. 142-144.

Lisa 3. Eesti tuletõrje ametikohad ja liikmete arvukus 1938. aastal.³¹⁹

	Ametikoha nimetus	Ameti arvukus
1.	noorliikmed	3111
2.	tõrjujad	48 907
3.	salgapealiku abid	2647
4.	salgapealikud	3546
5.	rühmapealiku abid	1038
6.	rühmapealikud	1232
7.	kompanii erialapealiku abid	65
8.	kompanii erialapealikud	523
9.	kompaniipealiku abid	330
10.	kompaniipealikud	369
11.	divisjonistaabi pealikute abid	12
12.	divisjonistaabi pealikud	133
13.	divisjonipealikute abid	68
14.	divisjonipealikud	42
15.	brigaadistaabipealike abid	8
16.	brigaadistaabipealikud	59
17.	brigaadipealike abid	18
18.	brigaadipealikud	10
	Vabatahtlikke tuletõrjujaid kokku	62 129

³¹⁹ Eesti Tuletõrje Korpuse koosseis. — *Eesti Tuletõrje* 1939, nr 10 (177), lk 329-330.

Lisa 4. Sõjaväe tuletõrjeinstruktorite I kursuse (18.09.–12.10.1939) lõpetajad.³²⁰

	Lõpetaja	auaste
1.	Jako Rae	N-veebel
2.	Johannes Tuudelepp	N-veebel
3.	Aleksander Arm	N-veebel
4.	Mihkel Lüllmaa	N-veebel
5.	Albert Sootla	N-veebel
6.	Julius Viiburg	N-veebel
7.	Aleksander Ime	N-veebel
8.	August Jans	N-veebel
9.	Villem Saral	Seersant
10.	August Kummel	Seersant
11.	Herbert Ott	Seersant
12.	Aleksander Plaat	Seersant
13.	Richard Varjas	Seersant
14.	Eduard-Johannes Kuusik	Seersant
15.	Oskar Surva	Seersant
16.	Oskar Riska	Seersant
17.	Oskar Kivi	Seersant
18.	Harry Alla	Seersant
19.	August Helisalu	Seersant
20.	August Inslermann	Seersant
21.	Juhan Raig	Seersant
22.	Ernst Lohk	Seersant
23.	Viktor Metsar	?
24.	Leonhard Kruus	Kaadri kapral
25.	Johannes Siisen	N-seersant
26.	Priit Sibul	N-seersant
27.	Evald Roogas	N-seersant
28.	Jaan Maran	N-seersant
29.	Kaarel Varand	N-seersant
30.	Frants Jõks	N-seersant
31.	Eduard Eigo	N-seersant
32.	Heinrich Soone	Kaadri kapral
33.	Anton Turulinn	Kaadri kapral
34.	Evald Härm	Kaadri reamees

³²⁰ Väeosade tuletõrjeinstruktorite I kursusest osavõtnute nimekiri 18.09.-12.10.1939 – ERA.2001.1.98, l.7.

Lisa 5. Sõjaväe tuletõrjeinstruktorite II kursuse (16.10.–11.11.1939) lõpetajad.³²¹

	Lõpetaja	auaste
1.	Lembit Leola	N-veebel
2.	Aleksander Merilo	N-veebel
3.	Peeter Käis	N-veebel
4.	Karl-Viktor Kallinon	N-veebel
5.	Jakob Tamme	N-veebel
6.	August Leitma	N-veebel
7.	Harald Kutsar	N-veebel
8.	Ülo Salmisto	Maat
9.	Edmund Linno	Maat
10.	Juhan Reemets	Seersant
11.	Bernhard Veski	Seersant
12.	Juhan Tammperre	Seersant
13.	Verner Heljula	Seersant
14.	Vladimir Viljar	Seersant
15.	Vello Jõgevere	Seersant
16.	Arnold-Eduard Paal	Seersant
17.	Johannes Tilk	Seersant
18.	Hans Väster	Seersant
19.	Johannes Üprus	Seersant
20.	Maksim Peofanov	Seersant
21.	Kaarel Parve	N-seersant
22.	Arnold Kauts	N-maat
23.	Peeter Tuvikene	N-seersant
24.	Richard Eerik	N-seersant
25.	Eduard Kübar	N-seersant
26.	Eduard Külvik	N-seersant
27.	Martin Kuus	N-seersant
28.	Karl Lukk	N-seersant
29.	Roland Poolsaar	N-maat
30.	Heinrich Uuetoa	N-seersant
31.	Ilmar Lige	Van. madrus
32.	Heinrich Sepp	Van. madrus
33.	Martin Sirelpuu	N-seersant
34.	Mihkel Tääker	N-seersant
35.	Johannes Jõelett	Maat

³²¹ Väeosade tuletõrjeinstruktorite II kursusest osavõtnute nimekiri 16.10.-11.11.1939 – ERA.2001.1.98, l.8.

36.	Arnold Viiu	Seersant
37.	Rodrich Truve	Tööline-eraisik
38.	Emil Vuks	Seersant
39.	Valter Kerra	Van. madrus
40.	Karl Pihlamäe	Kapral

Lisa 6. Tuletõrjepealike I kursuse (15.–25.11.1939) lõpetajad.³²²

	Lõpetaja	Teenistus- ja ametikoht
1	Avo Aas	Sõmeru kompaniipealik
2	Osvald Ein	Lõuna kompaniipealik
3	Aleksander Elbing	Paistu kompaniipealik
4	Felix Fuks	Tõlliste kompaniipealik
5	Leonhard Haabvere	Tallinna Põhja divisjoni III kompaniipealik
6	Johannes Jänes	Keeni kompaniipealik
7	Albert Jürisoo	Kaarepere kompaniipealik
8	Jako Kaare	Räpina kompaniipealik
9	Elmar Kuklane	Viitina kompaniipealik
10	Fromhold Kullasepp	Kunda linna kompaniipealik
11	Evald Küttem	Kõrgessaare kompaniipealik
12	Paul Lang	Misso kompaniipealik
13	Eduard Leisner	Viljandi linna kompaniipealik
14	Johan Lepik	Raudna kompaniipealik
15	Ivan Minuškin	Irboska kompaniipealiku kohusetäitja
16	Osvald Palgi	Veriora kompaniipealik
17	Nikolai Pedaja	Elva linna kompaniipealik
18	Aleksander Peeri	Vaivara kompanii Künnapõhja rühmapealik
19	Eugen Pettai	Tartu III divisjoni I kompaniipealiku abi
20	August Rannamäe	Oru kompaniipealik (Läänemaa)
21	Richard Raudsepp	Meremäe kompaniipealik
22	Avo Reamets	Keila I kompaniipealiku abi kohusetäitja
23	Vello Roos	Tartumaa brigaadi instruktor
24	Johannes Rümmel	Mustla linna kompaniipealik
25	Kaarel Sooaru	Tallinna omavalitsuse tuletõrje pealik
26	Johannes Suukmann	Albu kompaniipealik
27	Kaarel Tõnissoo	Türi kompaniipealik
28	Aleksander Vahter	Pärnu I kompanii rühmapealik
29	Alfred Viilup	Karula kompaniipealik

³²² TK pealike kursuste lõpetajad 25.11.1939.– ERA.2818.1.844, l. 10.

Lisa 7. Tuletõrjepealike II kursuse (5.–18.02.1940) lõpetajad.³²³

	Lõpetaja	Teenistus- ja ametikoht
1	Mihkel Loo	Sindi divisjonipealik
2	Oskar Melts	Võru brigaadi adjutant
3	Eduard Rammulus	Rakvere I kompaniipealik
4	Serafin Nugismann	Jõhvi I kompaniipealik
5	Rudolf Laagriküla	Jõelähtme kompaniipealik
6	Valdar Varbo	Jõõpre rühmapealik
7	Erich Pärnits	Kadrina kompaniipealik
8	Nikolai Poljakov	Petseri kompaniipealik
9	Boris Laupmaa	Harku kompanii vanem-tõrjuja
10	Heinrich Kukk	Undla kompaniipealik
11	Valter Toomsalu	Võhma divisjonipealik
12	August Must	Võhma kompaniipealik
13	Georg Palm	Kärdla kompaniipealik
14	Jaan Malken	Olustvere kompaniipealik
15	Ants Leht	Jõhvi divisjoni õppepealiku abi kohusetäitja
16	Jaan Männik	Taevere kompaniipealik
17	Elmar Barlo	Pilistvere kompaniipealik
18	Artur Eosaar	Nursi kompaniipealiku abi kohusetäitja
19	Juhan Põdersoo	Tartu divisjonipealiku abi
20	Jaan Tamm	Senno divisjonipealiku abi
21	Jaan Sõmmer	Vilo kompaniipealik
22	Toivo Leivo	Mäe kompaniipealiku abi kohusetäitja
23	Martin Ulp	Pajusti kompanii I rühmapealik
24	Aleksei Kaupola	Uuemõisa kompaniipealik
25	Johannes Kivihall	Raudteede Talituse töödejuhataja Tallinnas
26	Johannes Toom	Kirepi rühmapealik
27	Paul Lukk	Ahja kompanii pealiku abi
28	Elmar Roots	Tartu divisjoni adjutant
29	Boris Kaasik	Leisi kompaniipealiku kohusetäitja
30	Edgar Lill	Raudteede Talituse töödejuhataja Tallinnas
31	Edgar Peu	

³²³ TK pealike kursuste lõpetajad 14.03.1940.– ERA.2818.1.1096, l. 22-23.

Lisa 8. Tuletõrjepealike III kursuse (1.–14.03.1940) lõpetajad.³²⁴

	Lõpetaja	Teenistus- ja ametikoht
1	Bernhard Saarsoo	Lümanda kompaniipealiku abi
2	Karl Hageri	Tartu brigaadi tulekaitsepealik
3	Andrei Ausmeel	Hellamaa kompaniipealik
4	Juhan Haavik	Tartu I kompaniipealik
5	Voldemar Laar	Valgamaa brigaadi instruktor
6	Arkadi Koris	Haapsalu I kompaniipealik
7	Peeter Laurits	Tähtvere kompaniipealik
8	Alfred Linamäe	Tapa kompaniipealiku abi
9	Gustav Nurme	Illuka kompaniipealik
10	Peeter Oja	Raudna kompaniipealik
11	Paul Postov	Vara kompaniipealik
12	Julius Pöder	Vaabina kompaniipealik
13	August Raude	Järve kompaniipealik
14	Julius Raudve	Võhma kompaniipealik
15	August Kalde	Rapla divisjonipealiku abi
16	Aleksander Roosileht	Vajangu kompaniipealik
17	Oskar Runge	Lelle kompaniipealik
18	Voldemar Saar	Linnamäe kompaniipealik
19	Jüri Saks	Vastemõisa kompaniipealik
20	Rudolf Saveli	Harju-Kabala kompaniipealik
21	Arnold Sepp	Kuressaare 1. kompaniipealik
22	Rein Soovik	Taagepera kompaniipealik
23	Juhan Tinniste	Tartu brigaadi vesivarustuse pealik
24	Adalberg Torop	Põlva divisjoni õppepealik
25	Arnold Uustalu	Rägavere kompaniipealik
26	J. Vaarend	Rasina kompaniipealik
27	Tõnis Viherpuu	
28	Ernits Johannes	

³²⁴ TK pealike kursuste lõpetajad 18.02.1940.– ERA.2818.1.1096, l. 23.

Lisa 9. Tuletõrjepealike IV kursuse (22.07.–3.08.1940) lõpetajad.³²⁵

	Lõpetaja	Teenistus- ja ametikoht
1	Teophil Hindrichson	Tartu linna / rühmapealik
2	Albet Paliale	Tartu linna/ divisjoni adjutant
3	August Laimets	Lihula / kompanii pealiku kt
4	Aleksander Pihla	Kohtla kaevanduse kompanii pealiku kt
5	Osvald Kivilo	Kaarepere kompanii pealik
6	Jaan Vint	Küttejõu kompaniipealiku abi
7	Voldemar Parm	Kernu kompanii rühmapealik
8	Eduard Robam	Ulila jõujaama üksikrühma pealiku abi
9	Leonhard Õun	Keila linna kompanii rühmapealiku abi
10	Nikolai Olenin	Petseri valla kompanii pealiku abi
11	August Hernits	Kiidjärve kompaniipealik
12	Aleksander Laurisaar	Kernu kompanii käsunduspealik
13	August Randviir	Lelle Kompanii salga pealik
14	Paul Lindrop	Mõisaküla divisjoni õppepealik
15	August Ruhno	Tallinna divisjonipealiku abi
16	Peter Truuväli	Helme kompaniipealik

---

³²⁵ TK pealike kursuste lõpetajad 07.07.1940.– ERA.2818.1.446, l. 44.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Gerro Avarlaid** (sünnikuupäev: 24.06.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

magistritöö „Tuletõrjeharidus Eestis 1919-1940“,

mille juhendaja on dotsent Ago Pajur,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 05.05.2017

(allkiri)